ALİ ŞERİATİ

08 BÜTÜN ESERLERİ

Dua

FECR

Fecr Yayınları 119
ALİ ŞERİATİ
Bütün Eserleri 08

Dua

Eserin Orijinal Adı
Niyâyiş

Tercüme
Prof. Dr. Derya Örs

Editörler
Prof. Dr. Hicabi Kırlangıç
Prof. Dr. Derya Örs

Tashih ve Redakte
Dr. Murat Demirkol
Cahit Ezerbolatoğlu

ISBN 978-975-6004-59-3

3. Baskı: Ocak 2012

Kapak ve İç Konsept: TN İletişim
Sayfa Düzeni: Cinas
Baskı: Kalkan Matbaacılık
Büyük Sanayi 1. Cadde 99/32
Tel: 0312. 3419234 İskitler/Ank.

FCR Yayın Reklam Bilgisayar
San. ve Tic. Ltd. Şti.
Rüzgarlı Cad. No: 2/5
Ulus / Ankara
Tel : 0312. 310 08 60
Faks : 0312. 311 47 89
www.fcr.com.tr
e-posta: fcr@fcr.com.tr

ALİ ŞERİATİ

Dua

Ankara 2012

İÇİNDEKİLER

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ALİ ŞERİATİ

23 Kasım 1933'te Horasan eyaletine bağlı Sebzivar'ın Mezinan köyünde dünyaya geldi. 1950'de Meşhed'deki Öğretmen Koleji'ne girdi. 1952'de Meşhed yakınlarındaki Ahmedâbâd köyünde öğretmenliğe başladı. 1955 yılında Mekteb-i Vâsıta'yı yazdı. Ebuzer-i Gıfarî'yi tercüme etti. 1956'da Meşhed Üniversitesi'ne girdi. Ulusal Direniş Hareketi'ne üye olduğundan, babası ve diğer üyelerle birlikte tutuklandı, altı ay tutuklu kaldı. 1959'da Alexis Carrel'den Dua'yı tercüme etti. Üniversiteden başarıyla mezun oldu. 1960'ta Fransa'ya gönderildi, orada sosyoloji ve dinler tarihi üzerine çalıştı. Cezayir Kurtuluş Hareketi'ne aktif olarak katıldı. Bu faaliyetlerinden dolayı Paris'te tutuklandı; bu arada birçok makale, konuşma ve çevirisi değişik dergilerde yayımlandı. Sosyoloji ve dinler tarihi alanında doktorasını tamamlayarak 1962'de İran'a dönerken sınırda tutuklandı; aylarca hapiste kaldı. Hapisten çıktıktan sonra öğretmenlik yapmaya başladı ve Meşhed Üniversitesi ve diğer merkezlerde konferanslar verdi. Hüseyniye-i İrşad 1973 Eylül'ünde kapatıldı. Savak, Şeriati'yi aramaya başladı. Kendisini bulamayınca babasını tutukladı. Babası bir yıl kadar hapsedildi. Şeriati teslim oldu ve on sekiz ay hücrede kaldı. 1975-77 arası Savak'ın takibinden sürekli kaçıp, başkalarının evlerinde kalarak çalışmalarına devam etti. Sabahlara kadar süren konuşmalar yaptı. 16 Mayıs 1977'de Avrupa'ya hicret etti. Otuz gün sonra İngiliz İstihbaratı'nın yardımıyla Savak tarafından şehit edildi.

YAYINCININ NOTU

Yayınevimiz, Şeriati düşüncesini külliyat olarak okurlarına sunmakla önemli bir hizmet vermektedir. Merhum Şeriati, dünyanın bugün yaşayan iki önemli medeniyeti olan, İslam ve Batı medeniyetini yakından tanıma fırsatı bulmuş ender şahsiyetlerden biridir. Dahası, bir sosyolog gözüyle incelediği konuları, dahiyane bir düşünce işçiliği ile işlemiş ve Fars edebiyatının kendisine kazandırdığı akıcı üslupla ortaya koymuştur. Bilimsel liyakati, özgün bakış açısı, dindarlığı ve inandığı doğrular uğruna can verecek kadar yürekli kişiliği ile sadece İran gençliğini arkasından sürüklemekle kalmamış, dünya Müslümanlarının öze dönüş çabasına katkıda bulunarak bir döneme damgasını vurmuştur. Onun bu özgün ve özgürlükçü tutumu, sadece İslam düşmanlarının tepkisini çekmekle ve onlar tarafından şehit edilmekle kalmamış, dost ve kardeş bildiği Müslümanlardan da çok büyük tepkiler almıştır. Çünkü onun düşünceleri, Batılı saldırı karşısında çok derin ve güçlü bir mukavemet oluştururken İslam geleneğini kirleten ve çöküntüye sebep olan bidat ve hurafelere de ağır darbe indiriyordu. Tabiî bu da bilinçsiz kesimler nezdinde İslam'ın kendisine yapılan bir saldırı olarak algılanıyordu.

Kendi tabiriyle içinde doğup büyüdüğü geleneksel Safevî Şiîliğine yönelttiği eleştiriler yüzünden İran'da dışlanırken, Şiî bakış açısı nedeniyle de Sünnî dünyadan önemli tepkiler almıştır. Ancak Şeriati, her ne kadar Ali Şiası ve Safevî Şiası ayrımı yapsa ve Safevî Şiîliğini eleştirse de eleştirdiği düşünceden bütünüyle kurtulamamış ve söz konusu etkilerle Sünnî dünyanın kabul

edemeyeceği kimi düşünceler serdedebilmiştir. Sahabiler hakkında kullandığı ifadeler hoşgörü sınırını zorlayan kusurlar olarak değerlendirilebilir. Ayrıca yaşadığı çağ ve çevrenin etkisiyle Fransız sosyalistlerinden etkilendiği ve kimi yorumlarında bu etkinin izlerinin görüldüğü de söylenebilir.

Ali Şeriati'nin de her insan gibi hata edebileceğini, hatalarının ve savaplarının sadece kendisini bağlayacağını okuyucunun takdir edebileceğine inanıyoruz. Fecr Yayınevi olarak, ölçümüzün yüce Kur'an-ı Kerim ve onun numune-i timsali olan Hz. Peygamber (s.a) olduğuna inanıyor, Şeriati de dahil bütün insanların bu ölçüler içinde değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Onun her görüşünü onaylamadığımız halde eserlerini yayınlıyor, ama katılmadığımız görüşlerine de müdahale etmeyi uygun görmüyoruz. Çünkü böyle bir müdahalenin düşüncelerin doğru anlaşılmasına engel olacağı, bunun da hem yazar, hem okur açısından bir hak ihlali sayılacağı kanaatindeyiz. Buna rağmen kimileri, tasvip etmedikleri düşüncelerden dolayı bilinçsiz okuyucuların olumsuz etkileneceği gerekçesiyle vebal alacağımızı düşünebilirler. Fakat biz, genelde Müslüman olmanın, özelde Şeriati okuru olmanın, okuduğu herşeyi kabullenen değil, eleştiren bir seviye gerektirdiğini düşünüyoruz. Dolayısıyla bütün olumsuzluklarına ve kusurlarına rağmen Şeriati'nin o engin birikiminin bizlere çok şey kazandırdığına ve kazandıracağına inanarak eserlerini külliyat olarak yayınlamaya karar vermiş bulunuyoruz. Buna paralel olarak hem Fars hem de Türk edebiyatına vukufiyetiyle temayüz etmiş mütercimlerden oluşan bir heyet oluşturarak eserlerin en az hata ile çevrilmesine de özen gösterdik. Bu nedenle tercümeler, sadece söz konusu eserleri dağınık vaziyette sunulmaktan kurtarmayacak, Şeriati okurunun liyakatsiz tercümelerden çektiği sıkıntıları da asgariye indirecektir.

Külliyattaki kitapların bazılarında yazara ait olmayan dipnotlar yer almaktadır, İran'daki Dr. Ali Şeriati Eserlerini Derleme Bürosu tarafından eklenen notların sonunda (Derleyen), yayınevi-

miz tarafından ilave edilen notların sonunda (Fecr), mütercimlerin ilave ettiği notların sonunda ise (Çev.) ifadeleri kullanılmıştır. Bunların dışındaki dipnotlar Ali Şeriati'ye aittir.

Bütün hassasiyet ve çabamıza rağmen, insan olmamız hasebiyle gözümüzden kaçan kusurlar olursa okurumuzdan özür diler, eleştirilerine müteşekkir kalırız. Bu vesileyle Şeriati'ye Allah'tan rahmet diler; başta değerli mütercimler olmak üzere, editörlere, tashih ve redakte heyetine ve eserlerin sizlere ulaşmasında emeği geçen bütün dostlara gönülden teşekkür ederiz.

FECR YAYINEVİ

Sahife-i Seccâdiye'den[1] Yirminci Dua

Övülmüş Ahlakı ve Beğenilen Amelleri İsteme Duası

Allahım! Muhammed'e ve âline rahmet gönder. İmanımı, imanın en olgun derecelerine ulaştır. Yakinimi, yakinin en faziletli mertebelerine eriştir. Niyetimi, niyetlerin en iyisine; amelimi, amellerin en güzeline yükselt. Allahım! Lütfunla niyetimi kâmil ve halis eyle. Kesin inancımı sabit kıl, kudretinle benden sadır olan kötülükleri ıslah eyle.

Allahım! Muhammed'e ve âline rahmet gönder. Gönlümün meşgul olmasına neden olan önemli işlerime sen kâfi ol. Beni, yarın sorguya çekeceğin işlerle vazifelendir. Zamanımı, beni yapmam için yarattığın şeylerle geçirmemi sağla. Beni senden başkasına muhtaç eyleme. Bana rızkını genişlet. Beni zenginlerin malına mülküne, makamına ve haşmetine özlemle bakanlardan eyleme. Beni aziz eyle. Beni kibre giriftar eyleme. Kendi kulluğunda bana boyun eğdir. İbadetimi kendini beğenmişlik yüzünden heder eyleme. Benim elimle insanları hayra yönelt. Salih amellerimi bâtıla minnettarlığa çevirme. Bana en yüksek ahlakı bağışla. Beni övünmekten ve gururlanmaktan koru.

Allahım! Muhammed'e ve âline rahmet gönder. Beni, kendi nefsimin önünde alçaltmadıkça insanlar arasında yüceltme. Beni kendi nefsime karşı değersiz kılmadıkça, bende açık seçik bir izzet var etme.

Allahım! Muhammed'e ve âline rahmet gönder. Beni maksadıma doğru götüren faydalı bir hidayetle hidayetlendir ki kendime ondan başka bir yol seçmeyeyim; hak yolundan sapmayayım; o doğru niyetten kuşkuya düşmeyeyim. Beni, ömrüm sana hizmet elbisesi içinde ibadet yolunda olduğu müddetçe yaşat. Ömür yaylamda şeytanın otlama korkusu ortaya çıktığında, gazabının ve öfkenin şiddeti bana yönelmezden ve üzerime birikmezden önce beni kendi katına çağır.

[1] Şia'nın dördüncü imamı Ali Zeynelabidin'in dualarından oluşan eser. Çok ibadet ettiği için kendisine İmam Seccâd denilmiştir.(Fecr)

Allahım! Senin düzelteceklerin dışında benim için kusur sayılabilecek hiçbir huyu bende bırakma. Senin güzelleştireceklerinden başka hiçbir yerilmiş sıfatı bende bırakma. Senin kemale erdireceklerin hariç hiçbir güzel ama eksik hasleti bende bırakma.

Allahım! Muhammed'e ve âline rahmet gönder. Kin tutanların benim hakkımdaki şiddetli kinini muhabbete, azgınların kıskançlığını meveddete, salâh ehlinin suizanlarını güvene, yakınlarımın düşmanlığını dostluğa, akrabalarımın kötü davranışlarını iyiliğe, yakınlarımın umursamazlığını nusrete, benimle iyi geçinenlerin dostluğunu gerçek dostluğa, sohbet arkadaşlarımın ihanetini güzel geçime, zalimlerin korkusunun acılığını emniyetin tatlılığına çevir.

Allahım! Muhammed'e ve âline rahmet gönder. Bana zulmedene karşı elimi, bana düşmanlık edene karşı dilimi, benimle inatlaşana karşı da inancımı muzaffer eyle. Bana tuzak kurana karşı tuzağımı, beni kahretmek isteyene karşı gücümü, beni kınamak ve kötü söz söylemek isteyene karşı tekzibimi sağlamlaştır. Beni tehdit edene karşı bana esenlik bahşet. Beni doğru yola ileten kimseye itaat etmeyi ve beni irşat eden kimseye tâbi olmayı bana nasip et.

Allahım! Muhammed'e ve âline rahmet gönder. Bana karşı hile ve düzen kurana nasihat ve ihlasla mukabele etmeyi, benden uzaklaşana iyilikle karşılık vermeyi, beni mahrum bırakana ihsan etmeyi, benden ayrılana ona bağlanarak mükafat vermeyi, gıybetimi yapana onu hayırla anarak muhalefet etmeyi, iyiliğe karşı şükretmeyi ve kötülüğe karşı göz yummayı nasip eyle.

Allahım! Muhammed'e ve âline rahmet gönder. Beni salihlerin süsüyle süsle. Beni, adaleti yaymada, öfkeyi yutmada, fitne ve düşmanlık ateşini söndürmede, dağılmışları bir araya getirmede, insanların arasını düzeltmede, iman sahiplerinin iyiliklerini açığa vurup kusurlarını gizlemede, yumuşak huylulukta, alçakgönüllülükte, güzel davranışta, ağırbaşlılıkta, güzel geçinmede, faziletle ileri geçmede, ihsanı ve yüceliği seçmede, kınamayı ve eleştirmeyi bırakmada, ehil olmayanlara ihsan etmeyi terk etme-

de, ne kadar zor gelirse gelsin hakkı söylemede, çok da olsa sözümdeki ve davranışımdaki iyiliği az saymada, az da olsa sözümdeki ve davranışımdaki kötülüğü çok görmede, muttakilerin bütün bu güzel sıfatlarının elbisesine sarıp sarmala. Bu sıfatları, ibadete devam etme, cemaate uyma ve bidat ehlini terk etme vasıtasıyla kendi görüşüne uygun hale getir ve mükemmelleştir.

Allahım! Muhammed'e ve âline rahmet gönder. Bana, yaşlandığım zaman rızıklarının en genişini, yorulup hastalandığım zaman güçlerinin en sağlamını ver. Beni, sana ibadette tembelliğe, yolunu teşhis etmede körlüğe, dostluğundan başkasını seçme kusuruna, senden ayrılana bağlanma ve sana bağlanandan ayrılma belasına müptela etme. Allahım! Beni öyle bir hale getir ki zaruret vaktinde senin yardımının silahıyla saldırıya geçeyim, hacet zamanı yalnız senden isteyeyim, meskenet zamanı ağlayıp inleyerek huzuruna geleyim. Beni, çaresiz kaldığımda senden başkasından yardım isteyecek, yoksul düştüğümde alçakgönüllülükle senden başkasından dilenecek, korktuğumda senden başkasına yalvaracak hale getirme ki bu yüzden senin karşında zillete ve hakarete düşerek senin tarafından görmezden gelinmeyeyim ey merhametlilerin en merhametlisi!

Allahım! Bana, şeytanın arzulardan, zanlardan ve hasetlerden yana gönlüme ilka ettiği şeylere, azametini anarak, kudretini tefekkür ederek, düşmanına karşı tedbir alarak karşı koymayı nasip et. Şeytanın dilime düşürdüğü kötü sözleri, çirkin ifadeleri, ırza küfretmeyi, bâtıla tanıklık etmeyi, yanımda olmayan bir mümine gıybet etmeyi veya yanımdaki biri için kötü söylemeyi, senin hamd sözüne, övgünde mübalağaya, ululanmanda dikkate ve çabaya, nimetine şükre, ihsanını itirafa ve nimetlerini saymaya dönüştür.

Allahım! Muhammed'e ve âline rahmet gönder. Sen beni korumaya kâdir olduğun halde beni zulme uğrayanlardan eyleme. Beni engellemeye gücün yettiği halde başkasına zulmedenlerden eyleme. Beni hidayet etmen mümkün olduğu halde sapkınlardan eyleme. Hayatımın refahı senin elinde olduğu halde be-

ni fakirlerden eyleme. Gücüm kuvvetim senden olduğu halde beni asilerden eyleme.

Allahım! Senin bağışlamana doğru hicret ettim. Senin affına doğru yöneldim. Senin affediciliğine müştakım. Beni mağfiret etmeni gerektirecek bir şeyim olmadığı, amelimde senin affına layık bir işim bulunmadığı halde senin fazlına ve keremine güvendim. Kendi hakkımda vardığım bu hükümden sonra, senin fazlından ve ihsanından başka bir şeyim ve umudum yok. Öyleyse Muhammed'e ve âline rahmet gönder ve bana fazlınla muamele et.

Allahım! Beni hidayetin diliyle konuşanlardan eyle. Bana takva yolunu yordamını ilham et. Beni en temiz huya ve ahlaka ulaşmada başarılı kıl. Beni en beğenilen işlerle görevlendir. Allahım! Beni en iyi yola ilet. Senin dinin üzere ölmeyi ve o dinle yeniden hayat bulmayı nasip eyle.

Allahım! Muhammed'e ve âline rahmet gönder. Beni işlediğim amellerin yollarında ve güç yetirebildiğim hallerde itidal nimetiyle nasiplendir. Sözlerimde ve işlerimde doğruluk ehlinden, hidayet kılavuzlarından ve salih kullar zümresinden eyle. Bana kıyamet gününde kurtulmayı ve azap pususundan sağ salim çıkmayı nasip et. Allahım! Nefsimin özgürleşmesine ve arınmasına vesile olacak güçleri kendi üzerine al ve nefsimin ihtiyaçlarını giderecek ve onun ıslahına vesile olacak güçleri oraya koy. Çünkü sen korumazsan nefsim helâk olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Allahım! Gamlar üzerime askerlerini salacak olursa, tek silahım sensin. Herkesten ve her şeyden mahrum kalacak olursam, umudum sadece sanadır. Olaylar ve zorluklar üzerime saldıracak olursa yardım çağrım yalnızca sanadır. Kaybettiğim her şeyin karşılığı sendedir, yok olup giden her şeyin çaresi senin katındadır. Beğenmediğin her şeyi değiştirmek senin elindedir. Öyleyse bana belâdan önce afiyeti, talep etmeden önce zenginliği, yolumu kaybetmeden önce hidayeti ihsan eyle. Beni, insanların ayıbını araştırma derdinden kurtar. Kıyamet gününün azabından emin eyle. Bana kâmil bir rehber nasip eyle.

Allahım! Muhammed'e ve âline rahmet gönder. Lütfunla kötülükleri benden gider. Beni nimetinle besle, kereminle ıslah et, ihsanınla tedavi et, rahmetinin gölgesine koy. Bana hoşnutluğunun elbisesini giydir. Beni, işlerim zorlaşıp karıştığında en doğru olana, ameller birbirine benzediğinde en temiz ve en yararlı olana, yollar birbiriyle çatıştığında en beğenilmiş olana ilet.

Allahım! Muhammed'e ve âline rahmet gönder. Başımı kimseye muhtaç olmama tacıyla taçlandır. Beni işlerimde güzel tedbirler almaya yönelt. Hidayetinin devamlılığını nasip et. Bana huzurlu ve sade bir hayat bağışla. Hayatımı daimi bir meşakkate ve günden güne artan bayağı bir çileye döndürme. Dualarımı bana geri çevirme. Çünkü ben, sana karşı durabilecek hiçbir güç tanımıyor ve seninle birlikte sana eş olan ve benzeyen başka hiçbir şeye tapmıyorum.

Allahım! Muhammed'e ve âline rahmet gönder. Beni israf etmekten alıkoy. Rızkımı telef olmaktan koru. Malımı ihsanının bereketiyle çoğalt. Malımı hayır işlerine infak etmede beni doğru yola ilet.

Allahım! Muhammed'e ve âline rahmet gönder. Beni, çok kazanma ve rızık elde etme derdinden kurtar. Bana esirgenmemiş bir rızık ver ki sana ibadet ederken senden rızık istemekle meşgul olmayayım ve rızık kazanma yükünün ağırlığını omzumda taşımayayım.

Allahım! İstediğim şeyleri kendi kudretinle karşıla ve beni korktuğum şeylerden yana izzetinin civarına sığındır.

Allahım! Muhammed'e ve âline rahmet gönder. Şerefimi zenginlikle koru; makamımı yoksullukla alçaltma ki senin rızkını yiyenlerden rızık talep edip kötü yaratılışlı kimselerden ihsan dilenmeyeyim. Bana ihsan edeni övüp bana bir şey vermeyeni kınama derdine düşmeyeyim. Çünkü gerçek ihsan edici olan sensin, onlar değil.

Allahım! Muhammed'e ve âline rahmet gönder. Bana ibadet için sağlık, takva ve ilmimle amel etmek için huzur, yumuşaklık ve itidal üzere bir takva nasip et.

Allahım! Ömrümün süresini affınla sona erdir. Rahmetine duyduğum umutla arzumu gerçekleştir. Rıza menziline ulaşmak için gereken yolları bana aç. Her halimde amelimi iyilik üzere eyle.

Allahım! Muhammed'e ve âline rahmet gönder. Gaflete düştüğüm anlarda seni zikredebilmem için beni uyar ve uyandır. Bana verdiğin mühlet zamanlarında sana itaate ve ibadete yönelt. Bana senin sevgine doğru giden apaçık bir yol göster. O yol sayesinde bana dünyada ve ahirette hayır ihsan eyle.

Allahım! Muhammed'e ve âline rahmet gönder. Tıpkı ondan önce kullarından bazılarına gönderdiğin, ondan sonra da göndereceğin en güzel rahmeti gönder. Bize dünyada iyilik ver, ahirette de iyilik ver ve bizi rahmetinle cehennem azabından koru.

ÇEVİRENİN NOTU

Elinizdeki kitap, birkaç yıl önce, erdemli düşünür dostum Mühendis Ahmedzâde Bey tarafından Farsçaya çevrilmişti.

Geçen yıl onun çevirisinden haberdar olduğumda, kendisinden kitabın *Meşhed Öğrencileri İslam Derneği* tarafından yayımlanmasına izin vermesi için ricada bulundum. Ancak kitabın metninin çıkan bir olay sırasında yağmalanması ve İran'da kitabın mevcut olmaması yüzünden, çevirinin tam olarak gerçekleşmesi mümkün olmadığından eserin yayımlanmasına çok sıcak bakmadı. Ne var ki ben, kendisinin aksine, kitabın basılmasını arzu ediyor ve bu haliyle bile yararlı olacağını düşünüyordum.[2] Bu yüzden, bir girişle yazarın hayatına dair dikkatlice hazırlanmış bir biyografi ve gerekli notlarla birlikte eseri yayına hazırlamaya karar verdim.

Bu sırada şöyle bir mülahaza ortaya atıldı: Kitabın yazarı, dua konusuna salt bir Hıristiyan düşünür gözüyle bakmış ve bu konunun ontolojik nedenlerini ve meydana getirdiği etkileri Hıristiyanlık'ta var olan şekliyle incelemiş ve çözümlemiştir.

Her ne kadar dua, İslam'da da bu türden bir felsefeye ve etkiye sahip olsa da İslamiyet'teki ve Hıristiyanlık'taki dua metinlerini ve bunların ortaya konuş şekillerini mukayese ederken karşılaştığımız en temel husus, İslam'da duanın, Hıristiyanlık'taki duadan farklı ve ayrıcalıklı olduğudur. Bu ayrıcalık, İslam'da duanın irfanî boyutundan başka, bir de sosyal ve siyasal yöne sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

2 Ne yazık ki, daha sonra da değinildiği üzere, adı geçen bu çeviri de meydana gelen o olaylar sırasında ortadan kayboldu.

Özellikle Şiî mezhebinin dua metinlerinde bu durum daha açık ve belirgin bir şekilde göze çarpmaktadır. Kimi zaman bu dualardaki bazı cümleler, bir partiye ait siyasal birer slogan rengine bürünmektedir.

Hıristiyanlık'ta dua, kendisini hayattan ve hayatın keşmekeşlerinden uzak tutmuş olup Carrel'in de dediği gibi, bu tür duanın temeli yoksulluğa ve aşka dayalıdır. Oysa İslam'da duaya bir başka öğe daha eklenmiştir; bu öğe, dua edenin, bağlı bulunduğu sosyal ve sınıfsal sorunları ve istekleri de dile getirmesidir.

İslam'da dua konusuna siyaset öğesinin girişi, dua eden kimseye, sosyal düşünceleri her zaman en iyi ve uygun fırsatlarda telkin etmesi bir yana, bu kutsal idelerin sabit ve ortak bir şekilde, bu yolda adım atan bütün bireyler arasında yayılmasını da sağlamaktadır.

Bunun da ötesinde, sosyal ideler, dua sığınağına girdiklerinde, kendilerinin istemediği bir yolda ilerlemeye başlayan siyasal krizlerin ve toplumun kaosa düştüğü zamanların zararından korunacak ve her zaman kendilerindeki canlılık ve hareket özelliğini koruyacaklardır.

Çeşitli İslâmî dua metinleri incelendiğinde İslâmî duaların -elbette tarihî belge olma bakımından özgün olan metinlerin- şu öğelerden oluştuğu sonucuna varılabilir:

1- Fasihlik

2- Duanın içeriğine ve konusuna uygun ve etkili bir musiki (seci, ölçü, aralık, yerine göre harflerin ve sözcüklerin yumuşaklığı ve sertliği, iştikak, cinas vs.)

3- Akıl: Felsefî ve düşünsel meseleleri aklın alabilmesi için, dua haline uygun ve uyumlu bir şekilde düşünce gücünü harekete geçirmek ve Tanrı'nın sayısız kudret ve yaratış mucizelerini, güzelliklerini ve sanatının tezahürlerini beyan yoluyla ortaya koymak.

4- Siyaset: Burada, toplumsal sorunların ortaya konması ve hak ile batıl, salah ile fesat arasındaki çekişmenin beyanı; halkın sa-

adeti ve şakaveti, zalim ve hain bireye veya topluluğa karşı cesaret ve nefret telkini; Allah'ın huzurunda mazluma, hakka, halkın özgürlüğüne ve mutluluğuna bağlılığını ilan etmektir.

5- Teslimiyet ve isyan: İslâmî dua, dua eden insanı, Allah karşısında tutsaklığa, teslimiyete ve zillet derecesinde bir alçak gönüllüğe zorlar. Ancak bu çaba, aynı zamanda insana, O'ndan başka hiçbir gücü, hiçbir yönetimi, umut ve dayanak noktasını resmen tanımamasını telkin edecek şekilde gerçekleşir. Bir başka deyişle, bu şekilde Allah'a teslim oluş, o insanın hatırından her türlü başka gücün korkusunu çıkaracak şekilde gerçekleşir.

6- Başarı isteme (Tevfik): Duacı Allah'tan, ruhsal koşulların ve dış etkenlerin her zaman için, kendisinin olgunlaşma, iyilik ve güzellik yolunda çaba gösterebileceği ve bu çabalardan Allah'ın dileğine uygun olarak yararlanabileceği şekilde bir araya gelmesini ister. Başarı isteme konusu, insanın irade gücünün asaletini itiraf etmekle birlikte, aynı zamanda ruh katılığı ve düşünce kıtlığından kaynaklanan gurur ve bencillik olgusunun da insanı kuşatmamasını sağlar.

7- İşleri Allah'a ısmarlama (Tefviz): Bu, kendisinin lezzet ve elem, yoksulluk ve zenginlik, mutluluk ve mutsuzluk dünyasından daha öteye geçip kendi maslahatını, yaratılışın genel maslahatı ve bütüncül sistemi içinde yok etmiş olan bir insanın tepkisidir. Üstelik kişi, kendi teşhis acziyetinin farkına varmış olduğunda, kendisinin hayrına ve yararına olan şeyi de tayin edemez. İşte tam da bu sırada, böylesi yüksek ve kutsal bir kuşku ve hayret aşamasına yükselen bir insanın, kendi işini O'na ısmarlamaktan, O'nun iradesine ve teşhisine teslim olmaktan ve O'nun istediği her şeye razı olmaktan başka çaresi yoktur.

8- Felsefî yoksulluk: Güçsüzlüğümden veya ifademin yetersizliği yüzünden bundan daha kapsamlı ve sınırlı bir kavram bulamadım. Bundan dolayı ister istemez Carrel'in dediği gibi duanın iki temel üzerine, yani yoksulluk ve aşk üzerine kurulu olduğunu açıklamak zorundayım.

Duacı ya Allah'tan borcunun ödenmesini dileyen, hastasının şifa bulmasını, yolcusunun yolculuktan sağ salim dönmesini veya rütbesi terfi edecekken yanlışlıkla iki derece birden ilerletilmesini isteyen bir kimsedir ki bu tür dualar daha çok ikinci sınıf insanlar arasında yaygındır; ya da Allah'a aşkla ibadet eden, onunla konuşmaktan ve huzurunda durmaktan zevk alan seçkin bir kimsedir.

Birinci tür hemen hemen halkın genelini kapsadığı halde ikinci tür özel bir irfanî yoldur.

Ancak dua bazen başka bir şekilde de kendini gösterir. Burada dua yoksulluktan daha öte, aşktan daha ciddi bir aşamadadır ve dua eden insan, Allah'tan şiddetle ve ısrarla istekte bulunur.

Duanın bu aşamasında, yokluğu ve zenginliği, hastalığı ve sağlığı düşünmeyen bir insana ihtiyaç vardır. Böyle bir insan başka şeylerin ihtiyacını duyar; gelişim ve olgunlaşma zincirinden geri kalacağını, bakilik ve sonsuzluk kabiliyetini yitirebileceğini; ruhunun, kaderin insan varlığı için belirlediği en yüksek zirvelere doğru yükselemeyeceğini; ayağının asıl hedefe doğru giden yolda gevşeklik gösterebileceğini ve yarı yolda iken yokluk denizinin kıyısında hasretle can verebileceğini hisseder.

İşte böylesi bir halde, İslam'ın Tanrı'sının huzurunda dua eden insanı, ihtiyaç, aşk ve korku duygusu şiddetle sarar ve kuşatır.

İslam'ın Tanrı'sı, insanın sadece şefkatli babası, yumuşak ve itaatkâr sevgilisi değil, aynı zamanda ceberut, kahır ve gazap sahibi bir varlıktır.

Büyük düşüncelerde, daha büyük ve daha acı verici ihtiyaçlar vardır.

Olgunluktan geri kalma, dostun civarından, ebedî bekâdan ve sonsuz hayattan uzak kalma; esenlikten, güzellikten ve mutlak iyilikten yoksun kalma; Allah'a ulaşana dek yolu sürdürmeyi başarabilmiş olan topluluktan geri kalma ve kendisini o menzile ulaştırmak için hızla yol alan kervanın tozu toprağı arasında ezilme, kaybolma ve ortadan yok olma duygusu, başkalarının

ilerisinde ve ötesinde düşünen insanın yüreğine öyle bir korku salar ki başkalarının bunu anlayabilmesi imkânsızdır.

Bu tür duanın en yüksek örneğini, Hz. Ali'nin İslam'ın Tanrı'sına söylediği sözlerde bulmak; onun korkularını ve aklı başından gidişlerini daha iyi anlamak mümkündür.

İslâmî ilim havzalarında bu tür konuların incelenmesine, bilimsel ve mantıkî bir yoldan başlamak gereği vardır.

Ben İran'da bu alanda bir süre çalıştım. Bu kitabın eki olarak yayımlanması düşünülen bu çalışmanın ürünü ne yazık ki kayboldu. Topladığım bütün notları ve mülahazaları, kitabın tercümesiyle birlikte başıma gelen kötü bir olay sırasında kaybettim. Kitabın metnini elde etmiş olduğum şu anda, bu meseleyi araştırmak için ne fırsatım ne de gerekli kaynaklarım olmadığından, kitabın sade bir tercümesini arkadaşlarıma ve fikirdaşlarıma sunuyor ve dua, özellikle de İslâmî dua metinleri konusunda yapılacak mantıkî ve geniş bir araştırmayı, benden daha çok fırsatı, kaynağı ve liyakati olan kimselere bırakıyorum.

1338/1959 Yazı - Paris

Ali Şeriati

BİRİNCİ BÖLÜM

DUA[3]

[3] Bu bölüm Alexis Carrel'in Dua isimli eserinin Dr. Ali Şeriati tarafından yapılan çevirisinden oluşmaktadır. Bu bölümdeki Ali Şeriati'ye ait dipnotların sonuna (A. Şeriati) ibaresi konulmuştur.

Allah'ın Adıyla

Bu satırların yazarı, Aralık 1940'da büyük Amerikan dergisi Reader's Digest'te "Duanın Gücü"ne[4] ilişkin İngilizce bir makale yazdı. Bu makale, 1941 başlarında, üzerinde gerçekleştirilen birtakım kısaltmalar ve düzeltmelerden sonra kitap basan kurumlardan birisi tarafından yayımlandı.

Bunun ardından, sanırım İsviçre'de Fransızca'ya çevrilip Journal de Genevre'de yayımlandı. Kısa süre sonra, aylık çıkan dinî bir dergi bunu Fransa'da iki kez daha yayımladı. Tam bu sırada yazar, yetersizliğinin farkına vardığı çeviriyi beğenmediğinden 1944 Ocak'ı başlarında dua konusunu bir kez daha araştırıp incelemeye karar verdi. Yazar ne bir felsefeci ne de bir mistiktir. O, sadece yüreğinde olanı sıradan bir dille ifade etmekte, sözcükleri yaygın anlamlarıyla, ara sıra da bilimsel birer terim olarak kullanmaktadır. O, din bilginlerinden, yazarın, onlar tarafından fizyolojiyle ilgili bir konuda ortaya attıkları görüşler konusunda göstereceği bir görmezden gelişi kendisi hakkında göstermelerini istemektedir. Dua hakkındaki bu araştırma, uzun bir ömür boyunca, Batılılar ve Doğulular, hasta ve sağlıklı insanlar, Katolik papazları, her sınıftan dindar kadınlar ve erkekler, her derece ve makamdan Protestan papazları, hahamlar, doktorlar ve hemşireler, her meslekten, sınıftan ve sosyal gruptan erkekler ve kadınlar gibi çeşitli sınıflar üzerinde gerçekleştirilen sayısız okumaların ve incelemelerin özüdür. Buna ek olarak, yazarın bir süredir meşgul olduğu dokuların canlandırılması ve yaraların iyileştirilmesi konusundaki cerrahî ve fizyolojik çalışmalar, araştırmalar ve laboratuvar deneyleri, kendisinin, duanın tedaviye yönelik kimi etkilerinin pek değerli olduğunu anlamasını sağlamıştır.

O, sadece ya kendisinin araştırdığı ya da dikkatli ve özgürce araştırma yeterliliğine sahip kişilerden alıntıladığı birtakım ko-

4 Dua/Niyayiş; övmek ve yüceltmek manasında olup yalvara yakara, içtenlikle yapılan duadır. (Burhan-ı Kâtı')

nulardan söz etmektedir. O, sağlam görmediği delillere dayanmaktansa başladığı bir işi yarım bırakmayı yeğlemiştir.

O, her şeyden önce, gerçeğin kaidesi üzerinde sağlam durmaya çalışmıştır. İlk anda, modernist kesimlere duadan söz etmenin büsbütün yararsız bir uğraş olduğu akla gelmektedir. Bununla birlikte, göstermeye güç yetirebildiğimiz bütün çabaları belirleyip ortaya koymak zorunda değil miyiz? Çünkü, bizim için veya gelecek kuşaklar için çok büyük bir tehlike içermedikçe bu çabalardan hiçbirisini ortada bırakamayız. İrfanî ve ahlakî duyguların zayıflaması, beyin gücünün zayıflaması kadar zarar vericidir.

Bunlar, ister inansınlar ister inanmasınlar, herkesin ayağının önüne konmuş yollardır. Nihayet hayat, başarıyla tamamlanabilmesi için herkese bir tür zorunlu yükümlülükler dayatarak bizim bedensel ve ruhsal yapımız bakımından gerekli ve belirli bir hareket çizgisini izlememizi ister. Bu yüzden hiç kimse, insanın en derin ve en ince fıtrî ihtiyaçlarını hatırdan çıkarıp unutmamalıdır.

Dua

Biz Batılıların gözünde akıl hazretleri, aşktan çok daha yüksek bir makama sahiptir. Biz, beyin gücüne sahip olmayı, sezinleme ve duyumsama gücüne yeğleriz. Bize göre din ne kadar sönmeye yüz tutarsa, bilim o kadar parlak hale gelir. Biz Descartes'ı izliyoruz, ama Pascal'ı bırakmış haldeyiz. Beyin gücümüzü geliştirip güçlendirmeye çalışırken, ahlakî duygular, güzellik duyguları, özellikle de irfanî duygular gibi ruhun manevî çabaları gelişmekten geri kalmıştır.

Bu derin içgüdülerin zayıflaması, modern insanın basiretini köreltmiştir. Böylesi bir eksiklik ona, toplum binasının yapımında liyakatli bir öğe sayılma imkânı vermez.

Bu, uygarlığımızdan kökü tümüyle kazınması gereken son derece sevimsiz bir durumdur.

Her halükârda maneviyat, hayatta başarıya ve saadete ulaşma konusunda, akletme ile eşdeğer bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Kişilik ile fıtratın güçlendirilmesinde ve geliştirilmesinde beyin gücünden daha etkili olan o manevî güçleri canlandırmamız ve harekete geçirmemiz son derece zorunludur.

İrfan duygusu veya din duygusu, bu manevî güçler arasında en fazla unutulmaya yüz tutmuş olan duygulardır.

İrfan duygusu çok zaman duada kendini gösterir. Dua, nihayetinde ruhsal bir olgunun ortaya çıkarılışıdır. Oysa ruh dünyası, maddî bilgilerimizin ve tekniklerimizin erişim sahasının dışında kalır. Peki bu durumda dua hakkında kesin ve deneysel bir bilgiye nasıl ulaşabileceğiz?

Ne mutlu ki bilimin sahası, duyulur şeylerin tümünü içine alacak şekilde kapsamını genişletmiştir. Böylece fizyoloji aracılığıyla, ruhun görünümlerini de bu sahanın, bu kapsamın içine almak mümkün olmaktadır. Bundan dolayı, dua eden insan üzerinde mantıkî bir inceleme yaparak dua olgusunun hangi te-

mele dayandığını, hangi yolla sonuç verdiğini ve etkilerinin neler olduğunu kavrayabiliriz.

Anlaşılan o ki aslında dua, ruhun, dünyanın maddî olmayan merkezine doğru çekilmesidir. Dua, genel olarak yalvarıp yakarmaktan, ızdıraplı bir inleyişten ve yardım isteyişten, kimi zaman da bütün duygu dünyasının uzağında açık, dingin, içsel ve sürekli bir *buluş ve sezinleyiş* hâlinden ibarettir. Bir başka deyişle denilebilir ki dua, ruhun Allah'a doğru uçuşu veya hayat mucizesinin kaynağı olan başlangıç noktasına âşıkça tapınışı demektir. Nihayet dua, bütün varlık dünyasının yaratıcısı, küllî akıl, mutlak güç, mutlak hayır, her birimizin babası ve kurtarıcısı olan o görünmez varlıkla iletişim kurmaktır. Formül haline gelmiş duaların nakli bir yana bırakılacak olursa, duanın hakikati, gönlün Allah'a doğru çekildiği dokunaklı bir irfan halini gösterir.

Bu hal, kaynağını aklın tabiatından almaz; algılanamaz olduğu için de filozofların ve mantıkçıların gözünde kabulü mümkün olmayan bir husus olarak kalmıştır.

Güzelliğin ve aşkın anlatımı nasıl defterlerde bulunmaz, derse ve eğitime gerek duymazsa; gönülleri düşünceden ve tasadan arınmış kimseler de Allah'ı, güneşin ısısını veya bir çiçeğin kokusunu hissettikleri gibi doğal bir şekilde hissederler. Ancak aynı Allah, sevmesini bilen bir kimseye kendisini kolayca hissettirdiği halde, anlamaktan başka bir şey bilmeyen kimsenin gözünden gizlenir.

Düşünce ve anlatım bineği, duanın ayak bastığı yerde hareketten âciz kalır. Çünkü dua, aklın kapkaranlık gecesi içinde, aşk uçuşundaki en yüksek beyan zirvesini bulur.

Nasıl Dua Etmeli?

Biz dua tekniğini, Saint Paul zamanından Saint Benoit'ya, Hıristiyan zahitlerinden yirmi yüzyıl boyunca Batılı milletleri dinî hayatla tanıştıran adsız sansız misyoner topluluklarından öğrenmiş bulunuyoruz. Eflatun'un tanrısı, bulunduğu ululuk zirvesi itibarıyla kavranabilecek bir varlık değildi. Epictete'nin tanrısı, eşyanın ruhu ile karıştırılıyordu. Yehova, yüreklere aşk yerine korku salan Doğulu bir diktatör kraldı. Oysa Hıristiyanlık bunların aksine, Tanrı'yı, insan algısının ulaşabileceği bir yere koymuş; Tanrı'ya bir şekil vererek ondan babamızı, kardeşimizi ve kurtarıcımızı var etmiştir.

Tanrı'ya ulaşmak için karmaşık protokollere, benlikten geçmeye veya kan dökmeye gerek yoktur; ona dua etmek kolay ve basit bir yoldur.

Dua etmek için Tanrı'ya doğru çekilmeye çabalamak yeterlidir ve bu çaba beyinle değil gönülle olmalıdır. Örneğin, Tanrı'nın ululuğunu derinlemesine tefekkür etmek, ancak bu tefekkürün aşk ve iman özüyle birlikte olması durumunda bir dua sayılabilir. Böylece dua, La Salie'in[5] yaptığı gibi aklî bir yönelişle başlar ve derhal işrâkî ve ruhî bir hale dönüşür.

Dua, uzun veya kısa, içe dönük[6] veya dışa dönük[7], her ne şekilde olursa olsun, bir çocuğun babasıyla konuşması gibi olmalı ve kendisini olduğu gibi göstermelidir. Şu sözü hayatının otuz yılını âciz kimselere hizmete adamış bir Hıristiyan rahibesi söylemiştir: "*Bu kimseler, canlarının istediği gibi, bütün varlıklarıyla dua etmektedirler.*"

[5] Jean Baptiste La Salie: Hıristiyan dininin mübeşşirlerinden olup Hz. İsa'yı vaftiz etmiştir. 31 yılı dolaylarında bir Yahudi prensesinin emriyle başı kesilmiştir.

[6] Ses ve dille ilgili olan anlamında "vocal" kelimesinin yerine kullanılmıştır.

[7] Düşünsel, zihnî ve ruhsal olan anlamında "mental" kelimesinin karşılığı olarak kullanılmıştır. Farsçada "vocal" kelimesinin anlamı zahirî ve mecazî anlama daha yakın olduğundan, bu iki kelime anlamı yansıtmak için daha uygun görülmüştür.

Duanın şekline gelince; bu şekil, Tanrı'ya kısacık bir yönelişten tutun da ruhanî bir seyre, Calvaire'ın[8] karşısında durup birbirine aykırı son derece basit sözler eden bir köylünün dilinden dökülen duaya, bir kilisenin revakları altında söylenen Gregorien[9] ilahîlerine dek farklılık gösterir. Duanın etkili olması için teşrifata, ihtişama ve tantanaya gerek yoktur. Sadece St. Jean de la Croix[10] veya St. Bernard de Clairvaue[11] gibi çok az sayıda kimse duayı teşrifatlara bağlı bir olgu saymıştır.

Duanın kabulü için fesahate de gerek yoktur[12].

Duanın değeri, içerdiği yararlar bakımından ölçüldüğü için, bizim alçak gönüllülük ve övgü içeren en sıradan sözlerimiz bile, Tanrı katında en güzel dualar ve yakarışlar olarak kabul görür. Bu bakımdan istem dışı dile gelen ezberlenmiş dua formülleri, hatta bir mum ışığı yakmak bile bir tür dua sayılır.

Bu zayıf formüller, bu maddî mum ışığı, insan varlığının Tanrı'ya doğru uçuşunun birer sembolü olması hasebiyle dua için yeterlidir. Bir amelle de dua edilir. St. Louis Gonzaque: "*Bir görevi yerine getirmek dua etmekle eş değerdir*" der. Hiç kuşkusuz Tanrı ile iletişim kurmanın en iyi yolu O'nun isteğini tam olarak yerine getirmektir:

"*Ey babamız! Egemenliğiniz gelsin, iradeniz gökyüzünde olduğu gibi yeryüzünde de egemen olsun.*" (Kitab-ı Mukaddes'ten)

8 Üzerinde haç dikili olan küçük tepe.

9 I. Saint Gregorie tarafından bestelenmiş dinî bir müziktir.

10 1542-1591. Çeşitli mistik eserleri olan, yaygın dinî törenlerden birisinin kurucusudur.

11 1091-1153. Hristiyanlığın, önemli eserleri bulunan ve çeşitli kiliseler kurmuş olan önemli şahsiyetlerindendir. Gazalî gibi rasyonalistlerle çatışmıştır.

12 Bununla birlikte fesahatin dua eden kişinin ruhu üzerindeki etkisi ve kişinin duasının kabulü için gereken ruh halini bulmasına yardımcı olduğu görmezden gelinemez. İslâmî dualarda fesahate gösterilen ilginin sebebi bu olmalıdır. (A. Şeriati)

Kuşkusuz, Tanrı'nın isteğini yerine getirmek, bedenimizin, kanımızın ve ruhumuzun içine konulmuş olan hayat kanunlarına uymaktan ibarettir.

Yoğun bulutlar gibi yeryüzünden Tanrı'ya doğru yükselen duaların tümü, dua edenler kişilik ve görüş bakımından birbirlerinden farklı olsalar da iki temel ilkeye dayanırlar: Yoksulluk ve aşk.

İhtiyaçlarımızı elde etmek için Tanrı'dan yardım dilememiz nasıl tamamen meşru ise, heva ve heveslerimizi gerçekleştirmesini istemek veya çalışarak elde edilebilecek bir şeyi dua ile ihsan etmesini dilemek bir o kadar akıl dışıdır.

İstekler, sürekli ve ısrarlı bir şekilde olur, bir tür agresiflik haline dönüşürse karşılanır.

Kör bir adam bir yol kenarına oturmuş, kendisini sakinleştirmek isteyenlerin bütün uğraşlarına rağmen var gücüyle ta yürekten feryat ediyordu. Oradan geçmekte olan İsa ona: "*İmanın sana şifa verdi.*" dedi.

Dua, en yüksek aşamasında iken, dilekte bulunma ve arz-ı hal seviyesinin ötesine geçer. İnsan, âlemlerin Rabbine O'nu sevdiğini, O'nun nimetlerine şükrettiğini ve her ne olursa olsun O'nun isteklerini yerine getirmeye hazır olduğunu gösterir.

İşte bu aşamada dua, bir tür ruhanî seyir ve içsel bir sezgi haline dönüşür.

Boş bir kilisenin son sırasında oturan yaşlı bir köylüye: "*Burada ne bekliyorsunuz?*" diye sordular.

"*Ben O'na bakıyorum, O da bana bakıyor.*" diye cevap verdi.

Her tekniğin değeri, onun sonuçlarına bağlıdır. Eğer insanı Tanrı'ya yöneltiyorsa, dua için her yol uygundur.

Nerede ve Ne Zaman Dua Etmeli?

Sokakta, otomobilde, trende, iş yerinde, okulda, fabrikada dua etmek mümkündür. Ancak en iyisi herkesin odalarda, dağlarda, ormanlarda veya odasının sessizliği ve yalnızlığı içinde dua etmesidir. Elbette kiliselerde özel merasimler eşliğinde icra edilmesi gereken dualar da vardır. Ancak duanın mekânı her neresi olursa olsun, içini bir huzur kaplamadıkça Tanrı insanla konuşmaz. İç huzuru ise, bedensel ve fiziksel duruma ve içinde yaşadığımız çevre koşullarına bağlıdır.

Günümüz toplumunun kalabalığı ve gürültü patırtısı arasında ruh ve beden huzuruna ulaşmak zor bir iştir. Bugün dua etmek için özel mekânlara ihtiyacımız vardır. Bunun için kiliseler şehirde yaşayanların bulabileceği en uygun yerlerdir. Şehrin hengâmesi içinde böylesi iyilik ve barış sığınaklarının kurulması ağır ve zor bir şey değildir.

İnsan bu sığınakların sessizliğinde, düşüncesi Tanrı'ya doğru yükselirken aynı zamanda kaslarını ve uzuvlarını da dinlendirebilir, ruhunu hafifletip ölçme ve değerlendirme gücünü arındırıp parlatabilir. Böylece çağdaş uygarlığın omzuna yüklediği ve önünde diz çöktürdüğü zor hayata karşı dayanma gücü elde edebilir.

Dua, insanın sıfatları ve hasletleri üzerinde de etkiye sahiptir, dolayısıyla sürekli olarak dua etmek lâzımdır.

Epictete diyordu ki: "*Tanrı'yı aldığın nefeslerden daha çok düşün.*"

Sabahleyin dua edip günün geri kalanını bir vahşi gibi geçirmek boşunadır.

Beyninden geçen anlık bir düşünce veya gizlice zihninden geçen bir istek insanı Allah'a yöneltebilir. Bu durumda Tanrı'ya herhangi bir yol bulmak için duadan ilham alınabilir.

Bundan dolayıdır ki dua bizzat bir yaşam biçimidir. Dua, uygun koşullarda gerçekleştirildiğinde daima sonuç verecektir. Ralph

Waldo Emerson: "*Eğer eline bir şey geçmemişse, hiç kimse gerçekte hiçbir zaman dua etmemiş demektir.*" diye yazar.

Modern insanlar duaya terk edilmiş bir âdet gözüyle baksalar ve onu ilkellik çağlarından kalma hurafî bir alışkanlık olarak görseler de aslında bugün için bizlerin duanın etkilerinden hemen hemen mahrum kaldığımız söylenebilir. Şimdi bu mahrumiyetlerin sebepleri nedir onları bir görelim.

Bunun ilk sebebi, günümüzde duanın pek seyrek ve nadiren yapılıyor olmasıdır. Modern insanlar arasında irfan duygusu, yok olmakla karşı karşıyadır. Dua eden Fransızların sayısının halkın yüzde dördünü beşini geçmediği söylenebilir.

İkinci sebep, duanın günümüzde genellikle etkisiz oluşudur. Çünkü, ibadet ehli olanların çoğu bencil, yalancı, kibirli, mağrur, aşka ve imana liyakati olmayan iki yüzlü kimselerdir. Böylece her halükârda duanın etkisi ortaya çıksa bile çoğu zaman bize kadar ulaşmamaktadır.

İsteklerimizin ve aşklarımızın cevabı, genellikle ağır, hissedilmez ve işitilmez bir halde verilmektedir. Son derece hafif bir fısıltı halinde içimizde boy gösteren bu cevap, dış dünyanın dedikodusuyla kolayca kısılabilmektedir.

Duanın maddî sonuçları da belirsiz halde olup çoğunlukla öteki olgulara karışıp gitmektedir.

İnsanlar, hatta papazlar arasında bile bu etkileri açık bir şekilde müşahede etme haline sahip olanların sayısı pek azdır. Ortaya çıkan bu haller, kendileri için dikkat çekici olmadığı, dolayısıyla inceleme ve araştırmaya tabi tutulmadığı için doktorlar tarafından da atlanmaktadır. Üstelik, bu etkileri incelemeye çalışan kimseler de çoğu zaman ortaya çıkan sonucun tahmin edilenden farklı olması sebebiyle hataya düşüp yanılmaktadırlar. Örneğin kendisini yakalandığı bedensel bir hastalıktan kurtarması için Tanrı'ya dua eden bir kimse yine hasta olarak kalmakta, ancak buna karşılık onda açıklanması zor derin bir ruhsal ve moral değişim meydana gelmektedir.

Dua etme âdeti, halkın geneli arasında her ne kadar istisnai bir durum olsa da atalarının dinine bağlı olan topluluklar arasında nispeten daha fazladır. Bugün duanın etkilerini bu topluluklar üzerinde hâlâ gözlemlemek mümkündür.

Duanın sayısız etkilerini belirlemede, doktorlar, onun psikolojik, fizyolojik ve klinik etkilerini inceleyebilmek adına son derece uygun bir konuma sahiptirler.

Bir Millet İçinde Duanın Yokluğu, O Milletin Mutlak Çöküşüyle Eş Anlamlıdır

Her halükarda, dua sırasında Tanrı insanı dinliyor ve ona cevap veriyor demektir.

Duanın etkileri, içi boş, hayalî şeyler değildir. İrfanî duyguları, bir insanın dünyadaki tehlikeler ve belirsizlikler karşısında duyduğu ızdıraplar düzeyine indirgememek ve duayı kolayca yatıştırıcı bir şuruba, acı, hastalık ve ölüm korkusunu dindiren bir antidepresana dönüştürmemek lazımdır.

O halde, irfanî duygunun anlamı nedir? Doğanın, yaşarken dua etmek için bize ayırdığı mekân neresidir? Her halükârda bu mekân çok büyük öneme sahiptir.

Hemen hemen bütün çağlarda Batılı insan dua etmiştir. Eski toplum, esasen dinî bir örgütlenmeden ibaretti. Romalılar her yerde tapınaklar inşa ediyorlardı. Orta Çağ'daki atalarımız Hristiyanlığın topraklarını büyük kiliseler ve gotik[13] şapellerle[14] doldurmuşlardı.

Zamanımızda da hâlâ her köyün tepesinde bir çan bulunmaktadır. Avrupa'dan gelen göçmenler, üniversiteler ve fabrikalarla birlikte kiliseler vasıtasıyla da yeni kıtada (Amerika) Batı uygarlığını inşa etmişlerdir.

Dua, tarihimiz boyunca, savaş, binalar, iş güç ve sevgi ile birlikte öncelikli ihtiyaçlar arasında yer almıştır.

Gerçekte öyle anlaşılıyor ki irfanî duygu, kaynağını fıtratımızın derinliklerinden alan bir harekettir; temel bir içgüdüdür. Bu duygudaki değişimler ve gelişimler, her zaman insanın öteki içsel etkinliklerindeki değişimlerle, yani ahlak duygusu, karakter, huy ve bazen de güzellik duygusuyla bağlantılıdır.

Bu duygu, güçsüzleşmesine ve çoğu zaman yok olmasına izin verdiğimiz, varlığımızın en önemli parçalarından birisidir.

[13] Got ulusuna ait, Orta Çağ'da yaygın bir tür mimarî tarz.

[14] Küçük mihraplı kilise.

İnsanın, tehlikeye atılmaksızın gönlünün istediği gibi davranamayacağı hatırda tutulmalıdır. Hayatta başarı elde etmek için bilim sisteminin gerektirdiği sabit yasalara uymak şarttır.

Ne var ki düşünsel ve duygusal fizyolojimizin bir parçası sayılan birkaç temel faaliyeti varlığımızda öldürdüğümüz zaman tehlikeli bir riske girmiş oluruz.

Örneğin akıl gücüne sahip insanlarda kasların, iskeletin ve hayatî (aklî değil) faaliyetlerin gelişmemesi, sporcuların ve güreşçilerin akıl güçlerinin ve ahlakî duygularının zayıflaması kadar uğursuz ve sonuç itibarıyla kötü bir durumdur.

Çok çoluk çocuk sahibi olan güçlü aileler arasında, özürlü bir semereden başka bir şey elde edemeyen veya soyca yok olmaya yüz tutan nice örnekler vardır.

Atalara ait inançların yok oluşundan, aile gelenek ve göreneklerine saygının ve bağlılığın kayboluşundan sonra, çok acı bir tecrübeyle öğrendik ki bir milletin aktif unsurlarının çoğunluğu arasında ahlâk ve irfan duygusunun yokluğu, bir milletin kesin olarak yok oluşuna ve yabancıların boyunduruğuna girip boyun eğmesine zemin hazırlamaktadır. Antik Yunan'ın çöküşü işte böylesi bir etken yüzünden olmuştu.

Fıtratımızın talep ettiği düşünsel ve ruhsal faaliyetlerin yok oluşu ile hayatta başarıya ulaşma sorununun birbiriyle çelişik durumlar olduğu ortadadır.

Ahlakî ve dinî faaliyetler pratik olarak birbirleriyle bağlantılıdır. İrfan duygusunun ölümünden sonra ahlâk duygusu da uzun süre varlığını sürdüremez.

İnsan, Sokrat'ın istediği tarzda, dinden bağımsız bir ahlâk sistemi kurmada başarılı olamamıştır.

Kendilerinde dua ihtiyacını öldüren toplumlar, genellikle yozlaşmaktan ve çökmekten kaçıp korunamamışlardır. Bunun nedeni, inançsız uygar insanların da en az dindar insanlar kadar, insanın varoluş gereklerinden olan içsel faaliyetlerin tümünü

geliştirme meselesine gönülden sahip çıkmakla yükümlü olmalarıdır.

İrfan duygusu, nasıl ve hangi temele dayalı olarak hayatta başarılı olma hususunda bu kadar önemli bir rol oynamaktadır? Dua, hangi mekanizmayla bizim üzerimizde etkili olmaktadır?

Biz tam da burada, gözlemleme ve inceleme sahasını terk ederek varsayımlara el atmak durumundayız. Bilimin ve marifetin gelişmesi için varsayım, hatta rastlantı zorunludur. Daha işin başında, insanın yarısı suyla çamurdan, yarısı ruhla gönülden oluşan bir varlık olduğunu hatırda tutmamız gerekmektedir.

Bundan dolayı insanı uzayın dört boyutuyla zaman boyutu içinde tam olarak kavramak mümkün değildir. Çünkü insanın ikinci yarısı yani insanî bilinç ve ruh, her ne kadar vücudumuzda yer alsa da bunların uzantısı bu maddî dünyanın dışına doğru çekimlenmektedir.

Öte yandan, maddî mekânından bağımsız halde, yani doğa âleminde varlığını gösteren canlı beden onun ayrılmaz bir parçasıdır. Çünkü aynı beden, oksijene, havaya ve yeryüzünün kendisi için temin ettiği gıdaya duyduğu sürekli ihtiyaç bakımından bunlara sıkı sıkıya bağımlıdır.

Biz, içinde adım attığımız maddî bir dünyadan (hava ve toprak) daha çok, manevî bir ortamın içine gömülmüş olduğumuza inanabiliriz.

Bu manevî ortam, o baki olan, dilediğini yapan, bütün varlıklar içinde ebedî ve herkesten ve her şeyden üstün ve yüce olan "Tanrı" adını verdiğimiz varlıktan başkası olmayacaktır.

Bundan dolayı duayı, insan ruhu ile onun alışık olduğu vatanı ve aslî mekânı arasında doğal bir iletişim memuru saymak ve onu ontolojik yapımızla bağlantılı hayatî bir faaliyet olarak kabul etmek mümkündür. Bir başka deyişle duaya, bedenimizin ve ruhumuzun sıradan bir eylemi gözüyle bakılabilir.

Duanın Etkileri

Dua ruhumuz ve bedenimiz üzerinde etkili olur. Bu etki, duanın niteliği, şiddeti ve sıklığıyla bağlantılıdır.

Duanın sıklığını, ne olduğunu anlamak kolaydır. Bir dereceye kadar şiddetini de algılamak mümkündür. Ancak duanın niteliği, meçhul bir alandır. Çünkü elimizde başkalarının imanının ve aşkının derecesini ölçecek bir alet yoktur. Bununla birlikte, duaya yönelen bir kimsenin hayat tarzı, bize onun Tanrı'nın huzurunda ettiği duanın niteliği hakkında bir fikir verebilir.

Dua, çok düşük seviyelere indiği ve papağan gibi tekrarlanan belirli formüller şekline girdiği zaman bile, kesinlikle gerekli olan ruhsal zemini bulmak için bir alıştırma sayılır ve beraberinde ahlak ve irfanî duyguyu güçlendirir. Dua eden kimselerin yüzlerinde hemen hemen sabit bir şekilde vazifeşinaslık, biraz kıskançlık ve şirretlik ve bir dereceye kadar da başkalarına karşı iyilik ve hayırhahlık duygusu okunabilir.

İki kişi arasında zeka ve bilgi gücünün eşit olması durumunda, son derece sıradan ve orta seviyede dua eden kişinin ahlâkî niteliklerinin ve karakterinin ötekinden daha gelişmiş olduğu açıkça görülmektedir.

Dua, sürekli, coşkulu ve hararetli olduğunda etkisi daha belirgin şekilde ortaya çıkar. Bu tür duayı, "tiroid ve surrenale" bezleri (gudde) gibi akışkan olan iç bezlere benzetmek mümkündür.

Derler ki vicdanın derinliklerinde yanan bir ateş vardır.[15] İnsan kendisini olduğu gibi görür; bencilliğinin, hırsının, azgınlığının, yanlış düşüncelerinin ve gururunun üzerindeki perdeleri kaldırır. Ahlakî yükümlülüğünü yerine getirmek için vicdanına boyun eğer. Düşünsel bir alçakgönüllülük elde etmeye girişir ve işte tam da bu sırada ilahî affın celal sahibi saltanatı, karşısında beliriverir.

[15] Bu, bizim dilimizde "fıtrat nuru" diye tanımladığımız şeydir.

Gitgide bir iç huzuru ve barışa; manevî ve sinirsel faaliyetleri arasında güzel bir uyum ve uzlaşmaya; mahrumiyet, suçlanma ve üzüntüye karşı büyük bir dayanma kapasitesine; her şeyini yitirdiğinde bile acılar, hastalık ve ölüm karşısında yenilmez, yılmaz ve gevşemez bir sabır gücüne sahip olur.

Doktor da bir hastanın duanın eteğine sarılıp el açtığını gördüğünde bundan memnun olabilir. Çünkü duanın ona armağan ettiği huzur, kendisinin tedavisi yolunda hatırı sayılır bir katkı sayılır.

Burada duayla morfini eş değer saymamak gerekir; çünkü dua bir yandan huzur verirken, insanın zihinsel faaliyetlerinde de bir tür açılım, içsel bir genişleme sağlamakta, hatta kimi zaman kahramanlık ve yiğitlik duygularını da harekete geçirmektedir.

Dua, meziyetlerini, son derece somut ve kendine özgü belirtilerle gösterir. Saf bakışlar, sağlam davranışlar, kaygıdan uzak bir ferahlık ve sevinç, kesinlik ifade eden bir çehre, olayları yönlendirme ve karşılama kabiliyeti, bir askeri veya şehidi rahatça kucaklayabilme... İşte bütün bunlar bize, bedenimizde ve ruhumuzda gizli bir hazinenin varlığını anlatmaktadır. Böyle bir kudret ve hakimiyet altında, geri kalmış gafil insanlar, hatta zayıf ve yeteneksiz kişiler bile aklî ve ahlakî yetilerini daha iyi kullanabilir ve yararlanabilirler. Anlaşılan odur ki dua, insanı, kalıtımın ve çevrenin ona biçtiği don artık kendisine dar ve kısa gelecek şekilde geliştirmektedir. Rableri ile konuşmak onları büyük bir iç huzuru ve barışla doldurmaktadır. Öyle ki bu barış halinin pırıltısı yüzlerinde görünmekte ve gittikleri her yere bu ışıltıyı da götürmektedirler.

Ancak ne yazık ki günümüz dünyasında, duayı gerçek çehresiyle tanıyan pek az kimse vardır.

Her çağda insanların dikkatini çeken duanın tedavi edici etkileri işte bunlardır. Bugün de dua edilen mekânlarda, Tanrı'ya ve Tanrı erenlerine tazarru ile tevessül edilerek elde edilen şifalar hakkında pek çok sözler söylenmektedir. Ancak, sebebi belirsiz

hastalıkların kendi kendine veya sıradan bir tedavi yardımıyla şifa bulması meselesinde, bu şifa buluşun gerçek sebebinin ne olduğunu bilmemiz çok zordur.

Sadece bütün tedavi yöntemlerinin uygulanamaz olduğu veya reddedildiği az sayıda durumda duanın etkilerini kesin olarak incelemek mümkündür.

Lourdes[16] Tıp Kurumu bu tür şifaların gerçekliğini kanıtlayarak bilime büyük bir hizmette bulunmuştur.

Duanın bazen son derece şaşırtıcı etkileri vardır. Öyle hastalar olmuştur ki bunlar anlık olarak cüzzam, kanser, böbrek enfeksiyonu, kronik yaralar, pritoneal akciğer ve kemik vereminden şifa bulmuşlardır. Bu tür şifa buluşların niteliği aşağı yukarı aynı şekildedir. Önce çok şiddetli bir sancı, sonra da şifa bulma duygusu. Birkaç dakika, çok çok birkaç saat içinde hastalığın etkileri yok olur gider. Hatta bedensel ve anatomik yaralar ve darbeler de iyileşir.

Bu mucize, hastayı o kadar hızlı bir şekilde sağlığına kavuşturur ki bugün dahi cerrahlar ve fizyologlar deneyimleri sırasında böylesi bir durumu gözlemlemiş değildirler. Hatta bu türden olguların ortaya çıkması için hastanın mutlaka dua etmesi de gerekmez. Henüz konuşmaya güç yetiremeyen küçük çocuklar ve inançsız insanlar da Lourdes'de şifa bulmuşlardır; ne var ki onların yanı başında birileri dua etmiştir.

Bir başkası için edilen dua her zaman daha etkilidir. Anlaşılan odur ki duanın kabulü şiddetine ve niteliğine bağlıdır.

Bugün bu kerametler ve mucizeler Lourdes'de kırk elli yıl öncekinden daha az gerçekleşmektedir. Çünkü günümüzde hastalar, Lourdes'te geçmişte hakim olan o derin ve içtenlikle dolu maneviyatı artık bulamamaktadırlar. Ziyaretçiler gezgine dönmüş, duaları da güdük hale gelmiştir.

16 Lourdes, Hıristiyan ziyaretçilerin, tevessülde bulunarak Hz. Meryem'den hacet dilendikleri ve dua ettikleri bir yerdir.

Benim, duanın etkileri konusunda kesin ve mutlak olarak edindiğim bilgi işte bunlardır. Duanın bunlara ek olarak daha pek çok başka sonuçları da vardır elbette.

Tanrı erenlerinin, hatta günümüz çağdaş insanlarının hayat hikayelerinde buna benzer nice nice mucizevi olaylar vardır.

Ars papazına nispet edilen kerametlerin çoğunun gerçek olduğuna kuşku yoktur. Bunca olağanüstü olay, el ele verip gözümüzün önünden geçerken, bizi, henüz incelenmeye başlanmamış, ulaşılması son derece yararlı olan yeni bir sahaya sokmaktadır.

Şimdiye kadar kesin olarak bildiğimiz husus, duanın kendine özgü, elle tutulur sonuçlar doğurduğudur.

Bize ne denli şaşırtıcı görünürse görünsün, duaya, istediği her şeyi elde eden, çaldığı her kapı yüzüne açılan bir gerçek olarak bakmak zorundayız.

Sonuç olarak irfan duygusu, öteki ruhsal faaliyetlere oranla olağanüstü bir öneme sahiptir. Çünkü bu duygu bizi, anlam dünyasının muhteşem sırlarıyla tanıştırır. İnsan Tanrı'ya dua aracılığıyla yaklaşır, Tanrı da insana.

Duayı, ahlakî zaaflarımızı, yoksulluğumuzu, çaresizliğimizi ve gevşekliğimizi açıklamada bir bahane olarak ele almamalıyız.

Nietzche: "*Dua etmek utanç vericidir.*" diye yazar. Oysa dua etmek, yemek, içmek ve soluk almak gibi hiçbir zaman utanç verici bir şey değildir.

İnsan nasıl suya ve oksijene muhtaçsa, Tanrı'ya da muhtaçtır. İrfan duygusu, sezgi gücü, ahlak duygusu, güzellik duygusu ve aklın ışığıyla birlikte, insan, kendi kişiliğine çok anlamlı ve mükemmel bir açılım ve gelişim kazandırır.

Hayatta başarının fizyolojik, aklî, ruhsal ve manevî faaliyetlerin her birinin tam anlamıyla gelişmesine bağlı olduğunda kuşku yoktur. Çünkü ruhun yarısı akıldır, yarısı duygu.

Biz hem bilimin güzelliğini hem de Tanrı'nın güzelliğini sevmeye mecburuz ve biz, Descartes'a kulak verdiğimiz imanın aynısıyla Pascal'a da kulak vermek zorundayız.

İKİNCİ BÖLÜM

DUANIN FELSEFESİ SECCÂD EKOLÜ DUADA BİLİNÇ, AŞK, NİYAZ ve CİHAT

Giriş[17]

Ben bu konuda konuşmaktan kaçınıyordum ve bunun iki nedeni vardı. Birinci neden şuydu: Genel olarak dindarlarımızın, elbette istisnalar dışında ve eğitimli olan, yaygın deyişle aydın adı verilen tipin gözünde; yani hem sıkça duaya yönelen hem de duaya saldıran gruplar arasında dua, yatıştırıcı ve uyuşturucu bir ilaç olarak telakki edilmektedir. Dua, zaafların telafisi; sorumluluktan, işsizlik ve tembellikten kaçış; tehlikelerden uzak durma; toplumsal sorumluluğa katlanamama; hayata karşı direnememe gibi kusurları ve zaafları telafi etmek için bu insanî hasletlerin yerini almıştır. Yani genellikle düşünmek, çabalamak, cihat etmek, mücadeleye katlanmak, zorluklara ve güçlüklere göğüs germek, bireysel ve toplumsal hayatın sorumluluğunu üstlenmek yerine dua edilebileceğini zannetmekteyiz. Bundan dolayı kelimenin yaygın anlamıyla dua, dua eden bireyin çalışarak, çaba göstererek, eziyet ve sıkıntı çekerek elde etmesi gereken şeyleri tembelliği ve âcizliği yüzünden Tanrı'dan dilemesi haline gelmiştir. Böyle bir dua anlayışı, benim onun hakkında konuşmamı son derece zorlaştırmaktadır. Öncelikle böyle bir düşüncenin ve dua anlayışının İslam toplumunda nasıl ortaya çıktığını, İslam öncesi duaların ve İslam dışı kaynakların günümüz İslam'ına nasıl bu anlamda girdiğini, yani günümüz Müslümanlarının görüşü haline geldiğini; yine İslam tarihindeki zaafların, yenilgilerin, umutsuzlukların ve anormal akımların ortaya çıkmasında nasıl etkili olduğunu; dolayısıyla halkın, ister istemez, hedeflerini elde etmekten nasıl aciz kaldığını; ideallerini yerleştirmekte kendisini nasıl çaresiz gördüğünü ve istediği şeyi elde etmede kendisini güçsüz gördüğü için mecburen böyle bir dua anlayışına ve yaklaşımına itildiğini; duanın insan iradesindeki zaafları ve insanın sorumluluktan kaçışını telafi ettiğine nasıl inandığını; çalışma, sıkıntı çekme, sabretme, iman, düşünce, direniş ve tahammül yoluyla elde etme-

[17] 13 Ferverdin 1349'da (2 Nisan 1970) Hüseyniye-i İrşad Salonu'nda verilen konferans.

si gereken şeyler için nasıl duaya tevessül ettiğini anlatmak ve irdelemek için çok daha fazla zamana ihtiyacım var.

Eğer fırsat bulursam diyeceğim ki dua, insanın zaaflarını telafi eden bir şey olmadığı gibi, aksine insanın iktidarını güçlendiren, bireysel ve toplumsal hayatını kurmadaki olumlu çabasını ve yapıcı faaliyetini sürdürmesini sağlayan şeydir. Yani İslam'da dua, çalışmanın ve sorumluluğun yanında değil, aksine sorumluluğun yerine getirilmesinden sonra, sıkıntı çekme, çabalama, cihat etme ve sabır göstermenin devamında yer alır. İslam tarihinde bize temel dua metinlerini bırakanlar bizzat böylesi açık seçik bir örnekliğin ve temel prensibin numuneleridir. Onlar, düşmanla savaşırken, saadete ulaşmaya çalışırken, muktedir olmak, bağımsız olmak, özgür olmak için uğraş verirken, bütün tehlike unsurlarını, bireysel ve toplumsal zaafları yok etmeye çalışırken, ciddi bir toplumsal ve inançsal mücadele verirken daima uyanık olan, daima donanımlı, daima silahlı ve sorumlu olan kimselerdi. Aynı kişiler bir yandan dua ederken aynı zamanda bizzat bedenleriyle en korkunç savaş sahnelerine dalıyorlardı. Bunlar hiçbir zaman bir köşeye çekilen, ruhbanlık eden, dağlara kaçan, toplumdan uzaklaşan, halkın yazgısına yabancı kalan, sosyal sorumluluktan kaçan, bir köşe başına, manastıra, zaviyeye veya dağlara sığınan ve bütün işleri dua etmekten ibaret olan kimseler değillerdi. İşte bir Ali vardı ki dua ediyordu! Ama nasıl dua ediyordu? Peygamber dua ediyordu. Ama nasıl dua ediyordu? Savaşın bütün hazırlıklarını, genel bilinci, bütün güçlerin seferberliğini, safların düzenini, savaşın en küçük taktik ve stratejik inceliklerini hazır hale getiriyor; savaşın mantıkî, maddî ve manevî gücünü arkasına alarak düşmanın karşısına çıkıyor; savaşın bütün temel kurallarına ve yöntemlerine riayet ediyor; bütün bu mantıkî, bilimsel, toplumsal, siyasal, askerî ve ekonomik hazırlıkları tamamladıktan sonra dua ediyordu. Üstelik "*Allahım! Eğer biz ihanet eder, kendimizi düşmana teslim eder, düşman bizden daha çok liyakat gösterir, biz düşmana karşı zafer kazanma hakkına ve yeterliliğine sahip*

olamazsak, sen kereminle bizi onlara karşı muzaffer eyle, sen ilahî mucizenle bunları bir anda mahvet, güçsüz kıl ve yok et!" diye dua etmiyordu.

Ali, düşmanın karşısına geçip düşmanla savaşın en küçük ruhsal, düşünsel, manevî ve askerî inceliklerini hatırlattıktan sonra askerlerine hitaben şöyle der:

"*Dağlar titresin, sen titreme. Bakışlarını düşman saflarının en uzaklarına dik.* (Yani, şu önlere bakıp durma ki habire birinin elini silahına götürdüğünü, oraya pusu kurduğunu, oradan şu anda bir ok atıldığını görüp ruhsal direnişini, istikamet ve hakimiyetini yitirme; düşman saflarının en uzaklarına bak). *Dağlar titresin, sen titreme! Bakışlarını düşman ordularının en uzaklarına fırlat. Dişlerini öfkeyle birbirine sık. Ayaklarını yere çivile. Kelleni Allah'a ısmarla. Ondan sonra da bil ki zafer sadece Allah'ın elindedir.*"[18]

Bütün bu işlerden sonra dua ediyordu, hem de şöyle bir dua:

"*Allahım! Eğer bunlara karşı muzaffer olursak, bizi yağmacılık, talancılık ve namussuzluk eden fatihlere has gururdan, bencillikten, baskıcılıktan, kendini beğenmişlikten ve zulümden koru. Eğer onlara yenilecek olursak da bizi zilletten ve köle olmaktan muhafaza eyle.*"[19]

İşte duanın dili buydu; dua eden diller de bu dillerdi. Her zaman sosyal sorumluluk, siyasal önderlik, bireysel hayat yükümlülüğü taşıyan ve başkalarının kaderini doğrudan ellerinde tutan kimseler; hayatları sürekli olarak sosyal sorumluluklara adanmış olanlar, olumlu bir sosyal faaliyetin ardından işte böyle dua ediyorlardı. Bizim zannettiğimiz gibi, yiğitliği, mertliği, duyarlılığı, bilinci ve uyanıklığı öldüren yatıştırıcı ve uyuşturucu bir ilaç gibi değil.

[18] Nehcü'l-Belaga, Hutbeler Bölümü, 11. Kelam, nşr. Feyzülislam, s. 53

[19] Buna benzer bir dua Nehcü'l-Belaga'da (Mektuplar Bölümü, 15. Kelam, nşr. Feyzülislam, s. 851-852) vardır.

İkinci mesele de şudur: Ben henüz yurt dışına gitmeden önce, İran'da bulunduğum sırada tesadüfen büyük Fransız bilgin ve filozofu Alexis Carrel'in düşünce tarzına az çok aşina idim ve onu tanımaya can atıyordum. Avrupa'da aradığım ilk kitap Alexis Carrel'in bilimsel ve düşünsel çalışmalarından birisi olan *Dua* (La Priere) kitabı olmuştu. Nihayet kitabı buldum. Alexis Carrel iki kez Nobel kazanmış birisidir. O bu iki Nobel ödülünü, felsefî, edebî, tarihî veya beşerî bilimler sahasında kazanmamış, daha fazla incelik gerektiren bilim dallarında kazanmıştır. Bu iki ödülden birisi ilk kez kendisinin bulduğu damar nakli ve damar dikişi dolayısıyladır. Öteki ödülü de bir civcivin kalbini 35 yıldan fazla süreyle bedeninin dışında bir laboratuvarda canlı tutmuş olması yüzündendir. Bu süre zarfında söz konusu kalp arada bir birkaç kat büyüyor ve çaresiz biraz küçültüyorlardı. Nihayet kalbi laboratuvarda korumak zorlaştı. Bununla birlikte, canlı bir uzvu, ait olduğu bedenin dışında 35 yıl boyunca canlı tutma başarısı ona Nobel ödülü alma hakkı kazandırmıştı. Dolayısıyla Alexis Carrel bir fizyologdur, bir cerrahtır, bir vücut organları işlevleri (fizyoloji) uzmanıdır. Dua meselesinde ne dinî açıdan bakan bir papaz ne kelamî, felsefî ve mantıkî açıdan yaklaşan bir filozof ne de psikolojik ve duygusal yönden bakan bir psikologdur.

Sadece, çeşitli hastalarla, papaz, cerrah, politikacı, hukukçu, işçi, köylü, esnaf gibi türlü tiplerle teması sırasında duanın etkilerini insanî ve ruhsal bakımdan, öncelikli olarak da yalnızca bedensel açıdan çeşitli ırklardan olan bu tipler üzerinde incelemiş olan bir doktordur. Onun yıllar süren incelemelerinin sonuçları, bir biyolog, fizyolog ve nihayet daha sonraları Rockfeller Antropoloji Enstitüsü müdürü olarak yaptığı araştırmaların verilerini, *Dua* adı altında bir kitapta yazmasıyla meyvesini vermiştir. Sonraları *Lourdes Ziyareti Yolundaki Düşüncelerim* adıyla küçük bir kitapçık daha kaleme almıştır.[20]

[20] Le Voyage de Lourdes, (Suivide) Fragments de Journal et de Méditations.

Bu adamın dua hakkındaki görüşleri son derece önemlidir. Çünkü önceden de söylediğim gibi, duanın değerini ve etkisini incelemiş olan pek çok filozof, yazar ve dinî düşünür vardır. Ancak bir biyoloji ve dokubilim bilgininin duayı, sırf fizyolojik ve klinik araştırmalar yoluyla, üstelik kendi kişisel tecrübeleri ve laboratuvar deneyleriyle inceleme altına almış olması başlı başına değerlidir. Özellikle de modern dünya onu çağdaş bilimsel düşüncenin seçkin zirvelerinden birisi olarak tanırken.

Carrel, Farsça çevirisi birkaç yıl önce yayımlanmış olan bu kitapta, dua konusunda zaman zaman öyle ifadelerde bulunmakta, öyle sonuçlar ortaya koymaktadır ki bunlar duanın etkisi konusunda dinî inanca sahip olan bizler için bile son derece hayret vericidir.

Bunlardan birisi şudur: Duanın, geleneğe ve adetlere göre ibadet ve dua etmenin etkileri, herhangi bir toplumda zayıflayıp unutulmaya yüz tuttuğunda, bu durum o toplumun ve milletin çöküşüne ve dirençsiz kalmasına zemin hazırlamaktadır. Bundan dolayıdır ki bir toplum dua ve ibadet etme eylemini yitirdiğinde, kendi mizacını çöküş ve dağılış mikroplarının gelişimine, Carrel'in kendi tabiriyle "antropi"ye, yani mizaçtaki güçlerin zayıflayıp yaşlanmasına ve beden zafiyetine -ki burada aynı zamanda toplumsal mizacın da zayıflaması anlamınadır- hazır hale getirmektedir. Carrel diyor ki: "*Roma'yı, uygar ve görkemli antik Roma'yı, halkının, insanlığın çok eski zamanlardan beri adet haline getirdiği ibadet geleneğinden uzaklaşıp terk etmesi zaafa ve zillete düşürmüştür.*"

Onun kimi zaman çok güzel ve derin şairane tabirleri vardır, kimi zaman da derin ve karmaşık filozofça ve bilgince tabirleri. Der ki: "*Dua bir emanet gibi, Allah'a sık sık dua eden kişinin yanındadır. Allah'a dua ve ibadet etme şimşeğinin parıltısı, dua edenin yüzünde, hareketlerinde ve bakışlarında daima ışıldar ve her nereye giderse gitsin bu ışıltıyı da beraberinde götürür.*"

"*Cinayet istatistikleri, ortalama olarak, toplumda suçlu ve cani olarak bilinen kimselerin, ya hiç ya çok az ya da cahilce dua et-*

tiğini göstermiştir. Bunun tam aksine, aynı sosyal ve ekonomik seviyede, yolda ve tipte olan kimseler, yani genellikle dua geleneğini sürdürenler, cinayet işlemekten uzaktırlar. Bunlar zaman zaman ellerini bir suça bulaştırsalar da bu durum profesyonel ve sürekli bir şekilde olmayıp onların daimi uğraşıları ve kişisel niteliklerinden değil, aksine bir sürçme veya yaşarken başlarına gelen bir olay yüzündendir."

Lourdes Kurumu her yıl, Alexis Carrel'in *Dua* kitabındaki şehadeti ve doktorların da tasdikiyle mucizevî bir şekilde dua sayesinde şifa bulanların istatistiğini resmen yayımlamaktadır. Dua sayesinde mucizevî şekilde şifa bulanların sütunu, her zaman pek çok rakamla doludur. Ancak, bu sayının son otuz yılda azalmaya yüz tuttuğunu Carrel de tasdik eder ve bunun nedenlerinin ne olduğunu kendisi açıklar: "*Şimdilerde ziyaretçilerin çoğu gezgin yolculara dönmüşlerdir.*" İstediklerini almaya gelen sevdalı, tutkulu, âşık, arzu dolu kişilerin sayısı azalmıştır. Bunlar eğlenerek, merak ederek, kuşku duyarak ve aynı zamanda su ve hava değişimi için geldiklerinden, ister istemez duanın etkisini görememektedirler. Nitekim Carrel duanın etki mekanizması hakkında şöyle demektedir: "*Dua şiddetli olmalıdır; sürekli, içten ve ısrarlı olmalıdır; aynı zamanda agresif bir hal almalıdır.*" İslâmî dualarda ve metinlerde de çok zaman şöyle denmesi ne kadar güzeldir: "*Bir çocuğun annesinden şiddetle istediği gibi iste!*" Bunun aynısını Carrel de söylüyor. Diyor ki dua şiddetli olmalıdır; yani dua bir dil alışkanlığı ve laklaktan ibaret olmamalıdır. Öyle ki dil ve dudak kendi işini görürken, Allah'ı kandırmaya çalışanların yaptığı gibi zihin ve kalp başka şeylerle meşgul olmamalıdır. Bu şuna benzer: Hani insanlar bir vaaz, taziye veya yas meclisine katılırlar da orada bu meclise katılmanın sevabını alırlar. Ama aynı zamanda hatibin sözlerine kulak vermek yerine, dua ederek, Kur'an okuyarak bunların da sevabını alırlar. Yani iki kat sevap almak isterler. Hatta bu sırada daha kurnaz olanların kulakları minberdeyken gözleri Kur'an metniyle, dilleri de dua ve zikirle meşguldür!! Yani üç

kat sevap alırlar!!! Oysa bilmezler ki bu iki üç işi aynı anda yapmak birbirini geçersiz kılar.

Var gücünle, elde etme yönündeki bütün algınla ve gücünle iste! Şiddetin ve ısrarın anlamı budur. Bu cümlelerin içeriği bize tamamen tanıdık geldiği halde benim bunlar üzerinde durmam, bunları Carrel'in dilinden duymak son derece değerli olduğu içindir. "*Sabahları dua edip akşama kadar bir vahşi gibi yaşayanlar, duanın etkilerini kendilerinde hiçbir zaman bulamazlar.*"

Onların duaları güdüktür; çünkü bir gönül sürekliliği, ruh ve vicdan bağlılığı ile âlemin ruhanî merkezine doğru dua edilmemektedir. Aksine mekanik bir görevi yerine getirircesine sabah dua edip gün boyu hayvan gibi yaşamak, yemek içmek, alıp satmak "*Bu habire pençe vurur ötekine; o habire gagalar durur bunu*" tarzında yaşamak, sabahleyin edilen duayı, günlük hayatın pisliği ve kargaşası içinde unutulmaya terk eder. İşte bu nedenle, her ne zaman dua edilecek olsa, her ne zaman gönül, âlemin o muazzam merkezine doğru ulaşacak olsa, dua edenin, bu vuslatın eserlerini toplumda, evde ve kendisinde, gündelik hayatın bütün hallerinde ve ilişkilerinde koruması gerekir. Böylece duanın etkisi, onun bütün ruhunda ve varlığında bir şule halinde içine ışık saçarak yayılsın. Kur'an'ın şu sözlerine bakınız:

"*Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla! Gördün mü, o hesap ve ceza gününü yalanlayanı! İşte o, yetimi itip kakan, yoksula yedirmeyi özendirmeyen kimsedir. Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki onlar namazlarını ciddiye almazlar. Onlar (namazlarıyla) gösteriş yaparlar. Ufacık bir yardıma bile engel olurlar.*"[21]

"*Dua, insanın istediği her şeyi elde ettiğinin ve çaldığı her kapının yüzüne açıldığının göstergesidir. Dua agresif bir halde yapılmalıdır.*"

İsa bir yoldan geçiyordu. Yol kenarında kör bir adam oturmuştu. İsa'nın yanından geçip gittiğini hissetti. Öfkeyle ve şiddetle

[21] 107/Maun Suresi 1-7.

İsa'nın eteğini tutup çekiştirdi. Zorla, şiddetle kendisinin gözlerini açmasını istedi ve İsa'nın eteğini bir türlü bırakmadı. İsa ona: "*İmanın sana şifa verdi.*" dedi.

Bununla birlikte dua, bir şeyi istemek, bir dileği elde etmek demek olduğu kadar, bir başka boyutuyla bu sözlerden daha derin bir olgudur. İşte tam da bu noktada İslâmî duaya biraz daha yaklaşırız.

Aşk

Dua, sadece ihtiyaçlarımızı elde etmek için bir araç değil, aynı zamanda bir aşk tecellisidir. Genelde mantıkla, analitik incelemeyle, bilimsel ve felsefî bilgi ve düşünceyle elde edilemeyen şeyler, aşkla, ruhun sevgiliye bağlanmasıyla, içten bir ihlasla ve ondan başka her şeyin terk edilmesiyle elde edilir. İşte bu yüzden Tanrı, varlık ve hayat mucizesini yaratmış olan, varlığın ve hayatın o yüce sırrı, (Bu tabir çok güzeldir; bu kavram bize çok tanıdıktır; hikmet ve irfan metinlerimizde bu var. Ancak bu tabir, son derece arifane, çok ince ve derin bir tabirdir. Sadece laboratuvarla, fizyolojiyle, organların işlevleriyle uğraşan birinin dilinden dökülmesi çok dikkat çekicidir. Bu derin irfanî duyguya laboratuvar vasıtasıyla ulaşmak son derece ilginçtir.) evet Tanrı, hayat ve varlık mucizesini var eden bu yüce sır, anlamaktan başka bir şey anlamayan kişinin gözünden kendisini ne kadar gizliyorsa, sevmekten başka bir şey bilmeyen kişinin gözüne de o kadar aşikâr olmaktadır.

Bilgiye ulaşmanın tek yolunu mantıkî ve aklî düşünme olarak kabul edenlerin, hayatın sırrını, varlığın anlamını ve evrenin ruhunu aynı şekilde çözümlemek, eşyanın doğasını, fizik ve kimya kanunları gibi yalnızca mantıkî bir çözümlemeyle sınırlamak isteyenlerin Allah'ın varlık sırlarını anlamaları ve kavramaları çok zordur. Oysa sevmenin, aşkın ve ihlasın anlamını kavrayanlar, Allah'ı kolayca tanır ve bilirler. Nasıl mı? Allah'ın varlığını hissedebilmek ve her yerin onunla dopdolu olduğunu duyumsamak bir gülün kokusunu koklamak kadar kolaydır.

Bir kilisede herkes gitmiş, toplu ibadet töreni bitmişti. Bütün sandalyeler boştu. Ancak salondaki sandalyelerin son sırasında hâlâ bir adam oturmaktaydı. Ne bir filozof ne bir doktor ne bir bilge ne bir hukukçu, sadece sıradan bir köylüydü orada oturan adam. Papaz yanına gidip sordu: "*Sen burada ne yapıyorsun?*" Adam şöyle cevap verdi: "*Ben ona bakıyorum, o da bana bakıyor.*"

İşte derin felsefî düşünceler karşısında kendisini gizli tutan Tanrı, basit duygular, riyasız bir sevgi, üstün ve temiz bir aşk karşısında kendisini bu kadar açık ve seçik göstermektedir. Dua etmek, aşk duymanın, hissetmenin ve sevmenin tecellisidir. Bundan dolayı, tanımak için bir yoldur; iman etmek ve kesin olarak bilmek için bir yoldur. O halde Carrel'in ortaya koyduğu şekliyle duayı şöyle tanımlayabiliriz: Dua, aşkın veya insan ruhunun niyazının tecellisidir. Peki ne demektir aşk? Ne demektir niyaz? Ayrıntılı açıklamalarda bulunmam gerek, ama buna fırsatım yok. O yüzden sadece şu cümleyi söylüyor ve bu meclisin açıklamaya ihtiyacı olmadığını düşünüyorum.

İnsan, hayatı boyunca kazandıkları ölçüsünce değil, aksine tam olarak kendisinde hissettiği ihtiyaçlar ölçüsünce insandır. Her insanın yücelik ve olgunluk seviyesini, duyduğu ihtiyaçların yücelik ve olgunluk derecesiyle, kendisinde duyduğu eksikliklerle tamı tamına ölçmek mümkündür. Yani kimin ihtiyaçları daha mükemmel, daha yüce ve daha gelişmişse, o daha çok insandır. Küçük insanların ihtiyaçları küçük, büyük insanların ihtiyaçları büyüktür. "Zengin olanlar daha çok muhtaçtır." ince hakikatinin anlamı burada ortaya çıkmaktadır.

Ali'nin değeri başkalarına muhtaç olmamada değil, aksine başkalarından daha yüksek ve aşkın ihtiyaçları kendisinde hissetmesinde, varlık sahasında daha çok muhtaç ve eksik olduğunu hissetmesindedir. Çünkü başkalarında böyle duygular yoktur.

Bilimde de böyledir. Herkes sadece sahip olduğu bilgiler ölçüsünce bilgin değil, aynı zamanda dünyada hissettiği bilinmezler ölçüsünce de bilgindir. Yeryüzüne ve gökyüzüne baktığımda benim için birkaç bilinmezden fazla bir şey yoktur. Gökyüzü neden mavidir? Yıldızlar neden yukarıda durmaktadır? Bulutlar neden böyledir? Oysa bir gökbilimci, gökyüzünde binlerce bilinmez bulabilir.

Evrenin hareketini, insan ruhunun çok uzak menzillere doğru gelişme, olgunlaşma ve yücelme imkan ve kabiliyetini, başını Allah'a doğru yüceltmiş olan dağların yüce zirvelerini gören ve

hisseden yüce bir ruh, hayrete kapılıp dehşete düşer. Bu, perişanlıktan, normal korku ve korkaklıktan başka bir şeydir. Allah'ın varlığının azameti, sonsuzluğunun ihtişamı ve güzelliği karşısında duyulan bir hayret ve dehşettir bu. Bu duyguları sadece, bunları algılama ve hissetme yeteneğine sahip olan, algılarının eteği varlığın sonsuz çeperlerine dek açılabilen birisi hissedebilir. İşte bu yüzden İslam Peygamberi'nin "*Allahım! Benim hayretimi artır.*" diye arzuladığını görürüz. Hayret bilgiden doğar, perişanlıksa cehaletten. Korku veya dehşet o azameti ve ululuğu tanımak yüzündendir; korku ve korkaklıksa günahın ve sapkınlığın eseridir. Oysa, yüreklerinin kapasitesi bir yüzük büyüklüğünde olan, düşünceleri ancak burunlarının önüne kadar sıçrayabilen, son derece hoş, rahat ve kafası dinç olan o küçük ve dört parmaklı ruhlar, akik bir yüzükle, iyiliklere bir arpa boyu yaklaşmakla, Şah Abdülazim'i bir kere ziyaret etmekle, üç beş kuruş sadaka vermekle, *Mefâtih*'ten birkaç sayfa okumakla kendilerini ilmel-yakin okyanusunda ve güzel gözlü hurilerin kucağında hissederler. Bunların kafaları âlemden, insandan, dünyadan ve ahiretten, hesaptan ve kitaptan yana o kadar rahattır ki sırat köprüsünün mütevellisi olduklarını, cennetteki meleklerin de bu beyefendilerin adamlarından sayıldığını sanırsın. Bunlar, *es-Semâ ve'l-Âlem* kitabını okuyarak yaratılışın ilk anından kıyamete dek maddî dünyanın ve tabiatın tamamını avuçlarının içi gibi bilirler. Bütün tarih kitaplarını geçersiz kılan *Nâsihu't-Tevârîh*'i okuyarak Âdem'den son peygambere insanlık tarihini su gibi bilirler. Bilmedikleri hiçbir şey yoktur. *Menâzilü'l-Âhiret*'i okuyarak ölümün ilk adımından kıyametin kopuşuna dek âhiretin tamamını bir coğrafyacıdan daha iyi bilirler. Ellerinde karış karış haritası vardır. Nihayet *Mefâtihu'l-Cinân* kitabına sahip olarak cennet kapılarının bütün anahtarlarını ellerine geçirirler! Zaten bir insan daha başka ne ister ki?

Gördüğünüz gibi, kendilerinde, düşüncelerinde, amellerinde ve yazgılarında en küçük bir ihtiyaç duygusuna, en ufak bir bilinmezlik olasılığına ve bir anlık bir kuşku düşüncesine yer

yoktur. Oysa yüreği, yoğun bilgilerle dolu olan, düşüncesi gökteki yolları (dünyanın ve duygulardan daha yüksek olan ötesindeki yüce anlamları) yerdeki yollardan (gündelik hayattan, maslahat arayışlarından, kişisel, dünyevî ve sıradan çıkar yöntemlerinden) daha iyi tanıyan o yüce insan,[22] işte o, gece yarıları evdeki sıcacık yatağından birdenbire kaçar, göğsü daralır, kendisini şehrin hurma bahçelerine atar, gecenin orta yerinde, Allah'ın melekutu, varlığının azameti, güzelliği, cazibesi ve kendi küçüklüğü ve muhtaçlığı karşısındaki acısı, hayreti ve dehşeti yüzünden feryat figan ederek kendinden geçer.

O, daha fazlasını, daha uzakları ve daha yüksekleri gördüğünden geri kalmışlık duygusuna kapılır. Yüceliğin ve olgunluğun hangi aşamasında bulunursa bulunsun, kendisini daha geri kalmış, daha muhtaç, o yüce ve mutlak zirveye ulaşmaya daha istekli, daha aşık olarak görür. Oysa düşüncesi ve bakışı evinin dört duvarından ve mahallesinden daha öteye geçemeyen kimse, hiçbir zaman geride kalmışlık, çöküş ve bayağılaşma korkusu taşımaz. Peki kim bayağılaşmaktan korkuya ve çöküşe uğramaktan dehşete kapılır? Dağın zirvesini görebilen kimse. Oysa sıçrayacağı yerin bir iki metreden daha yüksek olmadığı hissine kapılan kimse, kendinde gurur, zafer, yeterlilik ve doluluk duyduğundan ruhunda susuzluk ve gönlünde muhtaçlık duymaz.

Ali gibi dertli, susuz, meftun ve bilgili büyük bir ruhun onca korkuları, korkudan onca bayılmaları ve kendinden geçmeleri sadece aklın, bilimin ve felsefenin üstünde olan bu insanî çözümlemeyle açıklanabilir. Yoksa Medine'de geçen olaylara Ali gibi büyük ve yüce bir ruhun asla tahammülü yoktur. Sadece Medine'yi, Arapları, 7. ve 8. yüzyılı ve insanlığı değil, varlığı duygularının sonsuz kapasitesi içinde hisseden, varoluşunun eteği varlık çerçevesinin dışında olan bu âşık ve aynı zamanda büyük ve yüce ruh, yerinde duramayan bir alev, güneşten kopmuş bir zerre gibi mustarip, ürkmüş ve istekli bir halde, dua ve

[22] Hz. Ali'nin Nehcü'l-Belaga'daki (Hutbe 231) bir sözüne işarettir.

yakarışla vuslata taliptir. İşte bu aşktır, yani bir ruhun aslından, yakınlarından, kendisine layık doğum yerinden ve vatanından ayrılış duygusudur. Aşkın anlamı işte budur. Aşk, aslından uzak kalmış olanın vuslata ermek, visali yenilemek için duyduğu hayret, kaçış ve kararsızlıktır. Kurumuş, koparılmış ve gurbete düşmüş kamışın (ney), kamışlığa (neyistana) yeniden dönmek arzusuyla feryat edişidir.

Yalnızlık mı Ayrılık mı?

Martin Heidegger, Sartre, Jaspers, Beckett ve Erich From gibi büyük düşünürler insanın yalnızlığından söz ederler ve derler ki yalnızlık, günümüz insanının felsefe, sanat ve edebiyatının ruhu haline gelmiştir. Ben de bu kelimeyi yanlışlıkla seçtim; özellikle son yıllarda benim felsefî dünya görüşü, felsefî antropoloji ve bireysel hayat felsefemdeki düşünsel ve felsefî anlayış binamın temel taşı buydu. Nitekim *Kevir* adlı kitabımda bu düşünce tarzını, düşünsel ve ruhsal bunalım dönemimde yazdıklarımın etkilerini görebilirsiniz. Şimdi de aynı konumdayım. Ancak ben bu temel duygumu dile getirmek için yalnızlık kelimesini bir terim olarak seçmekle hata ettim. Yani benim söylemek istediğim şeyin, Sartre'ın, Heidegger'in, hiççiliğin (nihilizm), modern saçmacılığın ve hatta günümüz Batılı varoluşçuluğunun (egzistansiyalizm) söylemek isteğiyle aynı olmadığı için, onların etkisi altında yalnızlık (solitude) kelimesini kullanmamam gerektiğinin farkına varmamıştım. Ben hayat felsefemde ve antropolojimde bu temel duygumu ifade etmek için ayrılık kelimesini seçmeliydim.

Gerçekçilik (Realizm)

Bugün, dünyada iki tip düşünce tarzı vardır. Bunlardan birisi gerçekçi ve duyumcu düşünce tarzı yani modern realizmdir ki buna göre felsefe, edebiyat, sanat, düşünce, ruh, zevk, sanatsal yaratıcılık, idealler, hedefler, siyaset, toplum, bireysel ve toplumsal yaşama yöntemleri ve antropoloji felsefesi, evet bunların tamamı gerçeklik çerçevesi içinde sınırlı kalmalıdır. Gerçeklik, yani hissedilen, somut ve elle tutulur olarak var olan şey. Bu görüş, ruh ve eğilim, bugün 20. yüzyıla hakim olan çeşitli hatta birbirine zıt ekollerin hepsinde, Doğu'da ve öncü Batı'da yaygın ve ortaktır. Bu cümleden olarak devletçi Marksizm'de ve Batı burjuvazisinin hayat ruhu ve görüşüyle dolu olan Batı sosyalizminde, insan, insan idealleri ve hayat felsefesi anlayışında vardır. Çünkü devletçi komünizm ile özel teşebbüs kapitalizmi arasındaki fark, sadece maddî hayatın, ekonomik sınıflandırmanın, sermaye sahipliğinin, üretim, dağıtım ve tüketimin şekli bakımındandır. Yoksa her ikisi de hayatı ve insanı, birbirine benzeyen maddeci yararlanma ve ekonomizm temelinde ele alırlar. Her ikisi de maddî ve ekonomik (dünyevî) anlamda realisttir. Pragmatizm, materyalizm, utilitarizm, liberalizm (maksat serbest ticaret, üretim, dağıtım, satış ve pazarlamada kayıtların, hukukî şartların, gümrüklerin ve yasal devlet kurallarının kaldırılmasıdır), kapitalizm, komünizm, kolektivizm (kitlesel mülkiyetler), ekonomizm, biyolojizm, natüralizm, individualizm (bireycilik), hatta Protestan Hıristiyanlık, şu an sahip olduğu görüşünde, pratikte var olan her şeyi, hayatta, toplumda, içgüdüde, ahlakî ve cinsel davranışlarda, sapkın olan veya olmayan ruhsal eğilimlerde mevcut her şeyin varlığı kabul ederek ve onlara yaslanarak ortaya konan bir edebiyat ve sanat özgürlüğüne sürüklenmiştir. Kirli bir piyasa Freudizmi'ne, toplumun gizli saklı köşelerinde kalmış bütün pislikleri, bireyler arasındaki mahrem, dört duvar ardında kalmış gayri meşru ilişkileri ifşa etmeye, insan ruhunun doğal olmayan gayri meşru eğilimlerinin bilinçli veya bilinçsiz karanlıklarını ve köşelerini dışarı çıkarma-

ya, kağıda dökmeye, açıkça sahneye koymaya, hatta bunları abartarak ve vurgulayarak herkese, çocuklara bile göstermeye yönelmiştir.

Bunların tümü, yani modern realizm veya modern sürrealizm sadece özel bir felsefe ekolünden ibaret değildir; aynı zamanda modern insanın ortak görüşü, ruhu ve davranışı; modern kültür, uygarlık, hayat ve düşüncenin göstergesidir ki bütün bunlar Orta Çağ'dan çıkışın başlangıcı demek olan Rönesans'tan (ki din, ruhbanlık, tanrıya ve âhirete yöneliş, gerçekliğin reddi, doğaya yaslanma, nefsi yani doğal içgüdüleri ve insanda var olan ihtiyaçları daha aşkın bir gerçeğe ulaşmak, göklere yükselmek ve ötelere geçmek amacıyla öldürme çağıdır) günümüze dek Batı düşüncesinin bütün boyutlarındaki (felsefe, sanat, edebiyat, hayat, toplum, siyaset...) temel özelliğidir. Hatta sosyalizm ve kapitalizm gibi birbirine zıt ekollerinde bile böyledir. Çünkü bunların hepsine aynı ruh üflenmişti ve o ruh burjuvaziydi. Çünkü 5-15. yüzyıl arasındaki Orta Çağ'a karşılık 15-16. yüzyıldan günümüze dek ulaşan Yeni Çağ esasen burjuva sınıfının Orta Çağ'ın feodal sınıfına karşı gelişmesi, zafer kazanması ve egemen olması demektir. Dolayısıyla sınıfsal olarak burjuvaziye zıt olan komünizmin bile ruh, görüş, insan, hayat ve dünya görüşü anlayışı bakımından ona benziyor olması doğaldır. Çünkü o da bu ruhun içinden çıkmıştır. Doğu uygarlığı, tarihi ve dinlerinde geçmişi bulunan Doğu sosyalizminin Batı sosyalizminden farkı buradadır.

Gerçeklikten Kaçış (İdealizm)

Bunun tam karşısında, mutlak ve genel olarak modern idealizm veya soyutlamacılık yer alır: Modern felsefî idealizm, modern sanat, edebiyat, hatta duygu ve düşünce idealizmi. Modern idealizmde insan, gerçeklik dünyasının üstündedir. Gerçeklik dünyasını miracının ayakları altına alır, gerçeklik dünyasının değeri yoktur ve insan toplumdan, doğadan, gerçek ve somut olan her şeyden soyutlanmış olarak, hissedilen, ayağa düşmüş olan her şeyin dışında, ruhsal gelişimine, kendi içselliğine, kendi soyut zihnini geliştirmeye ve zihinsel yeteneklerini keşfetmeye yönelmelidir. Çünkü gerçeklik dünyasına, gündelik sosyal hayata, somut ve maddî ihtiyaçlarına, doğaya, doğayı taklide ve gerçeğe teslim oluşa yöneldiği ölçüde bayağılaşmaktadır.

Zihincilik, soyutlanma, egoizm ve içe vurumculuk tek kelimeyle gerçeklikten kaçış ve gündelik somutluğa isyandır. Modern edebiyatın ve modern görüşün belirgin özelliğidir. Nitekim Batı Avrupa ve Amerika'nın modern sanat dalgası, eteğini geri kalmış ülkelerin entelektüellerine dek uzatmış, hatta Sovyetlerin yeni kuşak eğitimli gençlerine, özellikle yazar ve sanatçılarına kadar uzanmıştır. Bu, gerçekliğe yöneliş demek olan modern realizme karşı isyan etmiş olan yeni bir dalgadır ve gerçeklikten kaçmaya çalışmaktadır. Somutluktan soyutlanmak, elle tutulur gerçeklikten kaçmak, zihniyetçilik, doğanın, toplumun, hayatın, uygarlığın, sanatın ve edebiyatın gerçekliğini taklit etmeyi ve ona teslim olmayı reddediş bu muazzam dalganın belirgin özelliğidir.

Bunların her ikisi de sapmadır. Birisi, insanı dünyaya yabancı ve ondan uzak saymakta ve sadece kendisi ve dünyası hakkında bilgi sahibi olduğu için hissetmekte ve anlamaktadır. Sadece kendisi de bir şeyler yaratabildiği için, doğal dünyadaki maddî varlıkların üstünde olduğuna inanmaktadır. Çünkü doğa bizatihi bilinç sahibi değildir ve kendi iradesiyle yenileyici bir yapma ve yaratma gücü yoktur. Hem irade edebilen, seçebilen ve inşa eden, hem de yaptığı iş ve kendisini kuşatan dünya hak-

kında bilgi ve bilinç sahibi olan sadece insandır. İşte bu yüzden maddî dünyadan daha üstün ve yücedir. Bu modern idealizm veya soyutlamacılık, insanı, gerçekliği olan şeylerden daha üstün ve yüce olan kumaşı ayrı dokunmuş, dış dünyada var olan, somut ve elle tutulur maddî ihtiyaçlarını kendisi inşa eden ve yaratan bir varlık olarak sayar. Sanat esasen insanın maddî hayatı mükemmelleştirme yeteneğidir. Modern maddeci realizmin yaptığı gibi nasıl olur da böyle bir yeteneği sadece maddî hayatla sınırlandırabiliriz? Bu insanın sanatsal yaratıcılığını öldürmek demektir; eğer insanı sadece maddî anlamıyla ele alacak olursak onu insandan daha aşağı bir konumda, doğadaki varlıklar düzeyinde bir olgu olarak kabul etmiş oluruz. İnsanı maddî ve yüzde yüz unsurlardan oluşan bir canlı olarak kabul edecek olursak sanat ölür. Somut ve hissedilir maddî düzeyde felsefe ölür. Böylece insanın yaratıcılık, bilinç ve yapıcılık imkanının genişliği sınırlanır, donuklaşır ve durur. Sonuç olarak günümüz dogmatizmi, insanî değerlerin küçümsenmesi, duygu dairesinin daralması, başkaldırı ve devrim alanının kuşatılması, hissedilen, yükselen, sonsuzluğu arayan ve mutlak'a yönelen olguların ötesinde bir yaratıcılığın kısıtlanması, insanda mevcut olan ve doğadakinden daha büyük olan eğilimlerin, ihtiyaçların ve duyguların insanın düşünce, ruh, ahlak, hayat, kültür, geleceğine, hatta beşeriyete dayatılması ortaya çıkar. Nitekim görüldüğü üzere modern çağın insanı muktedir ama değersizdir. Uygar toplum içinde vahşi bir bireydir. Bedeni uçsuz bucaksız uzaya, yeryüzünün çekim gücünün bittiği yere kadar uçtuğu halde, içsel miracı, sadece kendi çıkarından, gücünden ve zevkinden anlayan bayağı ve üçkağıtçı bir esnafın seviyesindendir, hepsi bu!

Ancak bayağı burjuvazi realizmine karşı modern çağın yeni akımı, genç ve entelektüel batılı kuşağın isyanı ve şiddetli eğilimi demek olan soyutlamacılık, içsellik, gerçekten kaçış, tüketim, maddeye ve doğaya karşı isyan, yalancı, hayali ve kompleksli bir maneviyatçılıktan ibarettir. Bizdeki "Melâmetilik" hareketine benzeyen bir tür yüzeysel derviş sufizmidir; somutluktan ka-

çışı ve gafleti, gerçeklikten ve maddeden firarı meydana getiren refahın doğurduğu bir tür zühttür.

Kimdir müreffeh? Müreffeh sınıf, yiyip içen ama çalışmayan halk sınıfıdır. Başkalarının el emeğini yiyenlerdir. Yani emeği, çalışmayı, zorluğu, yoksunluğu, çalışıp üretmenin güçlüklerini, çalışmanın bir realite olan anormal koşullarını tanımadan, onunla hiç temasa geçmeden tüketenlerdir.

Bundan dolayı müreffeh sınıf, hayatın gerçekliğinden habersiz, hayata temas etmeden, hayatı tanımaksızın yaşar ve yiyip içer. İşte refah böyle meydana gelir. Rahatlık ve huzur, somut hayattan feragat, içinde emeğin, çalışmanın ve üretimin cereyan ettiği, sıradan insanların içinde yaşadığı, sıkıntı çektiği ve katlandığı toplumsal gerçeklikten gafil olmak demektir.

Sınıfsal toplum düzeninde yasalar ona hak vermektedir: Yeme içme hakkı; çalışma, liyakat ve ihtiyaç sahibi olmaksızın yeme içme hakkı! Müreffeh insanın hayatı rahattır; kendisi için her şey garanti altına alınmıştır. İstediği her şey emrine amadedir. Hiçbir maddî eksiklik, hiçbir kaybetme kaygısı, bir şeyi elde etme tasası, bir ihtiyaç sıkıntısı, bir şeyi elde edememe ve muhtaç olma korkusu onun ruhunu perişan edemez. Bundan dolayı huzur ve rahatlık duygusu içindedir. Ne bir işin sonucunu düşünmek üzere emek harcar, ne bir sorumluluğun akıbetiyle uğraşacak bir sorumluluğa sahiptir. Ne bir başarı ve başarısızlık kaygısı taşıyacağı bir çabası vardır ne emek vermekten kaçacak bir sıkıntı çekişi ne de bir şeyden kurtulma arayışı içinde bir tasası vardır. Ne bir mutluluk uğruna çaba göstereceği bir mutsuzluğu ne ekmek düşünecek açlığı ne bir eksiği gediği ne bir amaca ulaşmada mahrumiyeti ne de zamanını dolduracak zihinsel bir yükümlülüğü ve uğraşısı. O bu gerçeklerin hepsinden uzaktır. İstediği her şey hazır halde olan bir insan, ne istemesi gerektiğini bilmediği için sıkıntı da çekmez. Hayatında çatışma olmayan bir insanın çabası, mücadelesi, sıkıntısı, ihtiyacı ve eksiği yoktur. Umudu yoktur, hedefi yoktur, dolayısıyla anlamı yoktur. Hayatının yönü yoktur, varlığı üstünde bir sorumluk ve

yükümlülük yoktur. Bekası ve varlığı adına bir bahanesi yoktur. Kendisi için dünya da bir anlam ifade etmez. Doğa onun gözünde bir hiçliğe ve anlamsızlığa ulaşır; boşunalığa ve hiçliğe inanmaya başlar; her şeyi, insanı ve dünyayı absürt/saçma görür.

Boşunalık ve absürtlük felsefesi, felsefî bir dünya görüşünden, yani sınıfsal burjuva dünya görüşünden kaynaklanmaktadır. Bugün Batı'nın yaygın ruhu ve felsefesi haline gelen absürtlük, Albert Camus'nün felsefî keşfi veya Samuel Beckett'ın dehasının eseri değildir. Batılı büyük düşünürlerin aklının bulduğu bir gerçeklik veya beyinlerinden doğan felsefî bir buluş da değildir.

Absürtlük, Batılıların beyinlerinden değil, karınlarından dışarı sızıp çıkan bir olgudur. Batılının doymuş karnının sızıntısıdır. Yiyip içen, Asyalıyı ve Afrikalıyı kendisi için çalıştıran, bir saatliğine teknik bir iş yapıp karşılığında yüz Mark alan Batılı, zamanının geri kalanında dans eder, içki içer, maskeli balo ve karnaval düzenler, Batılı hayat tarzının amacı haline gelen eğlenceler hazırlar. Yine de kendisine boş zaman kalır ve boş zamanlarda ne yapacağını bilemez. Hiç sıkıntı çekmeden yiyip içmek ve eğlenmek zamanla insanın sabrını taşırır. Bu insan dünyayı tekdüze bir hiçlik içinde hiçlik olarak görmeye başlar. Çünkü hiçbir şeyden yana kaygısı yoktur; kendisi için hayatın hiçbir anlamı yoktur. Ne için yaşadığı belli değildir. Böylece hayatın boşunalığı, dünyanın boşunalığı, var oluşun anlamsızlığı, insan varlığının felsefesizliği ve gözünde her şeyin hiçliği kendini gösterir.

Modern felsefe ve sanattaki boşunalık ve absürtlük, absürt tiyatro, absürt felsefe ve dünya görüşü "*absürt bir hayatın boş ve anlamsız insanından*" kaynaklanmaktadır. Çünkü sosyal hayatın içinde, yaşamak adına hiçbir uğraşısı, yükümlülüğü, işi, emeği, sıkıntısı ve sorumluluğu olmayan bir insanın hayatı da boş ve tekdüzedir. Avrupa sanatı ve felsefesi, burjuva sınıfının hayatındaki bu boşluğu doldurmak için meydana gelir. Onun felsefesi, gökyüzü boştur, bu dünya aptaldır, varlık bilinçten ve tedbirden yoksundur, varoluş ahmaklık üzerine kuruludur, der. Ken-

di varlığını anlattığı, kendi sınıfsal dünyasından söz ettiği için doğru da söyler. Hayatın absürt, sanatın absürt, yaratılışın amacının absürt olduğunu söylemesi doğrudur. Çünkü onun tek marifeti eğlence tertip etmektir. Zaman zaman bazı filmlerde görmüşsünüzdür; bu tipler genellikle kokteyllerinde ve toplantılarında sürekli olarak türlü oyunlar, uğraşılar, kışkırtıcı, heyecanlandırıcı, bazen de acı verici gösteriler peşindedirler. Neden mi? Çünkü hayatlarında ızdırap yoktur; çünkü sınıflarında ızdırap yoktur. Ömürlerinin sonuna kadar yaşarken başlarına bir olay gelmemiştir. Açlık, yoksulluk, çalışma, bir şeyi yitirme, mahrum kalma, eksiklik ve ihtiyaç kaygıları yoktur. Sürekli olarak durgun ve tekdüze bir hayat yaşayan birisi bundan usanç duyar. Bu tekdüzelikten bıkar, heyecan peşinde koşar, zihinsel bir meşguliyet arar, acayip ve tuhaf şeyler yaratma peşinde olur; gözbağcılığı, ruh ve cin çağırma gibi işlere yönelir; heyecan ve tuhaflık yaratan şeylere ihtiyaç duyar. Bu durum, bugün Avrupa'nın zihniyetçiliğe veya kendi tabirleriyle maneviyatçılık, oryantalizm, eski gelenekler, gizli ilimler ve gaybî meselelere yalancı ve sahte bir dönüşüdür. Batı'nın günümüzde meydana getirdiği bu eğilim, gerçeklikten ve hayat gerçeğinden uzaklaşmış rahat bir ruhun sapmasıdır.

Sözünü ettiğim idealizm, yani o maneviyatçılık, egoizm, içsellik ve hümanizm, insanın evrende yalnız olduğu temeline dayalıdır. Heidegger'in tabiriyle: "*İnsan, bu doğa çölünün ortasına fırlatılmıştır.*" İnsanın tutunacak hiçbir dalı yoktur. İnsan Allah'a isyan etmiş olan varlıktır. Hatta Albert Camus der ki: "*Ben isyan ediyorum. Neden mi? Çünkü bu dünya benim insanlığıma rağmen vardır. Çünkü bu dünya zulüm ve tecavüz üzerine kurulmuştur. Dolayısıyla ben, ister istemez, Tanrı'ya rağmen isyan ediyorum. Zaten Tanrı diye bir şey de yok.*" Bravo! Alkışlar yükselsin! Zaten var olmayan birine karşı isyan etmem yiğitlik değil! Bu nasıl bir isyan ve itirazdır? Hiç kimseye karşı isyan, kendisinin bile zaten yok dediği birisine karşı itiraz!

Bütün bu felsefeler, Sartre'ın yenilgi felsefesi, Albert Camus'nün *hiçlik felsefesi*, Andre Gide'in absürt eylemi, Heidegger'in yabancılığı, evet bunların hepsi aynı gerçekliğe ait çeşitli terimlerdir. Bu gerçek, modern uygarlıkta insan ruhunun yaşadığı krizdir.

Büyük bir düşünür olan Andre Gide der ki: "*İnsan hayatındaki tüm eylemler absürttür.*" Absürt nedir diye sorulduğunda şöyle cevap verir: "*Absürt şuna benzer. Bir adam, son derece edepli, saygılı ve vakarlı bir şekilde sabahleyin evinden çıkıp köşe başına vardığında, aynı saygınlığa ve vakara sahip bir başka adam, birdenbire, durup dururken, tanışık olmadıkları halde ötekinin kulağına bir tokat patlatır. Tokadı yiyen, iyi ama neden vurdun bana diye itiraz eder. Tokadı vuran adam, ona cevap vermeden yoluna devam ederek çekip gider. Ertesi sabah, tokat attığı adama resmî bir yazı yazarak dünkü davranışından dolayı özür diler.*"

Peki, bu eylemlerin anlamı nedir? Hiç! İşte absürt bir eylemin anlamı budur!

Şu andaki yaşantımız sabahtan akşama kadar böyledir. Bizler, kendi hayatımıza karşı bu türden eylemlerde bulunup durmaktayız. Nihayetinde birisine vurduğumuzda, kimileri bize hak verdiği ve onlar da aynı işleri yaptığı için, bizim eylemimiz, mantıklı bir eylem olarak gözükür. Dayak yiyen kişinin itiraz etmesi de başkaları bu itirazı haklı buldukları için mantıklı bir itirazdır. Ancak, insan hayatını yeryüzünde çekip çeviren ve belirleyen hareketlerin ve eylemlerin hepsi absürt davranışlardır. Yani öylesine, saçma, komik, aptalca, boşuna, anlamsız ve amaçsızdır!

İşte günümüzün müreffeh burjuvasının hayatı böyledir. Peki neden bu felsefelerin tamamı sonunda dünyanın hiçliği ve absürtlüğü düşüncesine ulaşmaktadır? Bu işin esası şudur: Bu büyük mütefekkirlerin, 18. ve 19. yüzyıl kapitalizminin, maddî ve ticarî düşüncesinin propagandasını yaptığı şekliyle, insanın olabildiğince daha çok tüketme ve daha çok refaha ulaşma duygu,

istek, eğilim ve ihtiyacını sınırlı saymadıklarından dolayı madde ötesi ihtiyaçları da vardır. İkbal'in tabiriyle dünya hakkında yeni bir ruhanî yoruma ihtiyaçları vardır; bu evrende yeni bir inanç üssüne ihtiyaçları vardır; yeni bir bağlantıya, duygusal bir bağlılığa, büyük bir umuda, insanlığın ve evrenin yeni bir anlamına ihtiyaçları vardır, ama bunları bulamamaktadırlar. Yeryüzüne ait olan, Avrupa'nın müreffeh hayatının üretim ve tüketimiyle ilgili olan her şeyden bizar olup eksiklik hissetmekte, ancak "*varoluşa*" da ulaşamadıklarından otomatik olarak boşunalığa, "*var olandan*" şikâyete, belirsiz olandan kuşkuya ve bilgisizliğe ulaşırlar. İşte bu, boşunalığa ulaşmaktır, boş olmaktır; günümüz Avrupa düşüncesi, felsefesi ve sanatının ulaştığı boşluktur. Yalnızlık temeli üzerine kurulmuş olan egoizmin anlamı budur işte. İnsanın varlık âlemindeki yalnızlığı, otomatik olarak bu noktaya çıkar. Gündelik hayat, maaş, rütbe, gelir, giyecek ve yiyecekle doyuma ulaşan insan da mutludur. Ne mutlu ona! Sanki bir cennette yaşamaktadır; bir bitki dinginliğinde hayvanî bir cennette. Lao Tsu'nun deyişiyle: "*Bir ağacın huzuruna benzeyen bir huzur içinde; bir bitkinin doygunluğuna benzer bir doygunluk halinde.*"

Ne var ki bu ihtiyaçların ötesine geçen kimse, boşluk, yabancılık ve yalnızlık duygusuna kapılır.

Oysa dua bir ruh tecellisidir. Bu ruh, bayağı ve kötü realizm ile sığ bir varlık olan realistin aksine, dünyanın bir yozlaşma çerçevesinde ve var olanın kuşatması altında kalmasını istemez, var olanın yozlaşmasından korku duyar, maddî ihtiyaçların ve ulaşabildiği şeylerin ötesinde bir şeylere muhtaçtır; daha yükseklere ulaşmaya, aşkın (müteal) ihtiyaçlarını gidermeye çaba gösterir. Dünya gurbetinde yabancılaşmaya, yalnızlığa ve maddî hayatın eksikliklerine duçar olduğu halde, modern Avrupa'nın içinde bulunduğu ruh yalnızlığı gibi, dünyanın mutlak olarak absürtlüğüne ve boşunalığa inanmaz. Dolayısıyla ondaki bu ihtiyaç, ızdırap ve cezbe, yalnız bir ruha değil, âşık bir ruha aittir; ayrı kalmış, uzak düşmüş, aslından kopmuş bir ruha!

Benim, yalnızlık yerine ayrılık kelimesini koymam gerekirdi dediğim işte budur. Dinin, irfanın ve sanatın tecelligâhı olan o içsel ve düşünsel çaba, ızdırap, duygu ve aşk, tarih boyunca ayrılıktan doğmuştur. Ayrılık duygusu, yalnızlık duygusu değil! Yalnızlıkla ayrılığın farkı nedir? Yalnızlık kimsesizlik demektir; oysa ayrılık O'nsuz olmak, O'nsuz kalmaktır. O'nsuz kalmak, O'na sahip olmak ve aşk duymak demektir. Var oluşta, evrende ve varlıkta yön sahibi olmaktır. Var oluşta aşkın ve büyük bir ideale sahip olmaktır; insanın bir adresinin olmasıdır. Yani insan O'ndan ayrı düşmüş, tek kalmış bir parçadır. Eğer ölü ve donmuş bir parça olarak kendi haline bırakılacak olursa, doğadaki diğer nesnelere benzeyecektir. Bu yüzden korkar ve kendisini daha büyük bir ruha, evrenin en büyük hayat merkezine bağlamaya çalışır. Yücelmek ve ilerlemek için çaba gösterir. Aşkın olana doğru gitmenin ve ulaşmanın özlemi içindedir. Bu yüzden daima içinde bulunduğu durumdan kaçar, şikayet eder ve korkar. İşte bu var olandan kaçma isteği; gaybî, aşkın ve mutlak olana doğru kaçmaya duyulan aşk, aşkın insanın ızdırap, kararsızlık ve yürek kaygısı içindeki âşık ruhunu meydana getirir. Bu durumda dua, insanın olanca gücüyle, tam bir içtenlikle "*Ben böyle bir halde, konumda ve seviyede kalmak istemiyorum*" diye talepte bulunmasıdır. Bütün gücü, imkânı ve içtenliğiyle "*Ben bu yücelme ve gelişme yoluna girmek istiyorum.*" demesidir. Alexis Carrel'in deyişiyle: "*Dua, insan ruhunun, evrenin o gizemli ve muazzam ruhanî merkezine doğru uçuşudur.*"

Kim dua eder? Dua etmek, liyakat, çalışma ve düşünmeyle elde edilmesi gereken şeyi istemektir. Zorla dua olmaz. Dua etmek istemektir. İstekleri ve ihtiyaçları bir slogan gibi tekrar etmektir. Süreli olarak inanç ilkelerini telkin etmektir. Ruhun bayağı, gündelik ve yozlaşmış bir maddî somutluk içinde kalmaması için dua kırbacıyla kutsal insan ideallerini ve isteklerini canlı tutmaktır.

Dua sadece yaşamak için ihtiyaç duyulan şeyleri istemek değildir; aksine aşkın bir dua, yaşanan hayattan daha yüksek ve yüce ihtiyaçları istemek demektir.

Kim dua eder? Kim şiddetle, aşkla, ızdırap ve korkuyla ister? Kendi varlığında, *var olan* ile *var olması gereken* arasında uzunca bir mesafe bulunan kimse. Böyle bir kimse ızdırap içindedir. Böyle bir kimse daima istekli, özlemli, muhtaç ve susuzdur. İşte böyle bir kimse dua eder. Oysa bu iki hali birbirine denk ve uyumlu olan veya bu iki varlık hali arasındaki mesafesi az olan bir kimse, rütbesinin veya gelir hesabının artmasıyla birlikte yok olur gider. Onun duası da aynı oranda değersiz ve bayağıdır. Aşkın bir duacının tekamül hedefi olan bu evren sistemi ve dua eden insanın muhatabı onun nazarında sadece işleri çekip çeviren veya insanın zaaflarını ve tembelliğini telafi eden bir sistemden ibarettir. Oysa büyük, âşık ve susamış bir ruh için dua, sonsuzluğa miraç etmek, mutlağın zirvesine uçmak, var olanın ötesine yükselmek demektir.

Ne yazık ki vakit geç olduğu için İslâmî dua hakkında konuşmaya fırsatım yok. Bu yüzden sadece bir araştırma yöntemini ortaya koymakla yetineceğim. Böylece bu meclistekiler, benim yapmayı arzu edip de yapamadığım şeyleri bu yöntemle benden daha iyi yapabilirler. Bu yöntem, İslâmî dua metinlerine dayalı pratik ve bilimsel bir yöntemdir. İslâmî dualar, tek kelimeyle, sadece dua olmayıp Allah'a hitap etme kalıbında, insanın isteklerini ve ihtiyaçlarını bildirme şeklinde felsefî ve itikadî birer eğitim ve öğretim metnidirler. Bir tür derin, ince, güzel ve etkili kozmoloji, teoloji ve antropolojidirler. Okumak için *Sahîfe-i Seccâdiye*'den bazı örnekler getirmiştim, ancak buna zamanım yok.

Esas itibarıyla İslâmî dualar iki bölümden oluşur:

Birincisi, Allah'a hitap eden dualardır. İsteyici veya duacı bu durumda Allah'a hitap ederken O'nun sıfatlarını, makamını, zatını, evren ile ilişkisini, insanla ilişkisini, bireyin Allah ile ilişkisini, Allah'ın idaresinin, tedbirinin, azametinin ve sıfatlarının niteliğini dua diliyle beyan eder. Öyle ki hitapları kaldıracak olsak ortaya teoloji konusunda bir felsefe kitabı çıkar. Orada dua yoktur, kimse Allah'tan bir şey istememektedir; orada hitap sa-

dece Allah'adır. Bu hitaplar o kadar güzel, derin ve incedir ki bunlar insanın Allah'a dair algısının en güzel, en ince, en latif ve aynı zamanda en derin nitelikleri, teşhisleri ve kanıtlamalarıdır.

İkincisi, bunun daha küçük aşaması olan *istemek*'tir. Bu isteyişler, bizim aramızda yaygın olan şekliyle maddî ihtiyaçları talep etmekten ibaret olmayıp O'ndan razı olunan huyları ve insanî erdemleri istemektir. Tekrar edilip durulan şey, benim, ailemin ve toplumumun mutluluğuna vesile olacak şeylerin ilanıdır. Toplum için mutluluk ve adalet isteğidir. Bayağılıklardan, zilletlerden, başkalarına muhtaç olmaktan, zulmü kabullenmekten, zalimlerle uzlaşmaktan uzaklaşma ve insanî zaaf ve çöküş etkenlerinden kurtulmak içindir. Eğer dua şeklini içeriğinden çıkaracak olursak bunların da tümü, bu zaafların ve zilletlerin neler olduğunu insana öğreten birer ahlak ve toplumsal hayat düsturu olacaktır. İnsanın gerçek saadet sermayesinin, aşkın isteklerinin ve çöküş nedenlerinin neler olduğunu ona öğretecektir.

Dua kitabının sonunda, metni tercüme ettikten sonra İslâmî dualara dair bir inceleme yapmak istiyordum, ancak buna fırsatım olmadı ve ne yazık ki yapamadım. Bununla birlikte Avrupa'da Carrel'in *Dua* kitabını tercüme ederken İslâmî dualar üzerine yaptığım yüzeysel bir incelemede İslâmî duaları oluşturan etkenleri tespit ettim.

Birincisi, dilde fesahat ve belagattir. İslâmî dua metinleri en güzel edebî ve sanatsal metinlerden olup dildeki en yüksek nesir, anlatımda fesahat ve belagat kullanımının en iyi örneklerini teşkil ederler. Bu da İslam'ın -insan ruhunun olgunlaşmasına hizmet etmek şartıyla- sanatın güzelliğine ve değerine önem vermekle kalmayıp sık sık ondan yararlanmayı vurguladığını göstermektedir.

İkincisi, metnin tümündeki kelimelerin ve cümlelerin musikisidir. Her duada birbirinden ayrı üç musiki bulunur: Kelimenin musikisi... Kelimeler türeme ve secili olma bakımından birbirleriyle uyumludurlar. Yine her kelime kendisini oluşturan harf-

ler ve sesler bakımından önceden hesaplanmış bir musikiye sahiptir.

Bunun gibi cümle de ibare bakımından bir ahenk içindedir. Metnin tamamı, özel bir ses eğrisine ve temaya, kalın ve ince sesler arasında hoş bir ahenge, duanın içeriğine uygun, uyumlu, anlamlı ve ritmik bir ses değişimine sahiptir. Bu ahengin ve sözdeki güzelliklerin etkisi, insan ruhunun aşka sığınmasına, Allah'ın huzuruna çıkmasına ve duadan daha çok etkilenmesine yardımcı olur.

Üçüncüsü, İslâmî dualardaki düşünce öğesidir. Düşünce öğesi şu demektir: İslâmî dua metinlerinin tümü baştan sona (bunun en güzel örneği *Sahîfe-i Seccâdiye*'dir) Allah'ı ve insanı bilmeye, ahlakî ve felsefî ilkelere, bireylerin ve sınıfların birbirlerine karşı haklarına, beşerî ideallerin ifade edilmesine, toplumsal, bireysel ve ahlakî tehlikeler ve yozlaşmalardan korkup kaçmanın dile getirilmesine dairdir.

Bu bir isteme şeklidir; sadece birisinden bir şey istemek ve talep etmek değildir. İstemek, benim ihtiyacımın, her zaman bu isteklerin talibi oluşumun ilanıdır. Benim şiarlarımın, isteklerimin, tipimin, kişiliğimin, yükümlülüklerimin ve hayatın benim gözümdeki anlamının ilanıdır. Duanın bu yönünün olgunlaşma ve eğitilme bakımından değeri, bir ihtiyacı karşılama yönündeki ilkel şeklinden daha az değildir.

Dördüncüsü, İslâmî dualardaki, daha çok ve münhasıran Şiî dualarındaki siyasal ve toplumsal öğedir.

Bildiğimiz gibi Şia'da, özellikle dördüncü İmam zamanından itibaren, Şiî önderlik zahirî bakımdan tamamen bir şiddete ve sıkıntıya maruz kalır; halkın durumuna ve kaderine zulüm tümüyle egemen olur. Hiçbir cihat ve mücadele imkanı yoktur. İmam Hüseyin'in kendi zamanındaki duruma ve egemen güçlere karşı yükselttiği itiraz feryadı, son devrim ve son güç seferberliği yok olmuş, hepsi katliama uğramıştır. O devrimden geriye sadece bir genç kalmıştır. Bu, Şia'nın dördüncü imamıdır.

Bu işi devam ettirmek için hiçbir askerî mücadele, hiçbir siyasal çaba umudu ve imkanı kalmamıştır. Toplumsal ve siyasal durumun tüm görünümlerinde, İslam toplumunda ve hayatta adalet isteyen, hakka tapan ve insanı seven bu düşüncenin yok olma ve unutulup gitme tehlikesi baş göstermiştir. Bu ekolün, yani imametin ve Şiîliğin tümüyle unutulması ihtimali vardır. Nitekim bütün propaganda araçları ve sistemleri, mihraplar, minberler, kadılar, hakimler ve egemen güçler hilafetin elindedir. Sadece bir tek kişi, bütün bu güçlerin karşısında yapayalnız kalmıştır. Ortamda korku salmalar, dehşete düşürmeler, cinayetler, kan deryaları, katliamlar; hatıralarda yaşayan zorluklar ve korkunç şeyler hüküm sürmektedir. İşte Şiî duaları böyle bir atmosferde şekillenir; bir sığınağa, saldırmak ve hayatta kalmak için bir pusu yerine dönüşür. Ama nasıl hayatta kalacaktır? Bütün İslam dünyası bu düşünceye, bu şiara ve bu imana karşı seferber olmuştur.

Kime saldırılacaktır? Halkın bütün saldırı üslerini ve mücadele imkanlarını elinden alan sisteme saldırılmalıdır. Hak yolunda bir mücadele silahı olarak duanın anlamı şudur: Bir mücadele, bir düşünce, adalet ve hak isteme adına bir hareket Kerbela benzeri bir duruma düştüğünde, genç bir erkek dışında bütün erkekler katledildiğinde, çocukların ve kadınların tamamı esir alındığında, yani bu hakikati savunacak hiçbir güç kalmadığında, geride bir tek kişi kalmış olsa bile, o bir tek kişi sorumluluk sahibidir. Hem her zaman bu düşünce, duygu, hatıra ve sorumluluğu kendinde diri tutması, dua ile koruması ve geliştirmesi gereken bir ruh olarak sorumludur hem de bu mesajı koruma, savunma, tebliğ etme ve bu düşüncenin gelecek nesillere kalması ve aktarılması sorumluluğuna sahip birisi olarak duayı düşünsel ve toplumsal bir savaş aracı haline getirmek zorundadır. Bu alandaki en güzel örnek İmam Seccâd'ın hayatı ve *Sahîfe-i Seccâdiye*'sidir.

Oysa İmam Seccâd, İmam Sadık gibi ilim öğretmek, İmam Ali ve İmam Hasan gibi askerî tedbirler almak ve İmam Hüseyin gi-

bi şehadet uğruna kıyam etmek gibi mücadele imkanlarının tümünden yoksundur. Ancak kalbinin en gizli köşelerinde, her toplulukta, herkesin yanında, her mecliste ve her durumda, Şia'nın inanç ilkelerinin tümünü -Bu Sahîfe'nin çeşitli bölümlerini oluşturan Allah'ı bilme, tevhit, peygamberi bilme, insanî seciyeler, imamet, imamlar, Ali'nin kişiliği ve risaleti, Hasan ve Hüseyin'in mücadelesi, toplumsal hayat, zalimlerle uzlaşı kabul etmez mücadele sorumluğu konusundaki inançlarımızın niteliği gibi konuları- dua adı altında en etkili bir dille ifade etmekte; bir düşüncenin bütün toplumsal ve düşünsel imkanları elinden alınmış ve hakikati savunmak için hiç kimsenin kalmadığı görülmüş olsa da geride kalan bir tek kişinin her halükârda sorumlu olduğunu göstermektedir. Onun duası, "*Sen böylesi bir durumda, bütün olumsuz şartlara rağmen, mutlak egemen güçlere rağmen, hem bu düşüncenin ve ekolun yaşaması hem kendi hayatın ve bu ekole bağlılığın hem de bu ekolün yayılması için mücadele ve savunma sorumluluğuna sahipsin*" şeklindeki eylemi kanıtlamak içindir. Nasıl mı? Başka hiçbir şekilde mücadele imkanının bulunmadığı bu zamanda mümkün olan tek şekilde: Dua ile!

Bir yandan denilebilir ki bu, mücadele imkanlarının en zayıfıdır. Evet, ama öte yandan şöyle bir sonuç da çıkarılabilir: Mücadelenin en zayıf imkanı bile, zulmün ve insan karşıtı bir sistemin egemenliği altında, zulme karşı durmak veya bir ekolü, bir hakikati ve bir yolu savunmak için tek başına kalan bir insanı toplumsal sorumluluktan muaf kılmamaktadır. İnsan, böylesi istisnai bir durumda dahi, cihat sorumluluğu içinde o imkandan yararlanmakla yükümlüdür. O halde hiçbir koşul altında, hiçbir şekilde ve hiçbir zaman sorumluluk insandan alınmamaktadır. Çünkü hiçbir zaman, hiçbir zihinsel ve farazî koşul altında, kişinin, ruhunda kendi kendine telkinde bulunması, düşüncelerini ve inançlarını dua şeklinde dile getirmesi; ezilmiş ve kınanmış haldeki insanî, toplumsal ve itikadî ideallerini, komplekslerini, dertlerini, şiarlarını ve isteklerini Allah'a açma-

sı; düşmana karşı tavır alması, düşünsel ve toplumsal konumunu en azından duygu ve düşüncesinde somutlaştırması; inancını ve imanını zihninde kendi kendine telkin etmesi engellenemez, bundan mahrum edilemez, egemen güçler bile böyle bir imkanı kişinin elinden alamazlar.

Bu, her ikisinin de yok olma ve unutulma tehlikesi altında olduğu bir dönemde, bizzat insanın ve insanlığın bekasını sağlayan etkenlerden birisidir. Dua, bütün mevcut güçlerin bunları yok etmek üzere seferber olduğu bir çağda düşünceyi ifade etmenin, mesajı ulaştırmanın, duyguları geliştirmenin, istekleri ve idealleri sürekli olarak ortaya koymanın, insanî şiarları ve tavırları ilan etmenin, mücadeleci ruhu canlı tutmanın, toplumsal yükümlülüğün, düşünsel bağın, ideolojik bağlılıkların ve karşıtlıkların, itikadî bilincin geliştirilip derinleştirilmesinin ve o büyük sorumluluğu yerine getirmek adına insanın ruh ve düşüncesini hazır hale getirmesinin aracıdır. İnşaallah, eğer başka bir zaman fırsatım olursa, *Sahîfe*'den bilimsel bir yöntemle yapılmış bir çalışma olarak çıkardığım verileri siz hanımefendi ve beyefendilere arz edeceğim.[23]

Burada, şu küçük fırsatta, sadece, susarak geçiştiremeyeceğim özel bir husustan söz edeceğim. Bu husus, duanın şaşırtıcılıklar, ilhamlar ve güzelliklerle dolu ruh dünyasına dair birkaç hoş değiniden ibarettir. Nitekim bunu İmam Seccâd'ın kişiliğinde bulmak ve kendisinin dua *Sahîfe*'sinde görmek mümkündür.

İmam Seccâd'ın kendisine mahsus bir yazgısının olduğunu hatırlayınız. Şia imamlarının hepsi tarihteki cinayetlerin kurbanıdırlar. Onların her biri tarihin zulüm, gasp ve bunalım sistemi içinde, halkın ve insanoğlunun mazlumluğunun ve çilesinin sembolü, insanî adalet, özgürlük ve fazilet yazgısına yandaşlığın somut ve simgesel ifadesidirler. Ancak bunlar arasında Dördüncü İmam'ın özel bir hayatı vardır. Kerbela'da, o korkunç sahne-

[23] Bkz. Bu kitaptaki "İbadet eden ruhların en güzeli" başlıklı dördüncü bölüm.

lere kendi gözleriyle tanık olmuş, daha da kötüsü sevdiklerinin ve mücahitlerin şehadetine tanık olduğu halde şehadetten mahrum kalmış; cihat sahnesinde kalmaya, ölümün savaş meydanında durmaya, yaşamaya ve geride kalmaya mahkum olmuş yeni yetme bir delikanlıdır. Bundan daha da zor olanı, her köşesinde kırmızı bir şehadet gülünün açtığı o suskun çölü terk etmek, Muhammed'in, Fatıma'nın, Ali'nin ve Hüseyin'in kanını damarlarında taşımak, şehitlerin safından her kılıç darbesinden daha fazla yaralayıcı olan bir kurtuluşla kurtulmak, ona nispetle ölümün kurtuluş olduğu bir hayata kavuşmak, şehadetten sonra canlı kalmak gibi korkunç ve acı verici bir kadere doğru gitmek! Bundan daha da zoru, şehitlerden geriye kalan yaralı kadınlar ve çocuklar arasında yalnız kalmak; esaret altındayken hareketin liderliğini eline alan, şehadet sonrasının korkunç yalnızlığı içinde devrimin devam etmesi ve şehitlerin mesajının dünyaya duyurulması görevini yüklenen büyük Zeyneb'in idaresindeki esir kervanıyla birlikte cinayet başkentine doğru gitmek! Bundan daha da zoru, zincire vurulmuş halde, böyle bir kafilenin önünde çirkin bir şehrin içinden geçmek; hainlerin, satılık ve köle ruhlu adamların, cellatların, dalkavukların, dini alaya alanların, halkı kandıranların, hilekâr kurtların ve tilkilerin, paraya tapan farelerin, talihsiz halkın, uğursuz cehaletin koyunlarının, midesine köle olmuş zelillerin, çirkinlik, aşağılık, bayağılık ve adilik abidesi kimselerin incitici çirkin bakışlarını üstünde hissetmek ve bayağı bir celladın sarayına getirilmek! Ondan sonra da kılıç gölgesi altında yalnız ve çileli bir hayata başlamak. Her şeyin berbat oluşuna şahit olmak. İslam devriminin verdiği bütün meyvelerin unutulmasını, inkâr edilmesini, değiştirilmesini, gasp edilmesini ve ailesinin çektiği sıkıntıları her gün kendi gözleriyle görmek. Kâbe'nin Haccac tarafından taşa tutulması faciasına, Peygamber'in Medine'sinde Busr b. Ertât'ın yaptığı korkunç katliama, hepsi de sahabe ailelerinden olan kadınları ve kızları üç gün boyunca kendi askerlerine helâl kılmasına, Müslüman kadınları cariyeler gibi köle pazarla-

rında satmasına[24] tahammül etmek! İslam'ı ve Muhammed'in mesajını, zorbaların aracı, kan içici cahiliye rejiminin varlık nedenini açıklama vesilesi olarak bulmak. İslam'ın büyük şahsiyetlerini, ya bu sistemin hizmetinde ya da kendi kabuklarına çekilmiş bir halde, güvenli bir köşede utanmazca sürdürülen bir züht, ruhbanlık, ibadet, riyazet ve ilim -ki bunların tümü o sırada bu namert adamların sahte ismet ve iffet örtüsü haline gelmişti- uğraşısı içinde görmek! Muhammed ailesinin yanı başında, hakikati savunma cephesinde, adalet ve özgürlükten yana olma ve gerçek İslam'a bağlılık saflarında hiç kimseyi bulamamak! Peygamber risaletinin vârisi, onun ailesinden geriye kalmış tek kişi, zorbalığa ve sahtekârlığa karşı halkı yöneltmek, bilgilendirmek ve mukavemet ettirmek, imanın ve devrimin saygınlığını ve halkın ayaklar altına alınmış haklarını korumakla yükümlü olan kendisini yapayalnız hissetmek. O kanlı günden geriye kalan acı ve can yakıcı hatıraların dağ gibi üzüntü yükünü yüreğinde duymak, içinde yaşatmak ve çelik tozlarıyla dolu bir havada, facia ve kanla kaplanmış bir toprakta, korkutuculuğu ve boğuculuğu yüzünden ağırlaşıp kapanmış bir atmosferde, vahşet ve korku yağdıran bir gökyüzü altında, Aşura katliamı sonrasının kara sessizliği ve kızıl güvenliği içinde herkesin korku ve takiyye tarafından boğulduğu, kişisel maslahata ve çıkar düşüncelerinin dar ve bayağı kalıplarına sürüklendiği, hiç kimsenin kendi bencillik yakasından, otlanıp durduğu ahırdan, içinde pineklediği evin kapalı penceresinden "*Dışarıda ne olup bitiyor, imanın ve ümmetin başına ne haller geliyor?*" diye başını uzatıp bakmaya cesaret edemediği bir toplumda hayatta kalmak! İşte böyle bir ruh, böyle bir geçmişle, böyle bir duygu

[24] Öyle ki Medine halkından olan anne ve babalar, yani Ensar ve az sayıda Muhacir (birinci veya ikinci kuşak), kızları evlenirken, kızlarının bakire olup olmadığını garanti edemeyeceklerini belirtiyorlardı. Bu, Yezid'in, doğrudan doğruya Peygamber tarafından eğitilmiş olan ve kendisinin emrine boyun eğmeyen Medine halkından intikam aldığı Hurre Olayı idi. Söylendiğine göre İmam Seccâd, o sırada şehirde değildi. Bir rivayete göre Ali'nin bir çiftlik kurduğu Yenba'a gitmişti.

ve sorumluluk içinde, Aşura sonrasının uğursuz ve korkunç yıllarını geçirmektedir. Her anı bir facia ağırlığı altında olan o yılları... Kerbela katliamından, son direniş üssünün de yok oluşundan sonraki yılları; İslam devrimi mücahitleri grubundan geride kalan son ordunun da önderliğe ve adalete bağlılığını göstererek topluca şehadete eriştiği bunalım yılları... Nefesleri sinelere hapseden, her feryadın boğazını kesen, her sözün kapatılmış ağızların ardında susturulduğu korkunç sessizlik ve teslimiyet yılları... Şam'dan Horasan'a dek her yerde sadece kılıcın egemen olduğu bu yıllarda sadece yalan vardı. İmam Seccâd, bu büyük kan, cinayet ve korku imparatorluğunda yapayalnız kalmıştı. Öyle ki çektiği çileye ağlayacak gücü ve halkın yazgısına üzülmeye hakkı bile yoktu.

Sahte ve yalancı hilafetin engin genişliği içinde bütün minberler hilafetin dili olmuş; doğudan batıya geniş İslam topraklarında minareler zahit Sâmirî'nin altın buzağısının boğazına dönmüş; hadis mahfilleri, hemen her yerde sahte üretim merkezleri haline gelmişti. Kur'an, şirkin bayrağı; mescitler, kötülük, zillet ve uyuşturma merkezleri; cemaat namazları, insanlardan hayvanlara benzeyen bir avam tabakası yetiştiren sistemin kurbanlık koyunlarının toplantısı; mihraplar, Ali'nin ve Ali'ye benzeyenlerin katledildiği mekânlar; namaz kılanlar, Ali'ye küfredip halifeye dua edenlerin ordusu olmuştu! Muhammed'in evi ıssız kalmış, hakikatin dili tutulmuş, her şey ayaklar altına alınmış, yitirilmiş, ölümcül bir sessizlik içinde bütün hatıralar ve yadigârlar sönmeye ve unutulmaya yüz tutmuştu!

Ve İmam Seccâd, tek kişi, tek başına, büyük, yaralı, çile dolu bir ruh, kendi vatanında garip, ama aynı zamanda her şeye şahit, her şeyi bilen, gören ve sorumluluk duyan kişi! Yani İmam, evet İmam! Yarının insanları, böylesi şartlar için, böylesi bir çağda, böylesi bir güçsüzlüğe, yenilgiye ve garipliğe rağmen pratik bir örneğe, bir düşünce öğretmenine muhtaçtır. Yarının tarihinde, bilinçli ve sorumlu bir insan, yara, kan ve yenilgiyle dolu bir yazgıyla karşılaşır, yalnızlığın ve mutlak çaresizliğin en acı kaderiy-

le karşı karşıya gelir, cinayetin mutlak gücüyle yüz yüze gelir, halkın tamamını kılıca ve aldanışa boyun eğmiş olarak görür ve kendisini yalnız kalmış bir yabancı, dertle dolu bir yürek, yaralarla dolu bir hatıra, baştan sona yenilgi dolu bir geçmiş, sessizliğe mahkum bir şimdi olarak eli boş, dili kesilmiş, ağzı bağlanmış, ayağı felç olmuş, boğazı vahşi cellatların pençesine düşmüş bir halde bulsa bile yine de sorumludur. Çünkü sorumluluk güçlü olmaktan kaynaklanmaz; sorumluluk, bilinçten ve insan olmaktan kaynaklanır. Böyle yalnız bir insan, bu her yeri saran karanlık, mutlak iktidar, düşünce ve bilinç mezarlığı içinde dahi çalışıp çabalamak zorundadır. Peki ne yapmalıdır? Nasıl yapmalıdır? Bu işin gerçekleşmesi, hiçbir şeyin yapılamayacağı, hatta güzel bir ölümün dahi mümkün olmadığı, kişinin kendi ölümünü bir şehit gibi silah olarak seçemediği şartlarda bile örnek bir imam ister. Çünkü şehadet için de bir ortam ve imkân lâzımdır ki şehit kendi kızıl kanıyla sessizliği bozabilsin ve kendi kızıl ölümünü zamanın celladının başına geçirebilsin. Aksi taktirde bu şehadet meyve vermeyen bir ölüm olacaktır. Oysa sessiz ve meçhul bir ölüm sadece düşmanın işine yarayacaktır.

İmam Seccâd'ın hayatı, varlığı, yazgısı, susması ve konuşması, böyle bir insan ve böyle bir zaman için bir "önder"dir ve şu soruya verilecek olumlu bir cevaptır: Yalnız bir kişi, dünyaya hakim olan cellat huylu bir imparatorluk karşısında her şeye rağmen yine de sorumlu mudur? İçinde soluk almanın bile imkânsız olduğu bu ağır sessizlikte yine de Hak'tan söz edilebilir mi? Bütün kılıçlar, dünyanın doğusunda ve batısında kocaman imparatorlukları bile kana ve toprağa bulamışken, yalnız bir kişinin, Allah'a küfreden, öfkeli ve acımasız kimselere karşı ideallerden, isteklerden, değerlerden, inançlardan ve duygulardan söz etmesi nasıl mümkün olur?

Sahife, yalnızlıkta cihadın kitabıdır; sessizlikte söz söylemektir; yenilgide siper tutmaktır; hafakan ortamında feryat etmektir; ağzı bağlı halde öğretmektir; silahı bıraktırılmış birisinin eline silah almasıdır ve bütün bunlarla birlikte bir dua kitabıdır!

Çünkü İslam, Alexis Carrel'in tabiriyle aşkın ve yoksulluğun tecellisi olan duaya bilinci de ekledi. Dua, İmam Seccâd ekolünde dördüncü bir boyut daha kazanır; bu boyut, duanın kendine özgü toplumsal işlevidir. İnançlarını ortaya koymak, hakikati savunmak ve batıl güçlerle savaşmak için hiçbir imkânı bulunmayan, düşünsel ve toplumsal yükümlülüklerini yerine getirmek için her türlü araçları ellerinden alınmış olan hakperest mahkûmların, sorumluluk sahibi adalet arayıcılarının ve bilinç sahibi mücahitlerin duaya başvurması, Şia'nın dua konusunda bile toplumsal bir sorumluluğa sahip olduğunun, ancak tek toplumsal sorumluluğunun dua etmek olmadığının göstergesidir. Bu yüzden tek kelimeyle denilebilir ki İmam Seccâd ekolünde dua, en derin bilinçlerin, en heyecanlı aşkların ve en yüksek niyazların tecelligâhı olduğu gibi, onun veya İmamet ekolünde başkalarına hayat dersi veren, bağlılık örneği gösteren, örneklik eden, düşünmeyi ve çabalamayı öğreten herkes için, dikilmiş ağızlar içinde bir konuşma ve konuşturma dilidir.

Burada, Seccâd'ın duasının dört temel boyutunu göstermek için *Sahîfe*'den bazı örnekler seçmiştim ancak artık buna zamanım yok. Kendi konuşma vaktini bana veren ve şu anda konuşmamı bitirerek zaman konusunda kaygı duymamamı söyleyen Üstat Mutahhari'ye teşekkür ederek gösterdikleri lütufkarlığı daha fazla suistimal etmeden *Sahîfe* metninin tahlilini başka bir zamana bırakıyorum. Ola ki bir başkası bu sözlerin hakkını benden daha iyi verir. Burada, sadece bu büyük ruha özgü ve bu öğretici, anlam ve güzellik yüklü kitaba özgü bir incelikten söz edeceğim; çünkü bundan söz etmemek yazık olacak. Hele hele bu konu beni yıllardan beri bu denli heyecanlandırmışken buna değinmeden geçemem. Bu ekolün âşıkları ve bu büyük ailenin yüksek değerlerinin meftunları olan sizlerin bunları işitmemesi yazıktır.

Konuşmam sırasında değindiğim gibi, 1959 yılında eğitimime devam etmek için Fransa'ya gittiğimde, ülkeye ayak bastığım ilk gün, İran'da bulunduğum sırada düşüncelerine aşina olduğum,

"İnsan, Bu Meçhul Varlık" ve *"Yaşama Sanatı"* adıyla çevrilmiş olan iki büyük kitabını okuduğum Alexis Carrel'in *Dua* kitabını aramaya koyuldum. Dua kitabını da zaten düşünür arkadaşım Mühendis Kazım Ahmedzade bana tanıtmıştı.

Fransa'da yapmaya başladığım ilk iş, bu küçük ama güzel ve çok derin kitabın çevirisiydi. O günlerde, sağlam İslâmî özellikler açısından Şiî dua metinleri üzerinde araştırma yapmaya karar verdim. Bunun için, bu çevirinin sonunda sunduğum genel ve özet bir plan yaptım. Ayrıca, daima konuşmaktan mahrum edilen, ifade, kalem, eleştiri, propaganda ve hatta kendi inançlarını ortaya koyma özgürlüğüne sahip olmadıkları için duaya daha çok istinat eden; düşünsel ve ruhsal halleri, hakka ve adalete duydukları coşkulu aşk; kan, şehadet, çile ve ızdırapla dolu yazgıları, geleceğe duydukları güçlü iman, zalim sistemler karşısındaki devrimci tavırları, kendilerinin dua metinlerini duygu, dert, şevk, derinlik, sembol ve kinayeler hatta ağır siyasî eleştiri ve saldırılarla dolduran önderlerinin ve taraftarlarının özel tarihî konumu dolayısıyla Şiî dualarının bilimsel ve analitik olarak incelenmesi için bir de yöntem geliştirdim.

Bu iş için, Şiî dualarının en sağlam, en mükemmel ve özgün örneği olan *Sahîfe*'yi seçerek ondan nice nice nükteler, şaşırtıcı ve yeni konular çıkardım. Umarım bir gün tamamlanır da bir fırsat düştüğünde özel olarak bundan bahsederim.

Ancak burada, bu sahada araştırma yapmak için seçtiğim çalışma yöntemini örneklemenin dışında asıl söylemek istediğim husus, Dördüncü İmam'ın güzel ve latif ruhunun özellikleri üzerinde durmaktır.

Daha önce de değindiğim gibi, İmam'ın hazin macerası, acıklı ve dokunaklı kaderi ve zor hayatı, ömrü boyunca onca faciaya, acıya, yalnızlığa ve zulme katlanışı, ruhunu nice ateşlerde yakmıştı. Şia imamları arasında bir istisna olan zor hayat koşulları, onun düşünce, duygu, ifade ve davranışını acıyla yoğurmuştu. Zamanın musibetlerine sabretmesi, kanlı olaylara tahammül etmesi, öfkesini yenmesi, müspet riyazetleri, zorlu direnişleri,

dosttan ve düşmandan gördüğü ihanetler, çektiği ağır yalnızlıklar, aşk ve acıyla dolu halvetleri, yüreğinin gizli pınarlarından coşarak içinde boy veren binlerce gaybî duygu ve sır, söze sığmayan, anlaşılması ve hissedilmesi zor olan nice vuslatlar, onu ruhanî hallerin, duygusal güzelliklerin, ötelere ait ışık pırıltılarının tecelligâhı haline getirmiş ve şahsiyetine seçkin özellikler kazandırmıştı.

Şia imamlarının hepsinin tek bir nur oldukları, tek bir mektep tarafından terbiye edildikleri, aynı yolun yolcusu ve aynı hedefin öncüsü oldukları doğrudur; ancak bu durum, onların sosyal rolleri veya karakteristik görünüşleri bakımından tek tip oldukları veya birbirlerinin tekrarı oldukları anlamına gelmez. Bu ekolün imamet zincirinin başı, en seçkin ve mükemmel örneği olan İmam Ali'nin, her ikisi de imam olan iki büyük oğlu hakkında konuşurken söylediği "*Ben hilmimi Hasan'a, cesaretimi de Hüseyin'e verdim*" ibaresi, imamlardan her birinin *tek bir hakikat* olduğunun, ötekinin yolunu ve töresini devam ettirdiğinin, her birinin tip veya karakter bakımından yani davranış şekillerindeki kişisel özellikler bakımından ötekilerde de bulunan özelliklere sahip olduğunun, ancak her birinin öne çıkan belirgin bir sıfatla göze çarptıklarının delilidir. Nitekim peygamberler de böyledirler[25] ve bu özelliklerin varlığında derin bir hikmet vardır. Çünkü Şia imamlarından her biri yol, öğreti ve hedef bakımından ortak olmakla birlikte, zaman, sosyal, siyasal ve kültürel şartlar bakımından farklı olduklarından aslında bir olan misyonlarını yerine getirirken çeşitli şekiller ve farklı yöntemler belirlemek zorundaydılar. Bu yüzden her birinin ruhsal özellikleri, sürekli cihatları ve halka imamet edişleri sırasında sahip oldukları işlevle uyum içinde olmuştur. Zeynelâbidin lakabını alan İmam Seccâd'ın kendi yalnızlığı, acıları ve iba-

[25] Bu özellikleri gösteren tarihî gerçeklikten başka, bizim dua ve ziyaretname metinlerimizde de gördüğümüz gibi peygamberlerin ve Şia imamlarının her biri, öne çıkan belirgin bir sıfatla tecessüm etmişlerdir. *Ziyaret-i Vâris* duası bunun bir örneğidir.

detlerindeki ruh ve duygu halinin, en latif duyguların ve en ince ruhsal hallerin tecelligâhı olması ve bu özelliklerin davranışlarına ve sözlerine yansımış olması çok doğaldır.

Söylendiğine göre, İmam Seccâd, her yıl hac mevsiminden önce herkesin kendisini tanıdığı ve hürmet ettiği Medine'den çıkar; uzak yollardan gelen hac kervanlarının uğradığı konak yerlerinde kendisini tanıtmaksızın onlara katılır, resmî ve sıradan bir işçi ve hizmetçi gibi hacıların kervanıyla birlikte Mekke'ye giderdi. Yol boyunca başka bir amaca ulaşmak için riyakârca çalışan kimilerinin aksine samimiyetle çalışır ve kendi el emeğinin karşılığını yerdi. Buradan aldığı ücretle haccını yapardı ve böylece insanın kendi nefsini kırması, başka insanlarla gerçekten eşit ve aynı olduğu duygusunu yaşaması, meslekî, sınıfsal ve ailevî bütün ayrıcalıkların reddi demek olan haccın ruhuna ulaşır ve haccın hakikatini bütün varlığında fiilen hissederdi. Hatta bir keresinde haccı, kendisini başkalarından ayırt edecek seçkin bir derece, unvan ve ayrıcalık elde etmek için araç olarak gören; kervanın içinde ve hac amelleri arasında herkese saygın bir hacı olduğunu göstermek isteyen mahut hacı efendilerden birisi, İmam'a sert davranarak yapması için verdiği bir emir yüzünden şiddetle azarlamış, hakaret etmeye, hatta işi ileri götürüp sövüp saymaya başlamıştı. Buna karşılık İmam, yine gerçek bir hizmetçi gibi yumuşak davranıp tevazu ve tahammül göstererek adamın emrini yerine getirmek üzere geri döndü. Bu sırada, meydana gelen bu olay yüzünden İmam'a ilk kez dikkatle bakan birisi onu tanıyıp feryat etti. İnsanlar İmam'ın etrafına toplandılar, özürler dilemeye, utançlarını dile getirmeye, af dilenmeye, onu övüp yüceltmeye koyuldular. İmam onları affetti. Sessizce, hiçbir şey demeden, onların bu kırıcı övgü ve yüceltme işkencesinden kendini kurtarıp uzaktan gelmekte olan bir kervana, yine yabancı bir hizmetçi gibi karışmak üzere yanlarından ayrıldı. Böylece ailesinin bir geleneği olan ve herkesten daha iyi anladığı haccı hissetmek, Allah'ın yüce imamet makamını kendisine nasip ettiği birisi olarak hayatını halkın hizme-

tine ve ümmet kervanının rehberliğine adadı. Bu yolda, bizzat kendi eliyle ve koluyla Allah'a doğru yönelen halka, elinden geldiği, kendisine izin verildiği ölçüde yardımcı olmak istedi.

*

Her neyse, *Sahîfe* üzerinde yaptığım işlerden birisi de İmam'ın orada Allah'tan bir şey istediği ve dua şeklinde Allah'a isteklerini arz ettiği sırada kullandığı zamirleri toplamaktı.

İşin formülü şöyleydi:

Ben, biz, onlar gibi zamirleri, isteğin türünü, şeklini, zeminini ve mukaddimesini bir araya getirdim. Böylece İmam'ın Allah'tan bir kimse veya kimseler için bir şey istediği her duayı, en özel şekliyle, sahip olduğu özelliklerle birlikte sütunlar halinde not ettim.

İlk olarak, istenen şeyin ya dua edenin kendisi için olup birinci tekil şahıs zamiriyle (ben) söylendiği ya dua edenin bağlı olduğu bir topluluk için olup birinci çoğul şahıs zamiriyle (biz) kullanıldığı ya da dua edenin onlardan birisi olarak sayılmadığı veya gerçekten onların içinden birisi olduğu halde kendisini onlardan saymadığı ve böylece isteklerinin hepsinin başkalarına özgü olmasını ve kendisinin bunda bir payı olmamasını istediği bellidir.

İkinci olarak, asıl istenen şey ortaya konmazdan önce yer alan duanın zemini ve mukaddimesi, daha çok istenilen şeyin konusuna uygun sözlerin söylenmesi ve Allah'ın özel sıfatlarına istinat edilmesidir. Örneğin, eğer rızık genişliği, açlıktan veya geçim sıkıntısından kurtulmak gibi maddî bir nimet talep ediliyorsa, Allah'ın Rezzak ve Kerim sıfatlarına istinat edilir ve Allah'a bu sıfatlarla duada bulunulur. Halbuki istek konusu bir günahın affedilmesi veya kişisel bir sorunun giderilmesi ise Rahman, Rahim, Gaffar, Afuv gibi sıfatlar kullanılır.

Öte yandan, kendisi için dua edilen kişi de -ister dua edenin kendisi olsun ister ait olduğu topluluk veya kendisine yabancı

bir kişi veya grup olsun- aynı şekilde, istenilen şeye uygun olarak, duanın altyapısını hazırlamak üzere tavsif edilir. Bu isteklerin pek çok şeyler olması mümkündür; ancak genellikle üç başlık altında toplanırlar:

1- Günahların affedilmesi isteğidir. Bu durumda, kendisi için dua edilen kimse, duanın başında aciz, günaha ve kirli işlere bulaşmış, Allah'ın adaleti gereğince kurtuluşa layık olmayan veya bunu hak etmeyen birisi olarak tavsif edilir ve Allah'tan onun çaresizliğine rahmet etmesi, onu kendi ihsanıyla affetmesi, müstahak olduğu cezadan kurtarması, zayıflığını ve zilletini bağışlaması istenir.

2- Allah'ın hidayetine, elden tutmasına, teveccüh ve inayetine duyulan umut ve niyazdır.

3- Allah'tan bu dünya hayatında mutlak olarak hayır, rahmet, lütuf, yardım ve izzet bahşetmesini; servet, başarı, nimet, güç, sağlık ve afiyet vermesini ve öte dünyada ilahî merhametine, muhabbetine ve rahmetine gark etmesini istemektir.

Asıl şaşırtıcı olan şudur: Allah'tan affını dileyen, yalvarıp yakaran, kendi liyakatsizliğini itiraf eden, müstahak olmadığı halde Allah'ın rahmet ve gufran denizinden cezasını affetmesini; kendisine gazap etmemesini, günahından geçmesini isteyen acze düşmüş, heva ve hevesine esir olmuş, liyakatsiz ve baştan ayağa günahkar biri genellikle *ben* zamirini kullanır. Yani sadece kendi şahsı hakkında konuşur.

Ancak kişi Allah'ın hidayetine, inayetine, teveccühüne muhtaç olduğu, derin keremini umduğu ve gözlediği zaman *biz*'den söz eder. Onları herkes için ister ve kendisine de onların safında yer verir.

Üçüncü durumda, sadece *onlar* zamiri kullanılır; yani Müslümanlar, salihler, mücahitler, toplum, halk... Burada mutlak olarak hayır, bereket, izzet ve başarı talep ederken bunların tümünü başkaları için, halk için ister. Kendisini onlardan birisi

saymaz; sadece kendisini başkalarına karşı sorumluluk sahibi sayan bir duacı işlevine sahiptir. Onların hizmetlerinin bir karşılığı ve faziletlerinin bir itirafı olarak, kendisini bu tür isteklere layık görmediğinden onlar için dua eder.

*

Duanın mucizevî etkisi ve değeri konusunda çok şey söylenmiştir, daha da fazlası söylenebilir. Alexis Carrel der ki: "*Akıl bineği, aşkın ayağını attığı yerde âciz kalır ve görülen odur ki dua, en yüksek ifade zirvesini aklın karanlık gecesinin içinde aşk uçuşu sırasında bulur.*"

Yine der ki: "*Tarihte hiçbir millet, duayı terk ederek önceden önceye kendi ölümünü hazırlamadan mutlak bir çöküşe ve zevale uğramamıştır.*"

Ve der ki: "*Dua, bütün şartlarıyla yapılır, yoğun, devamlı ve ihlaslı bir şekilde olursa, istediği her şeyi elde edebilir, çaldığı her kapı yüzüne açılır.*"

Ve der ki: "*Dua, en derin etkilerini dua eden insanın ruhu ve fıtratı üzerinde göstererek onu öyle bir geliştirir ki çevre ve kalıtım elbisesi artık ona dar gelmez.*"[26]

Lourdes Tıp Kurumu, her yıl, genellikle tıp bilimi tarafından dışlanan ve duanın mucizevî gücüyle şifa bulan ziyaretçi hastaların bir listesini yayınlar.

Hele bizim aramızda duanın klinik etkilerinden söz etmeye bile gerek yoktur. Bizde dua etmenin yaygın olmadığı, bu açık seçik hakikatin defalarca tecrübe edilmediği pek az aile vardır. Bu tecrübe, bütün insan ırklarının hakkında benzer ve ortak bir inanca sahip oldukları sürekli bir tecrübedir.

Ben kendim, duanın şaşırtıcı etkilerini sıkça itiraf eden ve gördüğünüz gibi üzerinde ciddiyetle düşünen birisi olmakla birlikte, ne yazık ki pratikte hepinizden daha az başarılıyım. İster is-

[26] Bu eserin birinci bölümüne bakınız.

temez duanın etkilerinden mahrum oluşum herkesten daha fazladır. Bununla birlikte, duanın mucizevî etkisini kendi iç dünyamda görmüş olduğumdan *Kevir*'de (Mabet faslında) bu mucizeden söz etmiştim:

"Takdirin gerçekleşmediği, tedbirin de elinden bir şey gelmediği durumda istemek, eğer bütün varlığımızla, bütün uzuvları ve ruhsal güçleri harekete geçirerek, içtenlikte bulunan kudretle birlikte kendini gösterirse; varlığımızın tamamını bir isteğe dönüştürebilir, mutlak bir istek kesilebilirsek, yakîn, iman ve umut dolu samimi hamlelerle isteyebilirsek, cevabımızı mutlaka alacağız demektir."

Güçlü iman yaratıcıdır. Anahtarı elimizde bulunmayan, marifet, hile, tedbir ve deha parmağıyla da açılması mümkün olmayan her kapalı kapı, aşk, yakîn ve ihlasın mucizevi gücüyle sıkı ve ısrarlı bir isteyiş hamlesi sayesinde zorlu bir saldırıya dönüştüğünde kırılarak açılır.

"*Aşk ferman ettiğinde, imkansız bile teslim başını öne eğer.*"[27]

Dedim ki dua, yoksulluğun ve aşkın tecellisidir. Dua eden, gündelik hayat içinde insanı sürekli olarak bayağılıklara ve toprağa bulaştıran böyle bir durumda, kendi ruhunu aşkın isteklerin, maveraya ait cazibelerin ve aşkların cilvegâhı olarak bulma fırsatı verir. Maddî hayatta başı ezilmiş ve bastırılmış olan en yüksek insanî niyazların, hallerin ve eğilimlerin uyanmasına ve Allah'ın huzurunda başını kaldırıp kendisini göstermesine imkân sağlar. Böylece her defasında bir kere daha kendisini sıradan, göreli ve değersiz bağların esaretinden kurtararak sonsuzluğun, mutlağın, aşkınlığın, bekanın ve maveranın eşiğinde bulur. İstemenin gücüyle, içtenlik ve ihlas dolu aşıkane yüksek isteklerle, varlık merdiveninde bir basamak daha yukarı çıkarak insanın yükselişini tecrübe eder.

[27] Shandell, *Yalnızlık Söyleşileri.*

Ve yine dedim ki İslâmî dua, yoksulluktan ve aşktan başka aynı zamanda bir hikmet öğretmenidir. Duygunun ve ihtiyacın dışında aklı da besler; ona bilgi, dünya görüşü, bilinç ve kavrayış da kazandırır.

Şiî duasında dördüncü boyut olarak cihat da vardır. Kendi zamanından sorumlu, halkının yazgısına karşı yükümlü insan ve imanı rehberlik ve adalet ilkesi üzerine kurulu olan zulme, gazaba, ayrımcılığa ve baskıcılığa karşı duran Şia, hakkı söyleme diline ve mücadele silahına sahiptir. Şiî duası, zamanın cebrinin ve hilafet benzeri sistemlerin zulmünün daima yok etmeye ve unutturmaya çalıştıkları, duacının bağlı bulunduğu insanî şiarları ve kitlesel sorumlulukların toplumsal ideallerini her zaman canlı ve sıcak tutar. Sürekli olarak, gece gündüz, her hafta, her ay, her zaman kulaklara okur, gönüllere telkin eder, en güzel hallerde, en derin ve en heyecanlı ruhanî ortamlarda dua eden topluluğa sunar.

Bununla birlikte, *Sahîfe* hakkında incelemede bulunduğum sırada İmam Seccâd'ın duasına dair söylediğim bir nükteye ulaştım. İlk bakışta sadece ince bir ahlâkî nükte gibi görünse de üzerinde daha çok düşündükçe daha çok hayrete düştüm: İbadet eden en güzel ruh, asi değil, başı toprakta olan önder; cebbâr değil, seccâd imam; efendilerin ve sultanların değil, kulluk edenlerin zineti ve süsü olan bu adam ne kadar da Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanmış, huyuyla huylanmış. Ruh güzelliğinde ve duygu inceliğinde ne kadar da zirveye ulaşmış. İhlasın, fedakarlığın, sevmenin, kerem sahibi olmanın, büyüklüğün, tevazuun, hilmin, ince düşüncenin, iyiliğin ve duygusal nezaketin anlamını ta nerelere taşımış!

Kendi kendime şöyle düşünüyordum. O, Allah'a dualarında, Allah'ın huzurunda dert, yara, aşk ve şevk dolu halvetinde, hiç kuşkusuz, benim onun sözlerini ve dualarını hesaplaya hesaplaya çözümlemek suretiyle elde ettiğim hesap kitap üzerinde önceden hiç düşünmemiştir. Onun fıtratı, kendisi irade etmeksizin böylesi bir ruh güzelliğini, yüceliği, insan sevgisini ve yük-

sek edebi kendiliğinden dışarı vurmuştur. O, iyilik etmemiştir; bizzat kendisi iyiliğe dönüşmüştür. İnsan sevgisi, fedakarlık, halk için saadet ve hayır arayışı, halkı hidayet etme ve kurtarma arzusu, başkalarının kaydında olup kendini unutma artık onun vazifesi değil sıfatıdır. Nasıl desem? Adeta bizzat kendi varlığıdır!

Böyle bir durumda, dua hakkında söylenenlerin veya söylediklerimin hepsinin hiç olduğunu düşündüm. Her şeyin şiddetle sonuçlandığı bir çağda; uygarlık, bilim, sanayi, felsefe, ahlak, hatta sanat ve edebiyatın hızla bir tür uygar insan vahşiliğine doğru gittiği bir hayatta; ya alnının ortasında kocaman boynuz bulunan bir gergedan olmak ya da başkalaşmak gereken bir sistemde; tarihî seyir içinde her şeyin bencilliğe, maslahatçılığa, hesapçılığa, çıkarcılığa, gündelikçiliğe, her şeyi ve herkesi kendisi için istediği bir istikamete doğru hareket ettiği; insanların hızla kendi zevk, çıkar ve maslahatlarının kabuğuna çekildiği, birbirlerinden uzaklaştığı, yalnızlaştığı, kendi bireyselliği içine hapsolduğu ve sonuçta kasavetin, şiddetin, acımasızlığın, bencilliğin, facianın, nifakın, aldanışın, savaşın, soğukluğun, kuruluğun ve ölümün meydanı kuşattığı; duygunun, samimiyetin, fedakârlık ve başkalarını düşünme lezzetinin, affedişin, yüksek insan takvasının, başkaları için yaşama ve ölme zevkinin insanoğlunun damağında unutulduğu bir zamanda duanın tek mucizesi, ruha böylesine bir güzellik ve letafet kazandırması; duyguyu bu denli bireyciliğin sınırlarından geçirmesi ve gönülde bütün insanları gerçekten sevmek için kocaman bir yer açması olsa gerektir.

Tek kelimeyle, *Sahîfe*'yi oluşturan kelimelerden başka hiçbir dil duanın değerinden söz edemeyecek olsaydı veya duanın etkilerini *Sahîfe*'yi oluşturan kelimelerdeki ruhtan başka hiçbir yerde bulamayacak olsaydık bile, her bilinçli insanın duayı, insan türünün ruhunun ve duygusunun tarihteki en güçlü taltif ve tekamül aracı olarak tanıması ve duayı insan topluluğunun ma-

nevî terbiyesindeki mucizevî el olarak görmesi; her vahşi ve kaba ruhun, en az her ehlî ve yumuşak ruh kadar duaya muhtaç olduğunu bilmesi yeterliydi.

Öyle bir ruh ki hem sevmenin anlamını kavrar

Hem gözyaşının güzelliğini;

Hem savaşır

Hem de bilir ki onun müşfik dizlerinin üstüne başını koymak, onun iki sessiz Mesih gibi olan okşayıcı ellerinin arasında teslim oluş lezzetine boyun eğmek insanın büyüklüğünden bir şey eksiltmez!

Vesselam!

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DUA (Metin)

Okuyucuya Birkaç Söz

Konferansın sonunda, duanın felsefesini ortaya koyduktan sonra, özellikle Şiî dualarında takınılan tarihî tavrın ve adalet arayışı içindeki sürekli cihadın toplumsal işlevini *Sahîfe*'den birkaç örnekle birlikte ele almak ve bu bağlamda çözümlemek niyetindeydim ancak buna fırsat olmadı.

Dediğim gibi, Fransa'da Prof. Carrel'in *Dua* kitabını çevirirken, daha önce değindiğim yöntemle, İslâmî duaların özgün metinlerini değerlendirmek ve araştırmak istedim. Bu yolda bir adım da atarak bu çalışmayı oluşturan öğelerin özet ve taslak bir planını kitabın çevirisinin sonuna ekledimse de bu çalışmayı tamamlamak için fırsat bulamadım.[28]

Nitekim amaçlarımdan bir diğeri de İslâmî dua metinlerini, özellikle de bu yönden çok zengin bir kültüre sahip olan Şiî dua metinlerini, Hıristiyanî, Zerdüştî, Vedik, Yahudî ve Budist dua metinleriyle karşılaştırmaktı. Ama bu iş de öylece kaldı!

Eğer bu konferans, bende bir arzu olarak kalan bu işlerin başlaması veya devam ettirilmesi adına erdemli dostlarımızla hemfikirlerimize ve toplumumuzun bilinçli ve sorumlu araştırmacılarına bir davet olabilirse; eğer bu değiniler ve planlar, bu işin araştırılması için bir fikir verebilirse, içimde bu başarısızlıklarımdan kaynaklanan ukde çözülecektir. Belki de bu iş, aynı zamanda bizim sözde aydınlarımızın gözünde duanın aklanması, sözde ruhanilerimiz arasında doğru ve dinamik dua geleneğinin ıslahı ve günümüz toplumunun ruhunda meydana gelen uyuşukluğun, sapkınlığın, aldanışın, sorumlulukların reddinin,

[28] Büyük İslam bilimci Üstat Bâzergân, kılı kırk yaran analitik bir bakış ve kendine has ilerici bir yaklaşımla, özellikle de İslâmî açıdan ve daha çok temel metinlere dayanarak, duayı hızlıca ama derinlemesine incelemiştir. Ne mutlu ki kendilerinin çalıştığı metin, Carrel'in *Dua* kitabının çevirisiyle birlikte Şirket-i İntişar tarafından bastırılmış ve Carrel'in çalışmasında mütefekkir Müslüman okurların nazarında eksikliği hissedilen hususlar büyük ölçüde telafi edilmiştir. Bununla birlikte çalışması henüz bitmemiş ve geride daha atılacak pek çok adım kalmıştır.

sahte duyguların, amelin ve bilincin iğfalinin, dua kavramının gerçek ve ilerici işlevinin yanlış anlaşılmasına neden olan dua konusundaki bayağı ve sapkın görüşünün değişmesi yolunda bir adım olması yönünde bir çaba olacaktır. Eğer duanın avam arasında şu anki görüş ve yaklaşımla genellikle olumsuz bir etkisinin olduğunu kabul edecek olursak, bu durumda İslâmî duanın güç kazandırıcı ruhunun, ilerici, bilinçlendirici ve harekete geçirici işlevinin ihyası yolundaki çaba, özellikle de bu işlevin mantıklı olarak araştırılması, çözümlenmesi, bu metinlerin tanıtılması; dua ile düşünen, öğrenen, konuşan, mücadele eden Şia'nın ilerici ve olgunlaştırıcı düşünsel ve toplumsal dua metinlerine sonradan girmiş olan sapkın unsurların belirlenmesiyle birlikte, halkı bilgilendirmeyi düşünen, zihni uyuşturan, saptıran, sosyal ve insanî sorumlulukları olumsuzlayan etkenlerden şikâyetçi olan gerçek aydınların sosyal sorumluluğu yolunda yararlı ve ilerici bir çaba olacaktır.

Bu risalenin sonunda, benim *yoksulluğumun ve aşkımın*, bir başka deyişle *sırlarımın ve niyazlarımın* yansıması olan, Allah'a yalnızlık düşüncelerimi, halvet sözlerimi, ukdelerimi, ideallerimi, dertlerimi ve isteklerimi dile getirdiğim bir dua metni vardır.

Belki "*Bundan halka ne?*" denilebilir.

Ama ben, burada, evine ekmek getiren, atalarının ruhunun sözcüsü olan, borçlarından inleyen, isteklerinin kaygısında olan, kendi hakir sevgi ve nefretinin dili olan birisi olarak Allah'a dua etmedim. Bu dua, bir ruhun düşüncelerinin, duygularının, sıkıntılarının, ukdelerinin, inançlarının, ideallerinin, umutlarının, dertlerinin, isteklerinin, öfkelerinin, nefretlerinin, yalnızlıklarının ve yenilgilerinin tecellisidir. Zamanın zulmüne kurban olmuş, dosttan ve düşmandan tokat yemiş, uğursuz "*güç, para ve hile*" üçlüsünün zindanında kalmış, sipersiz, savunmasız, silahsız olarak güzelce ölmeyi bile beceremeyecek bir halde kalmış; ama buna rağmen yüzü Allah'a dönük, gönlü aşkın sermayedarı, ruhu umutla, başı heyecanla, elleri yakarışla dopdo-

lu, ayağı yolda, emaneti sırtında, hedefi ölüme dek doğruluk olan bir ruhun... İşte kendi yalnızlığı içinde, dertlerin, yaraların, facialarn, susuzlukların ve isteklerin hikâyesi... Dua! Bir ruhun, benim ruhumun duası...

Ama bu ben, ben değilim, benim çağımdır; benim neslimin dertli ve yaralı ruhudur; benim toplumumun bilinçli ve sorumlu vicdanıdır... Burada birey olarak "ben"den söz etmem, kendi duamdaki bu ruhu, söz söylemede ve istemede o ruhla yani "ibadet eden en güzel ruhla; dua eden en şaşırtıcı canla" tanıştırmak istememden başka bir şey değildir. O ki tarihin korkunç sessizliğinde, dua mabedini kendi miracının üssü ve cihat hamlesinin siperi yapmış olan kimsedir.

Seccâd!

Rivayetlere göre -bunun aynısını Carrel de söylemektedir- dua tıpkı bir çocuğun babasıyla konuştuğu gibi olmalıdır. Dua, tıpkı bir alacaklı gibi ne kadar pervasızca, ne kadar ısrarlıca olursa kabule o kadar yakın olur.

Bu metnin yarısı, üç yıl önce yazılmış bir yazıdır. Kendi kendime mırıldandığım dualar olarak yazılmıştır. İkinci yarısı ise bugünkü (13 Ferverdin 1349 / 2 Nisan 1970) konuşmamın sonunda yaptığım duadır. Şu anda müstakil bir yazı olsun, benim gibi adamların bu üslup üzere bir duası olsun diye, yani her halükârda bu zamanda ve bu zeminde yaşayan bir neslin duası, istekleri, arzuları, eksiklikleri ve ihtiyaçları olarak bu iki bölümü bir araya getirdim. Zaten dua/niyâyiş de niyaz kökünden gelmiyor mu? Zaten İslam'da özellikle de Şia'da dua bizzat bir tür konuşma ve söz söyleme değil mi? Zaten herkes kendi diliyle dua etmiyor mu? Öyleyse duasını yazabilir de.

Herkes Allah ile konuşabilir, isteklerini ve ihtiyaçlarını O'na arz edebilir. Bizzat kendi diliyle, her istediğini, her dille dile getirebilir.

Bundan dolayı, birbirinden ayrı yazılmış bu iki bölüm aslında tek bir dua metnidir.

Arkadaşlar! Kötü bir zamandayız. Bütün umudum, bütün inancım, özgürce düşünen siz bilinçli gençlerde.

Her ne olursa olsun, bir yere gelmiş olan, bilgi sahibi, sosyal konum sahibi, para ve makam sahibi olanların sorumluluğu, sahip olduklarını korumanın ötesinde bir şey değildir. Oysa sizler, henüz *mahrumiyet nimetine* sahip olan sizler, yitirilen ve unutulan şeylerin hepsini kurtarmak için bir şeyler yapabilirsiniz.

Dua (1)

Allahım! *İnancımı kompleksimden* koru.

Allahım! Bana *muhalif* inanca katlanabilme gücü nasip et.

Allahım! Aklî ve ilmî olgunluk beni, *bağlanma, hissetme ve aydınlanma* faziletinden yoksun bırakmasın.

Allahım! Beni her zaman bilinçli ve uyanık tut ki bir kişiyi ya da düşünceyi -olumlu veya olumsuz- *doğru düzgün ve tam* olarak tanımadan önce yargılamayayım.

Allahım! Bencilliğe ve kıskançlığa bulanmış bir bilgisizlik, beni, bedavadan, dosta saldırmak için düşmanın cinayet aracı haline getirmesin.

Allahım! Şöhret, *olmak istediğim ben*'i, *olmam istenilen ben*'e kurban etmesin.

Allahım! Benim ruhumda, *insanlık* bakımından farklılık ile *düşünce ve ilişki* bakımından farklılığı -bu üç temel ilkeyi birbirinden ayırt edemeyeceğim şekilde- birbirine karıştırma.

Allahım! Beni kıskançlık, kin ve garaz yüzünden zalimlerin amatör amelesine çevirme.

Allahım! Bencilliği, benim içimde öyle bir öldür veya öyle bir söndür ki başkalarının bencilliğini hissetmeyeyim ve bu yüzden sıkıntı içinde olmayayım.

Allahım! Sana imanda bana *mutlak bir itaat* bağışla ki dünyada başkalarına *mutlak bir isyanda* olayım.

Allahım! Bana *direniş takvasını* öğret ki sorumluluk yığını içinde sürçmeyeyim ve beni *sakınış takvasından* koru ki yalnızlık ve bir köşeye çekilme halinde çürüyüp kokuşmayayım.

Allahım! Beni huzurun ve mutluluğun bayağılığına sürükleme; ruhuma büyük ızdıraplar, yüce tasalar ve muhteşem hayretler bağışla. Lezzetleri hakir kullarına ver; sevgili dertleri ise benim canımın üstüne yığ.

Allahım! Benim düşüncemi ve duygumu, *yarı buçuk adamcıkların* alçak kurnazlıklarını, pis ve iğrenç bayağılıklarını fark edecek kadar düşük bir seviyeye getirme; çünkü, *aldanmış bir büyük adam* olmayı, bunlar gibi *aldatan bir küçük adam* olmaya yeğlerim.

Allahım! Beni insanın dört büyük zindanı olan *tabiat, tarih, toplum ve benlik*'ten kurtar; öyle ki ey benim yaratıcım, sen beni nasıl yaratmışsan, ben de aynı şekilde kendi kendimin var edicisi olayım; bir hayvan gibi kendimi çevreye değil, çevreyi kendime uyarlayabileyim.

Allahım! Kutsal *şüphe* ateşini içimde öyle bir tutuştur ki varlığıma nakşettikleri bütün kesin bilgileri yaksın. Ondan sonra da bu kül yığınının altından, her türlü tozdan arınmış olarak yakîn sabahının dudaklarının üstünde güneş gibi bir gülümseme doğsun.

Allahım! Beni tercümenin yoksulluğundan ve taklidin âcizliğinden kurtar ki irsî kalıpları kırabileyim ve Batı'nın *kalıp dökücülüğüne* karşı koyabileyim; böylece başkaları -şunlar ve bunlar gibi- konuşamasınlar ve sadece ben ağzımı oynatabileyim.

Allahım! Kanaati, sabrı ve tahammülü milletimden geri alıp bana bağışla.

Allahım! *Varlığımdan hicretimin* ve *varoluşuma miracımın* geniş kanatları üzerine sayısız düğümler atan şu hesapçı ve maslahat düşkünü kılı kırk yaran aklı, içimden hızla geçmekte olan şevkin, yerinde duramayan alevler kervanının ayakları altında yok et.

Allahım! Beni alçak ruhların dostluklarının ve düşmanlıklarının musibetinden, Ali gibi muhteşem ruhların, Gılgamış'tan Sartre'a, Lopi'den Aynulkuzat'a, Mihrave'den Razas'a dek tüm zamanların güzel gönüllerinin sığınağında tertemiz eyle.

Allahım! Sana, benim düşmanlarımı ahmakların arasından seç diyen Ali oğlu Hüseyin'in büyük oğlu gibi şükrediyorum. Birkaç ahmak düşman, Allah'ın sadece seçkin kullarına ihsan ettiği bir nimettir çünkü.

Allahım! Beni asla şuursuz kimselerin arzuladıkları ve sofralarında meze niyetine sevdikleri kimselerden etme.

Allahım! İrademi, bilgimi, isyanımı, ihtiyaçsızlığımı, hayretimi, ruh inceliğimi, cesaretimi ve yalnızlığımı artır.

Allahım! Bana, toplumumu *kitap, terazi ve demirin* üç ayağı üzerine kurup sağlamlaştırmada; gönlümü gerçeğin, güzelliğin ve iyiliğin üç pınarından suya kandırmada yardım et.

Allahım! Rousseau'ya ilham ettiğin şu kutsal sözü hiçbir zaman benim hatırımdan çıkarma: "*Ben senin ve inancının düşmanıyım, ama senin ve inançlarının özgür olması için canımı feda etmeye hazırım!*"

Allahım! Toplumuma tasavvuf ve maneviyatçılık[29] hastalığından yana şifa ver de hayata ve gerçeğe geri dönsün. Beni de hayatın bayağılığından ve maneviyatçılık hastalığından kurtar ki irfanî özgürlüğe ve manevî olgunluğa erişeyim.

Allahım! Ekonomiyi *temel ilke* olarak kabul eden aydınlara ekonominin *amaç* olmadığını öğret. Kemale ermeyi *amaç* edinen dindarlara ise ekonominin de bir *temel ilke* olduğunu öğret.

Allahım! Dostoyevski'nin diline ilkâ ettiğin şu ayeti aydınların gönlüne de nâzil et: "*Allah yoksa her şey mubahtır.*" Dünya anlamdan yoksun, hayat amaçtan yoksun ve insan hiçlikten ibarettir. Anlamdan yoksun insan, sorumluluktan da yoksundur.

Allahım! İnsan olarak kalmayı mahveden her şeye karşı, beni, ona *mâlik olmamak* ve onu *istememek* gücüne sahip tunçtan bir gövdeye çevir.

Allahım! Beni ömrünün sonuna kadar anlık da olsa, bütün ömürleri boyunca *yüceliği, isyanı ve çileyi* bir an için bile *mutluluğa, huzura ve lezzete* yeğlemekte tereddüt edenlerin bayağılığına uğratma.

[29] Yazar, "maneviyatçılık" kavramını, toplumu hayatın hakikatlerinden koparan asılsız ve soyut değerler dizgesi anlamında kullanmaktadır. (Çev.)

Allahım! Kimi seviyorsan ona, aşkın, yaşamaktan daha iyi olduğunu öğret ve kimi de daha çok seviyorsan ona, sevmenin aşktan daha üstün olduğunu tattır.

Allahım! Bana yenilgide çabalama, umutsuzlukta sabretme, yoldaşsız yürüme, silahsız savaşma, ödülsüz çalışma, sessizlikte fedakarlık, dünyasız din, avamsız mezhep, isimsiz yücelik, ekmeksiz hizmet, riyasız iman, gösterişsiz iyilik, pişkinliğe vurulmayan pervasızlık, gurursuz çetinlik, hevessiz aşk, halkın kalabalığı arasında yalnızlık ve sevilenin sevildiğini bilmediği bir sevme başarısı nasip et.

Allahım! Beni halkın işine yaramayan bütün faziletlerden yoksun eyle; yüksek duyguların cezbesi içinde ve ötelere yükselmenin zirvesinde, bir gözün derinliğindeki açlık şimşeklerini ve bir sırtın üzerindeki mor kırbaç izlerini göremeyecek kadar ince bilgilerin vahşi cehaletine uğratma.

Allahım! Sartre'a de ki eğer *iyiliğin* ölçüsünü ben kendim -üstelik de istediğim gibi- koyuyorsam, onun ahlakın ölçüsü olarak koyduğu *iyi niyet* neyin nesi oluyor?

Allahım! Materyalistlere de ki insan, tarihin ve toplumun içinde bilinçsizce yetişen bir ağaç değildir.

Allahım! Toplumuma, sana doğru giden tek yolun yeryüzünden geçtiğini öğret. Ama bana da bu çıkmazın kestirme yolunu göster.

Allahım! Dindarların Adem'in topraktan olduğunu anlamasını sağla ve onlara de ki: Maddî (somut) bir olgu da gaybî (soyut) bir olgu kadar Tanrı'yı anlamlandırır; Tanrı'nın varlığı âhireti ne kadar kuşatmışsa dünyayı da o kadar kuşatmıştır. Eğer din, ölümden önce bir işe yaramazsa, ölümden sonra hiçbir işe yaramayacaktır.

Allahım! Kâfir kim? Müslüman kim? Şiî kim? Sünnî kim? Her birinin gerçek sınırları neresidir, hangisidir?

Ben, bir gün, dünyadaki tek Şiî ülkesi olan bu ülkede dinî bilgimizin, dinimizin resmî sözcüsü Fâtıma'yı Hıristiyan hekim Süleyman Kettanî'nin tanıttığı; Ali'yi Hıristiyan hekim George Cordak'ın tarif ettiği; Ehlibeyt'i Katolik Massignon'un araştırdığı; Ebuzer Gıfârî'yi Cevdet es-Sehhâr'ın yazdığı; hatta Kur'an'ı resmî kilise papazı Belaşur'un tercüme ettiği; peygamberimizi Yahudi araştırmacısı Rodenson'un gördüğü seviyeye gelmesini diliyor; Şiî milletinin, Ehlibeyt sevenlerinin, velayetin resmî mütevellilerinin ve Caferîlik hak mezhebinde olduklarını iddia edenlerin, günün birinde bu resmî kafirlerin eserlerini tercüme edebilmeyi başarmalarını arzu ediyorum.

Bunlar,[30] tarihin kızıl bayrağını elinde taşıyan, Adem'in tek vârisi, insanlık mucizesinin canlı ve ebedî sembolü olan Hüseyin'i, ölüm anında, zorbalara yalvarıp yakararak onlardan içecek su isteyen âciz ve çaresiz biri olarak gösterirler? İnsanlık şerefinin timsali, kahramanlık ve özgürlük anıtı olan, hakkı söylemede ve haksızı ezmede kılıca benzeyen diliyle tarihe geçen Ali'yi, can korkusuyla zulüm rejimine biat eden, can korkusuyla hilafeti gasp edeni Peygamber'in resmî halifesi olarak tanıyan, can korkusuyla *en yalancı imama* iktida eden, can korkusuyla gayrimeşru şûrânın üyesi olan, can korkusuyla tıpkı Peygamber'in nübüvvet makamı gibi ilahî seçimle gerçekleşen ümmetinin hilafet makamını meşverete ve oya bırakan; can korkusuyla Allah'ın tayin etmesi gereken bir makamda bir başkasını resmen tanıyan gevşek tabiatlı, canından korkan, titrek bir şahsiyet olarak tanıtırlar.

Bunlar, Peygamber'in apaçık ifadesiyle insanlık tarihinin dört seçkin kadınından birisi olan, dünyadaki bütün kadınların önderi, Peygamber'in bizzat hürmetle ellerinden öptüğü, büyük Ali'nin eşi ve gönüldaşı, Hüseyin'i ve Zeyneb'i yetiştiren, Allah'ın yüce peygamberinin kızı Fatıma'yı, sadece ah vah eden, lanetler yağdıran, böğrünün acısı yüzünden inleyen ve devletin

[30] Yani Şiîlik iddiasında bulunanlar (Çev.)

kendisinden aldığı bir parça toprak için şikâyette bulunarak ağlayıp sızlayan bir kadın olarak gösterirler.

Bunlar, Hüseyin ölüme doğru hicret edip muazzam devrimini gerçekleştirmeye karar verdiği sırada, cihat yolunda tutsak düşerken özgür kalmak için kocasını boşayan; ailesinden her şehit toprağa düştükçe yaralı bir atmaca gibi çadırından dışarı fırlayıp dövünerek başında duran, acıyla inleyerek ağıtlar yakan; beraberinde bu kurbanlık yerine getirdiği iki oğlu da toprağa düştüğünde yine bütün gözlerin çadırına dikildiği anda bu kez sessiz kalan, hatta yanağında bir damla gözyaşının ayak sesi duyulmayan Zeyneb'i; esaret zincirine bağlı halde bütün ailesinin katledildiği o yerden geri dönüş sırasında, zorbaların şehirlerinin ve cellâtların saraylarının üstünde yükselen Ali'ce haykırışları hâlâ tarihin kulağında çınlayan ve zalimleri ayağı altındaki toprağı titreten Zeyneb'i, sadece kardeşinin ölümüne ağıt yakan bir kadın olarak tanıtırlar, o kadar! Bunlar, hatırasından kahramanlık, çehresinden yiğitlik ve mertlik fışkıran Kerbela devriminin bayraktarını, kadın partilerinin kahramanı, aptal sofralarının sembolü haline getirmişlerdir!

Bunlar mı Şiîdir? Ali'nin Şiası, Ehlibeyt'in yegâne takipçileri, hakkı teşhis eden, sünnetin komşusu, hakikatin ilk ve doğru kaynağı olan Ali'nin muhteşem çehresinin ve Ali ailesinin yücelikl erinin farkına varanlar bunlardır öyle mi?

Kalemini ve bütün ömrünü Ehlibeyt kadınlarının hizmetine adayan ve "*Ben bu ailenin içinde yaşıyorum.*" diyen güçlü yazar, üniversite hocası Dr. Bintuşşâtî de Sünnî'dir öyle mi?

Hıristiyanlığın resmî ruhbanı olan, kırk yıl Kur'an'ı tercüme etmek ve araştırmak için emek harcayan ve ayetlere bakarken kör olan Belaşur; bir ilim denizi olan ve tamı tamına 27 yıl boyunca İran'daki Şiîlik tarihinin ilk kurucusu olan Selman'ın hayatı üzerine çalışmalara dalan, bütün ömrünü tarih boyunca elde edilen bütün Arapça, Farsça, Türkçe, Latince hatta Moğolca kaynaklara ve belgelere göre Fatıma'nın hayatı, kişiliği ve ölü-

münden sonra başka milletler üzerindeki etkileri hakkında çalışmaya adayan, ne zaman Fatıma'dan, İslâmî irfandan ve Selman'dan söz açsa baştan ayağa alev alan Massignon da kâfirdir öyle mi?

Allahım! Bana söyle, sen nasıl görüyorsun? Nasıl yargıda bulunuyorsun? Acaba Şiîlik *isimlere* aşk duymak mıdır? Yoksa *müsemmâları* bilmek ve tanımak mıdır?

Allahım! Bana, ölüm anında, yaşamak için geçip giden ânın ürünsüzlüğüne hayıflanmayacağım bir hayat ve boşunalığının yasını tutmayacağım bir ölüm ihsan et. Bırak, izin ver onu ben, kendim seçeyim; ama sen nasıl razı olacaksan öyle?

Allahım! *Nasıl yaşamak* gerektiğini Sen bana öğret; *nasıl ölmek* gerektiğini kendim anlayacağım.

Allahım! Beni, herkese bulaşmış olduğundan çirkinliği unutulmuş ve yaygınlığı yüzünden ondan yana sağlam kalan herkesin hasta göründüğü bir hastalığa dönüşmüş olan şu iğrenç *maslahatçılık* faciasından koru ki maslahata uymak uğruna gerçeği şeriate uygun bir şekilde boğazlamayayım.

Allahım! Ne olur izin verme de:

İslam'a imanım ve Peygamber ailesine olan aşkım, bana din bezirgânları, taassup hamalları ve irtica ameleleriyle ağız birliği ettirmesin.

Özgürlüğüm avamın[31] beğenisinin esiri olmasın.

Dinim, dinî yüzümün ardında gömülmesin.

Avama aldanış (avamzedelik[32]) beni kendileri taklitçi olanların taklitçisi etmesin.

Hak bildiğim şeyi, sırf başkaları *kötü biliyorlar* diye gizleyip saklamayayım.

31 "Avam" kelimesi "halk" kelimesinden farklı olarak bilgi ve görgü yönünden düşük seviyeli toplulukları gösterir. (Çev.)

32 Şeriati bu kelimeyi, bugün "popülizm" olarak adlandırılan kavrama karşılık olarak kullanmaktadır. (Çev.)

Allahım! Biliyorum ki senin peygamberinin İslam'ı "hayır" ile başladı; senin dostunun Şiîliği de "hayır[33]" ile başladı.

Ey Muhammed'i gönderen, ey Ali'yi dost edinen! Beni, "*Evet İslam*"ının ve "*Evet Şiîliği*"nin kâfiri eyle.

Allahım! *Şiî olmanın sorumluluklarını* -yani Ali gibi olmak, Ali gibi yaşamak, Ali gibi ölmek, Ali gibi tapmak, Ali gibi düşünmek, Ali gibi cihat etmek, Ali gibi çalışmak, Ali gibi konuşmak, Ali gibi susmak- Ali'nin bu güçsüz kölesinin gücünün yettiği ölçüde her zaman hatırına getir.

Ali gibi bir ben ve çok boyut içinde bir tek ruh olarak: Minberde söz sahibi, mihrapta ibadet sahibi, yeryüzünde iş sahibi, meydanda savaş sahibi, Muhammed'in yanı başında vefa sahibi, toplum içinde sorumluluk sahibi, *Nehcü'l-Belaga*'da kalem sahibi, günlük hayatta takva sahibi, İslam'da ilim sahibi, zamanında inkılâp sahibi, yönetiminde adalet sahibi, evde babalık ve insan yetiştirme üstadı ve nihayet her yerde ve her zamanda Allah'ın kulu olarak!

Onun hayatının üç dönemi olan "Mektep, vahdet ve adalet"; öğretisi ve yolu olan liderlik ve eşitlik; davranışı olan hakikat uğrunda bütün maslahatları feda etme ilkelerine bağlı ve sorumlu bir Şiî olarak:

Allahım! Ali'yi Tanrı'ya kadar yükseltip sonra da onu korkudan *şeriata aykırı* görüş bildiren ve haine zorla biat eden bir adam seviyesine indiren bu adamlar, zulmün velayetini tespih ettikleri halde *Ali'nin velayet nimetine sahibiz* diye meydan okuyanlardır!

Oysa *onlar* henüz Emevî ve Abbasî sülâlelerinin saltanat propagandasını yapan sistemlerin tutsaklığından kurtulamamışlardır.

Devrime, özgürlüğe ve sosyalizme ulaştıkları halde, henüz Ali'yi, Hüseyin'i ve Ebuzer'i tanımamaktadırlar.

[33] Ali'nin, Ömer'in şûrâsında Abdurrahman'a cevaben söylediği "hayır".

Allahım! Rahmet et de imanım bana ad ve ekmek kazandırmasın. Bana, imanım uğrunda ekmeğimi, hatta adımı tehlikeye atabilecek bir güç ver ki dünyanın parasını kazanıp din için çalışanlardan olayım, dinin parasını kazanıp dünya için çalışanlardan değil.

Allahım! Senin yolunda, senin mesajının yolunda ne kadar ilerlersem o kadar çile çekiyorum diye Sana daima şükrediyorum. Beni okşaması gerekenler dövüyorlar. Benimle yan yana yürümesi gerekenler yoluma engel oluyorlar. Hakşinas olması gerekenler hakkı katlediyorlar. Elimi sıkması gerekenler sille vuruyorlar. Düşmana karşı savunması gerekenler düşmandan önce saldırıyorlar. Yabancıların zehir saçışlarına karşı beni övmesi, beni güçlendirmesi, beni aklaması gerekenler bana serzeniş ediyor, beni güçsüzleştiriyor, umutsuzlaştırıyor ve suçluyorlar. Böylece senin yolunda, yardımını ve ödülünü umduğum tek sığınaktan da umudumu kesmemi, gözümü kapatmamı, huzurundan kovulmamı umuyorlar. Oysa ben tek umudumun Sen olmanı, bekleyiş gözümün sadece Sana doğru açık kalmasını, sadece Senden yardım dilemeyi, sadece Senden ödül almayı, Sana karşı vereceğim hesabımda başka bir ortağım olmamasını istiyorum.

Sana karşı sorumluluğumun belli olmasını, kendime karşı sorumluluğumun belli olmasını, hangi gönül birazcık tatsa damağına başka hiçbir şekerin tatlı gelmediği ihlâsın tadını tatmayı diliyorum.

Allahım! İhlâs! İhlâs!

Ve biliyorum ki ey Rabbim, biliyorum ki aşk için yaşamak; güzellik ve iyilik için mutlak olmak nasıl götürür insanı mutlaklığa. İhlâs, bu nispî varlığı, ihtiyaçlardan, zaaflardan ve beklentilerden oluşan bu zavallı varlığı nasıl mutlak kılar biliyorum!

Hepsi de değersiz olan cazibelerin, davetlerin, zararların, tehlikelerin, korkuların, kaygıların, tevessüllerin, yaklaşmaların, tevekküllerin, umutların, başarıların, yenilgilerin, sevinçlerin ve üzüntülerin varlığımızın çevresini sarmış olmaları, sürekli ola-

rak bizi kendi üzerlerine titretmeleri; bir kurtlar, tilkiler, akbabalar ve kurtçuklar sürüsü gibi *varlık* leşimizin üzerine üşüşmeleri karşısında, Kur'an'ın mucizesi ve insanın kendi ilahî benliğinin mütevazı kulluğunun keşfinden doğan muazzam bir öze dönüş devrimi ile birlikte insan birdenbire isyan eder. Bu isyan, mutlak hakikat karşısında, mutlak teslimiyetin seçimi ile ortaya çıkan ve fıtratın derinliklerinde alevlenen bir isyandır. Sonra bu isyan, ihtiyaçsızlığın, bağlantısızlığın ve yalnızlığın Buda'ca bir kılıç vuruşuyla soyut hale gelir. Sonra Buda'nın da ötesine geçip *sahip olmamak* ve *istememek* kırbaçlarıyla o yamyam canlıları kendi *insan oluşunun* etrafından dağıtır. İşte o zaman özgür, yükü hafiflemiş, gusletmiş, temizlenmiş, tertemiz ve muttaki bir halde kendi olmuş, soyutlanmış ve kurtulmuştur. İnsan olmuş ve ihtiyaçlardan sıyrılmış bir halde yalnızlık miracının en yüksek tepelerine ulaşır ve orada, o doğru, güzel ve iyi *ben*'in gömülü olduğu, kendi gözünden bile saklı bulunduğu, kendisini anmayı bile unuttuğu bir çukur olan bu şehit mezarının üstüne, *zikir, büyük cihat ve ölmeden önce ölüş*'le bütün yalancı ve çirkin *ben*'leri döker.

İçeriden hicrete başlar. *Var olan*'dan *olması gereken*'e doğru bir hicret...

Böylece...

İhlasa, insan varlığına ve halisliğe ulaşır!

O'nun için, *O'nun vechi* için halis olmak.

Bundan bin yıl önce, Farsça lugatleri tanıyan ve Kur'an'ı iyi anlayan bir müfessir ihlâsa ne güzel bir karşılık bulmuştur:

İhlâs: *Biricik olma.*[34]

Evet, *biricik olma*!

İşte o zaman, böylesine *huşu içinde bir kul*, kullukta yeryüzünde ilahî bir sıfata bürünmüş ve böylesine *toprağa mensup bir*

[34] 4 numarada kayıtlı Kur'an, Meşhed'de Astan-ı Kuds'deki yazma nüsha, muhtemelen Taberî'nin çağdaşı, IV. yüzyıl.

dostluk, sevmekte ilahî bir hal almıştır. Çünkü sevgi ihlâs derecesine ulaşmış olursa, dostu dosta benzer kılar ve bu benzeşme hayattan daha diri, mutluluktan daha ciddi bir şeydir.

İhtiyaç, korku, beklenti, hakkı tanıma, hakkı katletme, tehlike, emniyet, kâr ve zarar, düşmanlıklar, dostluklar, nefretler, aferinler, yenilgiler, başarılar, sevinçler ve üzüntüler, hani şu vahşi ve yamyam kurtlar ve akbabalar gibi olan şeyler, şimdi böceklere dönüşmüşler. İnsan da değersiz bir oyuncak.

Ve insan kendi içinde bir ada,

Varlık okyanusunda,

Yalnız ve kendi başına,

Dört yanı kendisiyle çevrelenmiş bir ülke,

Dalga tehlikesi olmayan, sahile ihtiyaç duymayan,

Balçık içinde boy vermiş ve sudan başını uzatmış bir nilüfer; ama suya bulanıp kirlenmemiş; güneş ışıklarının yağmuru altında tomurcuklanıp gelişmiş, güneşi soğurarak!

Ve şimdi yaşayabilecek olan odur; sadece *inanç* gıdasıyla, *cihat* içeceğiyle ve ölür şehit gibi, tıpkı yaşadığı güzellikte bir güzellik, doğruluk ve özgürlükle.

Sûfî değil *Şiî*, *Budist* değil *Müslüman* olduğu için odur şimdi bu soyutlanma miracında kalakalmayan; geri döner, toprağa doğru, halka doğru; sırtında ağır bir sorumluluk yüküyle: *Emanetin* ağır yükü...

Bakmak için o yetimin çehresine, hani şiddetle kendisine bağırıp çağırdıkları yetimin...

Bakmak için kırbaçların, bedenine mor renkli zulüm çizgileri çektiği bir esir topluluğuna...

Bakmak için utancın, kendisinde ihtiyaç sahibi olmaya bile takat bırakmadığı suskun bir aça...

Ve zulme boyun eğmiş bir topluluğa ve kurtuluş isteyen bir millete... ve kurban edilen bir nesle ve kahramanını arayan bir asra...

Ve gök kubbenin altında olup biten her şeye...

Ve o, *kaybetmek* için, *çile çekmek* için, *katlanmak* için ve *ölmek* için hiç tereddüt etmez!

Ölüm,

Hallac'ınki gibi değil; boşunalık yolunda tertemiz bir ölüm,

Ali'ninki gibi:

Allah'ın hoşnutluğu için, yani halka hizmet, onun için hayatında kendisinin de yararını gördüğü tek iştir!

İşte bu yüzdendir ki Hüseyin, o kızıl günün sonunda, bütün adamlarının kan deryası içinde, süslenmiş, yıkanmış, kokulanmış, güzel elbisesini giyinip kuşanmıştır. Üzerine güçlü bir şekilde esmekte olan şehadet yeli ve açık açık aldığı kendi kanının kokusuyla, şevk içinde sabırsız hale gelmiş, sevinçten parıl parıl parlamıştır. Öyle ki kör bir düşman bile onu görür, şaşkınlık ve serzeniş içinde sorar:

"Ey Ebu Talib'in oğlu! Yoksa damat mı oldun?"

Ve cevap verir başı dimdik, muzaffer bir edayla: Evet!

Kızıl gerdek odası hazırlanmıştır; ölümle hayat nikahı kıymış olan şehadetin güzel eşi şimdi içeri girmektedir!

Ve Ali?

Beyninin kıvrımlarında hisseder zehirli kılıcın çelikten kenarlarını; göğün, yerin ve taştan dağların belini büken o emanetin ağır yükünün omzundan düştüğünü ve azat olduğunu hisseder. Şevkinden sanki bir müjdeyi haykırmaktadır:

Kâbe'nin Rabb'ine andolsun ki kurtuldum!

Hepsi bu:

Yaşayışta biricik oluş!

Varoluşta biricik oluş!

Aşkta biricik oluş!

Dua (II)

Ey Rabbim!

Sen ki Ademoğullarını kerem sahibi kıldın.[35]

Sen ki kendi özel emanetini Ademoğullarının omzuna yükledin.[36]

Sen ki bütün peygamberlerini Kitab'ı öğretmek ve adaleti gerçekleştirmek için gönderdin.[37]

Sen ki *izzet*in kendine, peygamberlerine ve iman sahibi insanlara ait olduğunu ilan ettin.[38]

Biz insanız.

Sana ve peygamberlerinin mesajına iman ediyoruz.

Özgürlüğü, bilinci, adaleti ve izzeti senden istiyoruz.

Bunları bize bağışla, çünkü pek muhtacız; her zamankinden daha elem verici bir halde esaret, cehalet ve zilletin kurbanıyız.

Ey mustazafların Rabbi!

Sen ki yeryüzündeki mustazafları minnet altına almayı, güçsüzlüğe mahkum edilmiş ve hayattan mahrum edilmiş yığınları, yani tarihin zincirine vurulmuş, zulmün ve zamanın yağmacılığının kurbanı olmuş ve yeryüzü cehenneminin gazabına uğramış kimseleri, insanlara önder olarak çıkarmayı ve dünyaya vâris kılmayı irade ettin.[39]

İşte şimdi gelip çatmıştır bunun zamanı. Yeryüzünün mustazafları senin vaadini gözlemektedirler.

Ey namusluluğun sembolü!

[35] 17/İsra Suresi 70.

[36] 33/Ahzab Suresi 72.

[37] 57/Hadid Suresi 25.

[38] 63/Münafikun Suresi 8.

[39] 28/Kasas Suresi 5.

Bu zamanda Sana tapanlar, sadece yeryüzünün mustazaflarıdır.

Ey Rabbim!

Sen ki bütün meleklerini Adem'in önünde secde ettirdin.[40]

Şimdi, Ademoğullarını şeytanların önünde toprağa secde ettirdiklerini görmüyor musun?

Onları, bu çağın kendi yonttuğumuz putlarına kulluk bağından kurtarıp Sana tapmanın özgürleştirici kulluğuyla özgürleştir!

Ey Rabbim!

Senin âyetlerine küfredenler ve peygamberlerini haksız yere öldürenler, halkın içinden çıkarak insanları adalete ve eşitliğe çağıran adamları yok edenler,[41] hâlâ dünyaya hakimler. Müjdelediğin azabı onların üzerine gönder!

Ey Rabbim!

Alimlerimize sorumluluk, avamımıza ilim, müminlerimize aydınlık, aydınlarımıza iman, tutucularımıza anlayış, anlamışlarımıza tutuculuk, kadınlarımıza şuur, erkeklerimize şeref, yaşlılarımıza bilgi, gençlerimize asalet, hocalarımıza ve öğrencilerimize inanç, uyumuşlarımıza uyanıklık, uyanıklarımıza irade, tebliğcilerimize hakikat, dindarlarımıza din, şairlerimize şuur, araştırmacılarımıza hedef, umutsuzlarımıza umut, zayıflarımıza güç, muhafazakârlarımıza perva, oturmuşlarımıza kıyam, donup kalmışlarımıza hareket, ölülerimize hayat, körlerimize görüş, suskunlarımıza feryat, Müslümanlarımıza Kur'an, Şiîlerimize Ali, fırkalarımıza birlik, kıskançlarımıza şifa, kendini beğenmişlerimize insaf, küfürbazlarımıza edep, mücahitlerimize sabır, halkımıza özbilinç, bütün milletlerimize karar alma himmeti, fedakarlık kabiliyeti, kurtuluş yeterliliği ve izzet bağışla.

Ey Kâbe'nin Rabbi!

Bir ömür boyu, sabah akşam, bütün dünyada, yüzlerini senin

[40] 2/Bakara Suresi 34.

[41] 3/Âl-i İmran Suresi 21.

evine dönen, senin evine dönerek yaşayan ve senin evine dönerek ölen şu insanlara; senin İbrahim'inin evinin etrafını tavaf eden şu halka, şirk cehaletinin kurbanı olmayı ve Nemrud'un zulüm bağında kalmayı layık görme!

Ve sen ey Muhammed!

Uyanıklık, özgürlük ve kudret peygamberi!

Senin evinde etrafa sıçrayan bir yangın tutuştu; senin topraklarını Batı'dan gelen kök söktürücü bir sel bastı ve senin ailen nicedir zilletin kara yatağında uykuya daldı.

Başları üzerinde durup bağır onlara:

Kalk ve uyar.[42]

Uyandır onları.

Ve sen ey Ali!

Ey aslan!

Allah eri, halk adamı!

Aşk ve kılıç ustası!

Biz seni tanıyıp bilme yeterliliğini kaybettik. Seni tanıyıp bilmeyi beyinlerimizden söküp çıkardılar. Ama senin aşkını, geçen zamana rağmen, vicdanımızın derinliklerinde, gönül perdelerimizin arkasında, eskiden olduğu gibi yanık halde tutmaktayız.

Sen nasıl olur da âşıklarını zillet içinde bırakırsın? Sen ki hükümetinin zimmeti altında yaşayan bir Yahudi kadınına yapılan zulmü bile reva görmedin. Şimdi Yahudi zimmetindeki Müslümanları gör.

Onların başına neler geldiğini bir gör!

Ey bir vuruşu, her iki dünyanın ibadetinden üstün olan o kolun sahibi!

Bir vuruş daha!

[42] 74/Müddessir Suresi 2.

Ve siz ikiniz!

Ey bacı, ey kardeş!

Ey *insan oluşa* anlam katan, özgürlüğe can, imana ve umuda iman ve umut, muhteşem ölümünüzle hayata hayat veren sizler!

Evet siz ikiniz!

Hayalin bile tasavvur etmekten korktuğu, yüreklerin derdiyle parçalandığı o acı verici günden beri bu milletin gözlerindeki yaş kurumamıştır.

Halkımız yüzyıllardır sizin kederiniz içinde, sizin aşkınızla ağlamaktadır. Zaten aşk da sadece gözyaşıyla konuşmaz mı?

Bir millet, bir tarih boyunca, sizin üzüntünüzle ağlayıp inlemektedir. Bu aşkın suçuyla, kırbaçlar yemiş, katliamlar görmüş, işkenceler tatmış ama asla bir an için bile olsa, ikinizin adı dilinden, zikri hatırından ve aşkınızın bitap edici ateşi kalbinden çıkmamıştır.

Bir zorbanın elinden yediği her kırbaç, sizin sevginizin mührünü onların sırtına ve böğrüne nakşetmiştir.

Ey Zeynep!

Ey ağzında Ali'nin dilini taşıyan!

Milletinle konuş!

Ey kadın!

Ey mertliğin, huzurunda delikanlılık öğrendiği kadın! Milletimizin kadınları, adının canlarına aşk ve dert ateşi saldığı bu kadınlar, sana muhtaçlar; hem de her zamankinden daha çok.

Onları, bir yandan cehalet esarete ve zillete sürükledi, bir yandan Batı gizli bir esarete ve yeni bir zillete düşürüp kendilerine ve sana yabancılaştırdı.

Onları eski ve yeni sömürgeciliğe, çürümüş geleneklere ve kokuşmuş davetlere kul olmaya, eski taassupla yeni teknolojinin yarattığı oyuncaklara karşı, kasavet ve korku şehrinin üzerine

saldığın ve cinayet ve iktidar sarayını titrettiğin feryatların gücüyle kışkırt ki kendilerine karşı kıyam edip bu aldatış örümceğinin ağlarının tellerini parçalasınlar.

Esmeye başlamış olan bu kök sökücü fırtınaya karşı durmayı öğrensinler.

Modern sömürgecilik için, modern aldatış için, boş geçen günleri doldurmak için, kapitalizmin piyasaya sürdüğü şeyleri hırsla yutmak için, burjuvazinin kirli arzularına lezzet katmak için, modern aristokrasinin ruhsuz ve heyecansız salonlarına ve yalnızlıklarına heyecan katmak için, refah toplumunun içi boş, amaçsız ve soğuk hayatının eğlencesi olmak için kendilerinden yeni oyuncaklar yapan bu korkunç makineyi paramparça etsinler.

Kendilerini, eski tutsaklığın saygınlığından ve saygınlığı olmayan yeni piyasalardan senin önderliğinle kurtarsınlar!

Ey ağzında Ali'nin dilini taşıyan!

Ey sırtında Hüseyin'in risaletini taşıyan!

Ey Kerbela'dan gelen ve şehitlerin mesajını, canilerin ve cellatların her zamanki gürültüsü arasında olduğu gibi tarihe ulaştıran Zeynep!

Konuş bizimle.

Başınızdan geçeni söyleme.

O kızıl çölde ne gördüğünü söyleme.

Oradaki cinayetin ta nerelere ulaştığını söyleme.

Tanrı'nın, o gün, yarattığı en değerli ve görkemli değerleri ve yücelikleri, bir arada, Fırat sahilinde, çölün kızgın kumlarının üstünde, nasıl sergilediğini ve neden Âdem'e secde etmeleri gerektiğini bilmeleri için meleklerine gösterdiğini anlatma.

Evet Zeynep!

Orada size neler olduğunu söyleme.

Düşmanlarınızın ne yaptığını, dostlarınızın ne yaptığını söyleme.

Evet ey *Hüseynî devrimin mesajını taşıyan*!

Biliyoruz biz,

Hepsini işittik.

Sen Kerbela'nın mesajını, şehitlerin mesajını doğru olarak ulaştırdın.

Sen kendi kanıyla "kelime" yaratan bir şehitsin.

Tıpkı kanının her damlasıyla söz söyleyen kardeşin gibi.

Ama söyle,

Ey bacı!

Söyle biz ne yapalım?

Bir an için bir bak neler çektiğimize.

Bir an için bize kulak ver de felaketlerimizi sana anlatalım.

Sana, ey şefkatli bacı!

Ey kardeşimin emin elçisi!

Ey Kerbela'dan gelip tarih boyunca bütün nesillerin yanından geçip şehitlerin mesajını ulaştıran!

Ey şehadetin kızıl bahçelerinden gelip o diyarın taze açmış çiçeklerinin kokusunu gömleğinde taşıyan!

Ey Ali'nin kızı!

Ey bacı!

Ey esirlerin kervanının kafile başı!

Bizi de bu kervanın ardı sıra kendinle birlikte götür!

Ama ey Hüseyin'in sesi!

Ne diyeyim sana?

Gece karanlık, dalga korkusu, üstüne bir de böyle korkunç bir girdap!

Ve sen ey yolun kandili!

Ey kurtuluş gemisi, çölün o noktasında ebedî bir surette kanı kaynayıp coşan ve zamanın yatağında akarak bütün nesillerin

yanından geçen, ürün veren her toprağı kanıyla suya kandıran, toprağın altında açmaya müsait her tohumu çatlatıp bitiren, her susuz fidanı dirilik ve yeşillikle meyveye durduran!

Ey şehadetin yüce öğretmeni!

O nurun bir parıltısını bizim şu karanlık ve umutsuz çadırımızın üstüne de vurdur.

O kanın bir damlasını bizim kurumuş ve yarı ölmüş nehir yatağımıza da akıt. O ateşler saçan çöl ateşinin hararetinden, bizim şu soğuk ve donmuş kışımızın üstüne de bir parça vurdur.

Ey kanının her damlasıyla bir millete hayat vermek, bir tarihi harekete geçirmek, bir çağın ölmüş ve donmuş bedenini ısıtmak, ona hayat, aşk ve umut coşkusu vermek ve aşıklarını *kapkara bir ölümden* kurtarmak için *kıpkızıl bir ölümü* seçen!

İmanımız, milletimiz, gelecek tarihimiz ve zamanımızın bedeni,

Sana ve senin kanına muhtaçtır!

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İBADET EDEN EN GÜZEL RUH

İbadet Eden En Güzel Ruh: İmam Seccâd

Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla

Bu geceki konuşmamın konusu, "İbadet eden en güzel ruh" başlığından da anlaşılacağı üzere, bir cebbâr (zorba) değil, seccâd (çok secde edici) olan İmam Zeynelâbidin hakkındadır. Bu başlık göstermektedir ki dinimizin kavramlarını, anlamlarını, inançlarını ve hatta büyük şahsiyetlerini anlatmak için kullandığımız terimler, sözcükler ve sıfatlar, günümüz anlayışında başka türlü, geçmiş anlayışta başka türlüdür. Çünkü biz bazen eski ve özgün kitaplarımızda bulunmayan bazı sıfatları, isimleri ve menkıbeleri, günümüz zevkine uygun bir şekilde önderlerimiz için kullanırız; oysa bu durum, günümüzdeki anlayışla İslam'ın ve Şia'nın ilk anlayışı arasında ne kadar fark olduğunu bize göstermektedir.

Mezhebimizin önde gelen resmî önderlerinden birisi olan bu büyük şahsiyet hakkında da yüce ve seçkin bir insan olmak hasebiyle, büyük bir rehber ve örnek kişi olarak sahip olabileceği yüzlerce büyük sıfatın yanı sıra, bizim de kendisine bu sıfatlardan birisini vermemiz mümkün olan, özellikle de onun ailesine ve kendisine ait özel sıfatlar arasında bir isim olarak kullanabileceğimiz kelimeler dururken, günümüzde onun hakkında çok zaman kullandığımız meşhur sıfat hastadır: *Hasta İmam.* Bu sıfat, daimi ve sürekli bir sıfattır ve bunun kullanılması bizdeki bilinç ve duygu hastalığının, iman ve inanç hastalığının; bu büyük mezhep ve o mezhebin şahsiyetleri hakkındaki bilgi şeklimizin göstergesidir. Hasta olan aslında biziz, yoksa hasta imamın ne anlamı olabilir ki? Hele de bu rehber, tarihte cihat, mücadele ve protesto üzerine kurulmuş; tarihi şehadet üzerine inşa edilmiş bir mezhebin imamı olursa... Ama bugün ona tâbi olan birisinin imamı için kullandığı bariz sıfat hastadır: *Hasta İmam.*

Bu tür sıfatlardan başka, daha özgün olan ve İslam'ın başlangıcından beri var olan bazı sıfatlar, isimler ve terimler de vardır ki biz bunları da kullanmaktayız. Ancak bizim anlayış şeklimiz ve

bu kavramlar hakkında hissettiklerimiz, bunların ilk şekilleriyle tamamen farklıdır. Sıradan bir şekilde kullandığımız bu *Zeynelâbidin* terimi bizde hiçbir duygu uyandırmıyor; bu kelimede ve lakapta hiçbir belirgin fazilet ve vasıf hissetmiyoruz. Oysa bu anlamın daha derin ve güzel içeriğini yeniden gözden geçirecek ve ona yeni bir bakışla bakacak olsak, bunun ne kadar güzel ve yüksek bir sıfat olduğunu görürüz: *İbadet eden en güzel ruh, ibadet edenlerin süsü ve bezeği.*

Bunun gibi biz, rehberlerimizin, büyük İslâmî önderlerimizin faziletlerini, değerlerini ve ululuklarını, dinî ve etnik değerlerle, beşerî kültürle ve sınıfsal sistemlerle değerlendirir ve sanırız ki imamlarımızı da büyük tarihî ve millî kahramanlarımızı yüceltmek ve nitelemek için kullandığımız yüksek ölçütler, sıfatlar ve değerlerle değerlendirirsek onları ziyadesiyle yüceltmiş oluruz. Halbuki esas itibarıyla İslâmî değerler sistemi, etnik, millî ve kültürel değerler sisteminden tamamen farklıdır. Örneğin biz, "İslam Peygamberi'nin gölgesi yoktu." dersek Peygamber'i büyük bir sıfatla nitelediğimizi zannederiz. Halbuki İslam Peygamberi'nin sahip olduğu değerler, onun hakkında herkesten daha iyi söz sahibi olan İmam Cafer-i Sadık'ın dilinde şu şekildedir:

"*Allah resulü bir kulun oturup kalktığı gibi oturur kalkar, bir kulun yediği gibi yemek yer ve kendisinin de bir kul olduğunu bilirdi.*"

Bu, bir imam ve rehber hakkında, İslam kültürüne özgü bir görüş ve değer yargısıyla, dünyada var olan en büyük makam sahibi için söylenebilecek en büyük yüceltmedir.

Bir rehber için çeşitli sıfatlar kullanmak mümkündür. Tıpkı büyük meddahların, şairlerin ve yazarların büyük kimseler için yaptığı gibi, onun kahramanlığından, dehasından, şahsiyetinden, özelliklerinden söz edilebilir. *Zâdü'l-Meâd*'ın mukaddimesine bakınız. İlk iki üç sayfasında, bir yazarın, üstelik seçkin ve dindar bir Şiî yazarının, Safevî Şiasının yeni değer ve anlayış sistemi içinde, büyükleri nasıl övdüğünü bir görünüz.[43] Ama gör-

[43] Eğer cesaretim olsaydı, bu gece bu mukaddimeyi burada okurdum!

düğünüz gibi, İslam ve Şiî kültürü, İmam'ını yüceltmek ve tarif etmek için kullanabileceği yüzlerce sıfat arasında ne diyor: İnsanlık tarihinde bir rehberin ve önderin zorba, mütekebbir ve müstebit olabileceği konusunda zihinsel bir alışkanlığımız ve geçmişimiz var. Oysa buna karşılık bu sistemde, bu kültürde ve bu imanda imam, *cebbâr* (zorba) değil, *seccâd* (çok secde eden)'dır.

Bu vasıf, rehberimizin en büyük ve en belirgin karakteri olarak kullanılmakta olup onu insanlık tarihindeki bütün öteki rehberlerden ayıran belirleyici özelliktir. Kendi üstünlük, seçkinlik ve faziletini insanlık tarihindeki bütün öteki rehberlere bununla gösterdiği bir sıfattır. Cebbâr olmayan seccâd İmam: İbadet eden en güzel ruh. Bunlar benim İmam'ın sıfat, lakap ve isimlerinden çıkardığım anlamlardır.

Alexis Carrel, Nobel ödülü almış, 20. yüzyılın tabiî bilimlerinde görüş sahibi olan büyük bir fizyolojisttir. Çağdaş bilimler alanında kendine özgü bir eğilimin temsilcisi olan en büyük şahsiyetlerden birisidir.[44] Bu adamın, bir duyuş ve sezişin, insan ruhunun ve maneviyatının en yüksek tecellisinin eseri olan bu görüşle (ki modern anlayışa göre daima bilimden ayrı sayılmıştır) duadan söz etmesi bizim için çok ilginçtir. Üstelik o, filozof ve ruhanî bir yazar değildir ve bir fizyolojist, antropolog ve çeşitli tabiî bilimler uzmanı ve damar nakli konusunda Nobel ödülü sahibi konumunda birisi olarak insan hakkında konuşmaktadır. O, çeşitli sınıflardan ve tiplerden olan hastaları üzerinde doğrudan doğruya yaptığı incelemeler ve deneyimler doğrultusunda şöyle bir bilimsel yargıya (dinî propagandaya değil) ulaşır: "*Dua etmek, soluk almak, yemek ve içmek gibi, insanın tabiî fıtratından doğan derin ihtiyaçlardandır. Yemek, büyümek, üremek ve dua etmek, insan ruhunun dört temel boyutudur.*" Yine der ki: "*Tarihteki hiçbir millet, geçmişteki hiç-*

[44] Burada bilimleri, beşerî ve edebî bilimler anlamında kullanmıyorum; daha çok fizik, kimya, matematik gibi sayısal bilimler için "science" karşılığı olarak kullanıyorum.

bir uygarlık, dua geleneği o millet arasında zayıflamadan önce mutlak bir zaafa ve çöküşe uğramamıştır."

Dua, rahatlık ve huzur veren bir uyuşturucu değildir; aksine duanın verdiği huzur, insan ruhundaki susuzluğu, ihtiyacı ve ızdırabı gidermesinden ve insan fıtratının derinliklerinde bulunan eksikliklere cevap vermesinden kaynaklanmaktadır. Bu yüzden dua, zafiyet ve ölümle sonuçlanan uyuşturucunun aksine, güç kazandıran, sevinç veren, insan ruhunun içindeki gizli yeteneklere ve duygulara açılım kazandıran bir etkendir.

Carrel daha sonra der ki: "*Dua, yüzüne açılmayan hiçbir kapıyı çalmaz. Dua, en yüksek ifade zirvesini, aklın karanlık gecesinde, akıl bineğinin ayağı topalladığında, aşk uçuşu sırasında bulur.*"[45]

Dua kitabının başlangıcı şu cümleyle başlar:

"*Aklın biz Batılıların gözündeki değeri, derece itibarıyla aşkın eşiğinden daha yüksektir.*" Ve kitap şu cümleyle sona erer:

"*Keşke günümüz insanı bilimin güzelliğini kavradığı gibi, Allah'ın güzelliğini de kavrasaydı. Pascal'in sözlerine kulak verdiği kadar Descartes'ın sözüne de kulak verseydi.*"[46]

Dua kitabında (birkaç yıl önce İrşad'daki konferansımda) dediğim gibi dua, Şia tarihinde *İmam Seccâd Ekolü* olarak adlandırılabilir. Bu gece ortaya koymak istediğim şey, o konuların tekrarı değil. Ancak bu kitapları okuyanlar için bu gece söyleyeceklerim daha fazla açıklık kazanacaktır. Demiştim ki: Carrel'in de dediği gibi, esasen dua ve ibadet tarih boyunca ve bütün dinlerde[47] iki temel üzerine oturmuştur. Yani bunlar insan ruhun-

[45] Carrel'in bu cümlesi muhteşem bir cümledir. Halkın bazı büyük buluşlara verdiği değeri, bazı cümlelere veren kimseler, bu cümlenin o değerli cümlelerden olduğunu bilirler.

[46] Descartes, görüşleri günümüz dünyasının uygarlığına egemen olan büyük bir rasyonalist filozoftur. Pascal ise Avrupa'da modern çağın aşk, duygu ve ruhunun fışkırmasıdır.

[47] Çünkü dua, dinî duygunun en belirgin tecellilerinden birisidir.

daki iki ihtiyacın ve iki duygunun tecellisidirler. Birisi istek ve ihtiyaç anlamındaki yoksulluktur. Eksiklik duygusu taşıyan susamış insan, öteki ihtiyaçlarını gidermek için nasıl ona buna tevessül ediyor veya ihtiyaç duyduğu şeyi araştırmaya girişiyorsa, aynı şekilde kendi ruhunun veya yaşam seyrinin içindeki eksiklikleri hisseder. İşte dua, bu ihtiyacın dışa vurumudur. Çünkü niyaz ile niyâyiş/dua aynı köktendir.

Bundan dolayı dua, bazen dua edenin muhtaç olduğu ama sahip olmadığı bir şeyi istemesi için; bazen de bundan daha yüksek bir aşamada olup aşkın tecelli etmesi içindir. Aşka da ruhun ihtiyaçlarından birisi demek mümkündür, ancak aşk tamamen bağımsız, bütünüyle başka türlü bir ihtiyaçtır. İnsan ruhunun içinde bulunan gizemli bir mahiyet, ilahî bir kıvılcımdır. Eli, her şeyden daha çok insan hayatının içindedir. İnsanın gözünde her şeyden daha fazla meçhuldür. Sonuç itibarıyla ihtiyaçtan ve yoksulluktan bağımsız bir olgu sayılmaktadır ve bu, duanın en yüksek şeklidir; âşık bir ruhtan, aşk duygusundan doğan bir duadır.

Aşk nedir? Aşka dair yüzlerce tanım yapılmıştır; daha da yapmak mümkündür. Ama bana göre aşkın en güzel ve derin tanımı şudur: Aşk yalnızlıktan doğar, yalnızlık da aşktan. Bu yalnızlık, bir insanın kimsesiz olması, etrafında kimse olmaması anlamında değildir. İçinde her şeye veya herkese karşı bir bağlılık, bir çekim, bir beklenti ve bir kavuşma ihtiyacı olmayan kimse, tek başına bile olsa yalnız değildir. Aksine, içinde böyle bir bağlılık ve yakınlık ihtiyacı duyan; ondan ayrıldığı, koptuğu ve yalnız kaldığını hisseden birisi, kalabalıkta da olsa yalnızdır. Fizikî veya ilahî bir aşk ateşi içinde yanıp erimesi mümkün olan böylesi bir ruh, ibadeti ve en yüksek şekliyle[48] duayı meydana getirir ki Carrel'in deyişiyle bu aşktan doğan bir duadır.

48 Kavuşmak için, bekleyişin sona ermesi için, ayrılığın giderilmesi ve hicranın ölmesi için arzu dolu acılı yalvarıp yakarmalar.

Bundan dolayı, insanın ihtiyacı, insanın ârifane ve âşıkane duygusu, bizim her ikisine de aşina olduğumuz duanın iki türünü meydana getirmiştir. Ama İslam, duanın bu iki temel boyutunu korumuş ve buna bir de üçüncü boyut eklemiştir ki bu, benim bildiğim kadarıyla İslâmî duaya özgü bir şeydir. Bu boyut, bilinç, düşünce ve hikmet boyutudur. İslam, kendi tabiriyle bunu, duygunun ve aşkın açığa vurulması ve yine duacının ihtiyaç ve yoksulluğunun ortaya konması demek olan öteki iki bölüme eklemiştir. Bu anlamda, senedi sağlam tam bir İslâmî dua metni üç ihtiyacı karşılayan üç boyutu içerir. Birisi yoksulluğun ve ihtiyacın tecellisi, birisi sadece bir âşığın yalvarıp yakarışı demek olan âşıkane ve ârifane duygunun tecellisi, üçüncüsü de dua edenin dua metni içinde düşünsel ve bilimsel eğitimi, felsefî ve inançsal bilincinin gelişimidir. İşte tam da burada duanın yönü tamamen fark eder; duanın yönü daima insandan mabuda ve Tanrı'ya doğrudur; ancak bilinç boyutunda durum bunun tam tersinedir. Dua ettiği sırada duacının muhatabı gerçekte kendisidir. Çünkü bu bölümde, boyut dikkate alındığında hikmet vardır. Bunun örneğini söyleyeceğim. Burada Allah'tan bir şey istenmemektedir. İsteme makamında muhatap Allah'tır. Ben onu çağırıyorum, ona dua ediyorum. Yine burada duygu yönü benden Allah'a doğru olsun diye irfanî duygularımı, ibadetimi, sevgimi ve aşkımı sevgilime ve mabuduma arz etmiyorum. Adını bilinç boyutu, ideoloji boyutu, inanç boyutu veya düşünsel eğitim olarak koyduğum bu üçüncü boyutta, ben Allah'ı dua adı altında bir şekille çağırdığım halde muhatap bizzat benim ve dua ders metnidir. Burada dua edenin kendisi gerçekte sözün tarafıdır. İşte bu, İslâmî duanın eklediği üçüncü boyuttur.

Ne var ki Şia, egemen sistemle mücadele demek olan kendine özgü tarihî ve toplumsal seyrinden ötürü, cihat edecek hiçbir aracı bulunmadığı, toplumsal dertlerini, sınıfsal, sosyal, inançsal, düşünsel ve kitlesel sloganlarını ifade etme ve yazma; isteklerini, ideallerini, inanç ilkelerini ortaya koyma; kendi toplu-

munun en temel dertlerini ve arzularını kendisine ve başkalarına karşı dile getirme hakkına sahip olmadığı için, en yüksek şekli İmam Seccâd'ın duası olan dua formunu, bir cihat aracı, toplumsal düşüncelerini, dertlerini, sıkıntılarını Şia'ya özgü yazgısını, geçmişini, musibetleri, faciaları, istekleri, arzuları, teslim oluşları, cinayetleri, zulümleri, mazlumlukları, cellatları ve şehadetleri ifade aracı olarak kullanmıştır. Bütün bunlar topluca İslam tarihinde Şia'nın tarihî kaderini şekillendiren hususlardır ve bunların tümünün Şiî dua metinlerinde yansımaları vardır. İşte tam da burada dua, hem her zaman olduğu gibi bir tür Allah ile konuşma halidir hem de Şia'da bir tür söylenecekleri söyleme halidir. Dolayısıyla Şiî duası en mükemmel bir ekol olarak kendisini şu dört temel boyutta gösterir:

Niyaz, aşk, bilinç ve mücadele.[49]

Şu anda üç türlü dua vardır: Birisi sevap için yapılan duadır. (Buraya iyice dikkat etmenizi rica ediyorum[50].) Sevap kelimesini kullanmakta özel bir amacım var. Yoksa dindar olan herkesin sevaba inandığı belli bir şeydir. Sevabı, günümüz toplumunda fiilî olarak kullanıldığı özel anlamıyla kullanıyorum. Sevabın "*Şu duayı oku ve bu amelinin karşılığında şu ödülü sana vereyim*" şeklindeki anlamını kastediyorum. Bu bir tür eylemdir. Nitekim bir çocuğa "Şu beş tane ödevi yap, sana bisiklet alayım" dendiğinde, çocuk ister istemez bisiklet hatırına o beş tane ödevi yapar. Ama çocuk ortada bir bisiklet filan olmadığını görürse, beş tane ödevi yapmasının hiçbir anlamı olmaz. O halde bu eylemi yerine getirmenin ereksel nedeni, bu eylemin dışında bir şeydir. Bu durumda ben, işime yaramayan, üzerim-

[49] Vakit geç olduğu için, önceki gece sözü uzatmış olmamı telafi etmek için bu giriş sözlerini hızlıca geçiyorum. Bu dört boyutu göstermek için Sahife'den seçtiğim birkaç örnek yerine sadece bir örnek nakledıyorum ki yöntemimin ne olduğu anlaşılsın. İncelemenin geri kalanını kendiniz yapabilirsiniz.

[50] Çünkü bu mesele çok hassastır. Hem içeriği hem de konusu hassastır. Eğer mesele benim anlatmak istediğim şekilde doğru olarak anlaşılmazsa, bazı zevklerle veya bazı inançlarla çatışabilir ve prensip olarak ortada bir çatışma olmadığı halde yine de yanlış anlamalara neden olabilir.

de etkisi bulunmayan, üstelik bana usanç veren, zor ve kötü bir işi sırf karşılığında bir şey elde etmek uğruna yapıyorum demektir. Bu işin karşılığını bana, bu eylem kendisinin işine yarayan veya rızasına ve isteğine uygun olan birisi veriyor. Bu insanın gerçekleştirdiği bir tür eylemdir. Bana "Bu metni oku da sana şunu vereyim" dediklerinde, bu metni okumanın bana bir şey katmayacağı ve beni etkilemeyeceği bellidir. Bana bu işi buyuran, işin sahibi olan beyefendi, bir siparişte bulunmuş, bu metnin okunmasını istiyor. Ben de bu metni okuyorum, bu iş ona yarıyor, onun çıkarına oluyor, beni değil onu memnun ediyor. Ben o işi, onun rızasını kazanmak ve ondan bir ücret almak için yapıyorum; çünkü benim rızam o ücreti almaktadır, o eylemi yapmakta değil.

Ortada bir ücret olmazsa, hiçbir mantığın beni o işi yapmaya zorlayamayacağı açıktır. Ne yazık ki biz çocuklarımıza dinî eğitim verirken işte bu şekilde davranıyoruz. Yani onları ders ve ödev yapmaya zorlarken, dersin ve ödevin ne olduğunu anlamalarını sağlamaksızın bu dersi oku veya şu ödevi yap diye emrediyor ve buna karşılık olarak onları gezmeye, sinemaya ve kebap yemeye götürüyor ya da ceket, pantolon, tatlı ve bisiklet alıyoruz. O daha işin başından itibaren okula gitmenin, ders okumanın, ödev yapmanın bu tür işler için olduğunu; eğer bunlar olmazsa, bu işlerin kendisi için hiçbir anlam taşımadığını ve sadece babası için iyi olduğunu biliyor.

Daha işin başında halka, gençlere ve çocuklara, bu amelleri işlemen dinî bakımdan şunların şunların sana verilmesini sağlar dediğimizde; işin başından itibaren bireye, anlayışına ve bilinç altına, bu dinî eylemlerin, bunları yerine getiren birisi olarak senin üzerinde olumlu bir etkisi ve değeri yoktur, aksine bunlar Allah tarafından emrolunmuş, sadece O'nun rızasını sağlayan emirlerdir; dolayısıyla, sen, bir tahakküm, bir kulluk ve bir emir gereğince bu amelleri işlemelisin ki sana ödül olarak adına sevap denilen bir karşılık verilsin düşüncesini işlemiş oluyoruz. Eğer *ziyaret-i vâris* duasını beş defa okursan sana falanca

şeyi vereceğiz, mesela bal vereceğiz deseler; bu, biz *ziyaret-i vâris* duasını okumanın bizatihi okuyucusuna bir yarar ve değer sağlayacağına inanmıyoruz; aksine bu işi, esasen okuyucunun bu ziyaretle ilgisi olmayan, onunla özdeş olmayan birtakım lezzetler almasına yardımcı olacak bir vesile olarak ortaya koyuyoruz anlamına gelir. Yani bu durum, bugün daha işin başında sevap konusunda önceden edindiğimiz anlayış ve kavrayışa uygun olarak işlenen veya işlemeye zorlanılan bir dizi amel ve hükümden ibarettir. Sevabı bu anlamda, yani bugünkü anlayış ve kavrayış çerçevesinde söyledim. Yoksa özgün bir İslâmî kavram olan sevap kavramı son derece derin ve sağlamdır. Özgün ve İslâmî olduğunu söylediğim bu sevap, ibadetle veya dinle ilgili bir eylemin mantıkî bir sonucu, doğal bir uzantısı, rasyonel ve zorunlu bir yansımasıdır. Bu anlamda sevap, son derece mantıklı, son derece rasyonel, son derece bilimsel ve son derece doğru bir ilkedir.

İki tür eylem/amel vardır: Bunlardan birisinde, bir kimseye "*Şu kerpiçleri buradan şuraya götür.*" denilir. Onun gerçekte kerpice hiç ihtiyacı yoktur; aslında hayatını tamamen başka bir şekilde sürdürmektedir. Kerpiçle, binayla hiç mi hiş işi yoktur. Sadece bir yerden geçmektedir ve işi yoktur. Kendisine "*Şu kerpiçleri buradan al şuraya götür, her kerpice karşılık sana on kuruş vereceğiz.*" denildiğinde, o on kuruşa başka bir işte ihtiyacı olduğu için gelir, o kerpiçleri oraya götürür, geri döner ve en az on lira alır. İşte bu aldığı on lira onun sevabıdır, ödülüdür. Çünkü prensip olarak bu eylem onun üzerinde hiçbir etki yaratmamış, hiçbir işine yaramamış, bu iş onun ihtiyacına ve hedefine değil, bir başkasının hedefine uygun olmuştur. Bir başkası bu işin yapılmasına ihtiyaç duymuş ve o bu işi yaparak karşılığında on lira almıştır. Onun sadece bu on liraya ihtiyacı vardır.

İkinci eylem türünde bir kimseye "*Şu sporu yap, bedenin güçlenir.*" denilir. Böylece güçlenirsin; işte bu sevaptır, ödüldür, asıl sevap budur. Ben, bir ev yapma ihtiyacı duyduğumda, tuğ-

laları alır, getirir ve buraya koyarım. Sonra da yapılan o evde otururum. İşte bu benim amelimin sevabıdır.

Şimdi bizim çocuklarımıza söylememiz veya başkalarının onları dinî amelleri yerine getirmeye davet etmeleri, kendi içinde bir hikmet, bir sonuç ve bir hedef bulunmayan, bir ihtiyacımızı gidermeyen birtakım amellerin dayatılmasından ibarettir. Emredildiği için itaat etmek zorundayız; itaat ettiğimiz için ihtiyacımız olan şeyleri bize vermekteler, ama bunları vermezlerse bu amellerin artık bizim için anlamı yoktur. Çünkü bu ameller hedeflerini ve gayelerini yitirmişlerdir.

Bazen de sevabın bir başka anlamı vardır. Derler ki bu *ziyaret-i vâris duası*, bütün insanlık tarihini son derece ilerici ve insanî bir bakışla sana tasvir eder; sana bütün dünyayı, insanlığın bütün geçmişini, halini ve geleceğini anlatır. Hayatının yönünü, bireysel gücünün yönünü, sosyal hayatının yönünü belirler. Eğer sen bu ziyareti okur, anlar ve üzerinde düşünürsen dünyadaki bütün olayları, hareketleri, şahsiyetleri, çatışmaları ve savaşları senin için tasnif ve tefsir eder, aydınlatır. Çünkü sen onu okumadan önce, kör ve cahil bir insandın; tarihin ne olduğunu, verasetin ne olduğunu, zamanın akışının ne olduğunu bilmez ve anlamazdın. Onu okuduktan sonra bilgili, inançlı ve aydın bir insan olarak tarihî dünya görüşünün bu denli geniş olan meydanına girdin. İşte senin sevabın budur.

Bundan dolayı, eğer onu okumazsan, sevabından mahrum kalırsın; yani dilsiz, şaşkın, dar görüşlü, tarih felsefesi konusunda cahil birisi olursun. Senin şimdiki görüşüne göre İmam Hüseyin'in ve onun kıyamının anlamı, Aşura sabahından öğlen vaktine kadar sürmüş bir kıyamdır. *Ziyaret-i Vâris*'i okursan bu anlam, insanlığın başlangıcından tarihin sonuna dek genişlik kazanır. Bunun sevabı budur işte.

Bu işi yap dememiz de böyledir veya *bunu oku, sana şöyle şeyler verecekler* dememiz de bunun gibidir. Dolayısıyla benim onu okuyup anlamama gerek yoktur; üzerinde düşünmeme gerek yoktur; acaba anlamını doğru mu anladım yoksa yanlış mı

diye bunun kaygısını çekmeme de gerek yoktur. Onu beş defa okur,[51] sadece kıraatine, harflerinin ve harekelerinin doğru telaffuzuna dikkat ederim. Beş defa okudun mu dediklerinde evet beş defa okudum, abdest de aldım, kıbleye dönüp okudum, hiçbir yanlışım da olmadı, tek bir harekesinde bile sorun çıkmadı, okudum, onunla başka da bir işim yok derim.

Bu anlamda bir başka sevap türünden de söz edebiliriz, bir tür sevap için dua. Bu anlamda, üzerimizde bulunan ve yerine getirmediğimiz sorumlulukları telafi etmek ya da düşünerek, karar vererek, doğru amel ederek, fedakârlık, birlik, yardımlaşma, dayanma, cesaret ve sabır gösterme gibi şeylerle kazanmamız gereken şeyleri elde etmek veya elde edecek bir şeyimiz bulunmadığı için duaya baş vurduğumuz da olur. Bunlar için duaya tevessül etmek de bir tür duadır; çünkü duayı sorumluluğun, çalışmanın ve vazifenin yerine koymak kesinlikle daha kolaydır. Bir insan, sadece bir dua metni okuyarak Bedir şehitleri arasında yer alabilecekken, bu işi yapmaz da gidip kendi canını tehlikeye atar ve sıradan şehitler arasında yer alırsa (çünkü onlar arasında yer alıp alamayacağı veya kabul edilip edilmeyeceği belli değildir.) onun halinin en azından mantıkî olarak pek harap olduğunda hiç kuşku yoktur! Ama eğer bunu okursan Bedir şehitleri arasında yer alman garantidir! Bundan dolayı bunun yolu budur. İnsan para kazanmak için de çalışmak, teknolojiye, teknik eğitime, insan gücüne ve yatırıma sahip olmak, emek ve sıkıntı çekmek, madenleri çıkarmak, tröstlere, kartellere ve dünyadaki ekonomik sömürüye karşı mücadele etmek vesaire yerine dua edip para kazanabilir!! Hastalık için de aynen böyle. Kanseri keşfetmek, falanca hastalığın ilacını bulmak için bunca çabaya, bunca zahmete ne gerek var? Adam ne güzel yazmış işte!!!

Bu kadar kolay yollar varken, insan neden zor işlere girişsin? İşte bu, dinin, insanlığın, toplumsal aklın ve ahlakın, bireysel ha-

[51] Sadece "*Ya beş defa okumam kabul olmaz da bunun ücretini bana vermezlerse*" diye kaygılanmam gerekir.

yatın insana yüklediği sorumluluk yükünün altından kalkmak için ikinci türden bir duadır; bütün bu işlerin yerini dua almaktadır.

Duanın üçüncü ve dördüncü türleri de vardır. Bunların duanın gerçek, bilimsel ve ilerici şekli olduğuna yüzde yüz inanmaktayız.[52]

Bu iki tür dua, İslam'da ve Ali Şia'sında duanın iki tecellisidir.[53]

Dua bazen Allah'tan bir şey istemek içindir; düşüncenin, bilimin, sorumluluğun, iradenin, işin, emeğin ve çilenin yerine geçmeyecek, bizzat kendisi insanın muhtaç olduğu bir şeyi elde etmesinde bu sorumluluklar ve etkenler arasında yer alan bir şeyi istemek için. İstersin ve alırsın. İşte bu hem İslam'ın hem de bilimin inandığı bir durumdur. Carrel bu konuda bir bilgin olarak konuşuyor ve bu hususta bizden daha bilgili olduğu kesin.[54]

Dolayısıyla Allah'tan bir şey istenir ve O bunu sana verir. Elbette bir şey isteyen kimsenin, bu dileğin çeşitli şartlarını, amellerini, sorumluluklarını, bu şeyi elde etmek için gerekli olan isteme şeklini ve üzerine düşen bütün görevleri yerine getirmesi lazımdır. Bunların hepsi hazır olmalıdır ki dua, bir isteği elde etme etkeni olarak işlev görebilsin. Tıpkı bizim önderlerimizin hayatında olduğu gibi. Peygamber, Ali ve Hüseyin de bizzat dua ederlerdi. Onların nasıl kimseler olduğu herkesin malumudur. Yaptıkları şey gidip bir köşeye oturmak ve orada dua etmek şeklinde olmamıştır. Daha önce de söylediğim gibi, onlar şöyle demiyorlardı:

"Allahım! Bizim gibi adamları, bir zarar görmemek için en ufak bir hareketlilik göstermeyen beceriksiz adamları bütün dünyaya hakim eyle."

[52] Bunları böyle sıralamadığım için bağışlayınız. Çünkü bunların hepsi aynı sıradadırlar. Birinci sırada Safevî duaları vardır.

[53] Ali Şiası dediğimizde onu İslam ile eş anlamlı sayıyoruz.

[54] Bizim günümüz bilimi konusunda konuşmaya hakkımız yok; oysa Carrel bilim alanında iki defa Nobel ödülü almış birisidir.

Bugün Müslümanların gördükleri en büyük facialar karşısında, Müslüman olmayan, Allah'ı kabul etmeyen insanların vicdanları bile feryat edip seslerini yükseltmişlerdir. Bir Müslüman görürüz; sesini çıkarmaz, olup biteni dinlemez, hiçbir şey umurunda değildir; ama yağlı ballı arkadaşlarından birisi birkaç gün yanına uğramasa kaygılanır; kendi düzeni ve tezgahı en küçük bir darbeye veya zarara uğrasa feryadı arşa yükselir; sorumluluk duymaya başlar ve artık orada en küçük bir gecikmeye bile tahammül edemez. İslam'ın şu anda, kanadı kırık bir esir kuş gibi, dünyanın kan içici cani şahinlerinin elinde olduğunu ve onunla bir oyuncak gibi oynandığını görür. Ama her gün yaşanmakta olan facialar onda, bir gazete haberi kadar bile merak uyandırmaz. "*Allahım kereminle bizi ...*" diye dua etmesinin ne etkisi olur. *Bizi* ne demektir? Duanın kanunu vardır, sünneti vardır. Bilir misiniz Uhud dersi ne anlama gelir? İslam Peygamberi bizzat rehberdir orada; Ali onun bayraktarıdır; Muhacir ve Ensar da askerleri. Elli okçuyu bir köşeye yerleştirip der ki: "*Siz şu işi yapmalısınız.*" Bu elli kişi sadece askerî disipline uymadıklarından Peygamber bu denli şiddetli bir halde yenilgiye uğrar. Halbuki aynı Uhud'da Peygamber gerekli olan bütün hazırlıkları yerine getirip bir köşede Müslümanların zaferi için dua etmiştir.

Bu elli kişinin yaptığı sadece askerî bir disiplini yerine getirmemekti, o kadar.[55]

Ali'ninki gibi dua böyledir; önce bütün hazırlıklar yerine getirilir. Hatta Hendek savaşında, Peygamber bir ay önceden, iki ay önceden Medine'nin etrafındaki kırlarda bulunan otların toplanmasını, dikenlerin kesilmesini, ekinlerin zamanından önce kaldırılmasını, meyvelerin hamken toplanmasını, hatta hurma

[55] Hayır onlar ihanet etmediler, düşmanla anlaşmadılar, orayı terk edip evlerine gitmediler. Sadece düşmanın yenildiğini zannettiler. Peygamber, "*Ben söylemeden yerlerinizden kımıldamayın.*" demişti onlara. Ama onlar düşmanın gittiğini ve yenildiğini görünce, ganimet toplamak için geldiler. Düşman tekrar üzerlerine gelip onları yok etti.

yapraklarının kesilmesini, sonra da hendekler kazılmasını emreder. Bizzat kendisi hendeklere taş ve toprak taşıyarak bütün hazırlıkları tamamlar. Hatta Yahudi Kurayza Oğulları'ndan kazma kürek gibi alet edevatı ödünç alır, satın alır. Bu işin bütçesi önceden ayarlanır. Siperler hazır hale gelir, saflar hazırlanıp belirlenir. Müslümanların düşüncesinde, toplumsal, ekonomik ve insanî imkanları dairesinde bulunan bütün güçler hazırlanır, seferber edilir, bütün bunların ardından da dua edilir. Orada da eğer Peygamber'in yanı sıra cepheye gelen sahabîler, görevlerinden birisini hakkıyla yerine getirmemiş olsalardı, bu saflarda mücahit olma liyakatini taşımasalardı, İslam Peygamberi'nin duasının bir etkisi olmazdı.

Peki Ali neden yenilgiye uğrar? Peygamber neden yenilgiye uğrar?

Dua, bütün bu donanımın, bütün bu hazırlıkların ve araçların tamamlayıcı bir etkeni olarak bir işleve sahiptir. Bir şey istersin ve alırsın, sana onu verirler.

Tıpkı Carrel'in dediği gibi: Kemik kanserine yakalanmış bir hastadan alınan röntgen, kemiklerin karardığını ve kesilmesi gerektiğini göstermiş ve hasta ameliyata hazırlanmıştır. Ancak inanç sahibi adamda yürek safası ve yangınıyla dolu bir yalnızlık anında ortaya çıkan, tamamen sıra dışı aşıkane bir hal, ertesi gün ameliyat olması gereken hastanın mucizevî bir şekilde şifa bulmasına neden olmuştur. O gün çekilen röntgenler hastanın sadece iyileşmekle kalmadığını, Carrel'in deyişiyle hastalığın anatomik etkilerinin de ortadan kaybolduğunu göstermiştir. Bu Carrel'in benim çevirdiğim *Dua* adlı kitabında aktardığı bir örnektir. Ben onun sözleri üzerinden konuşuyorum, kendimin veya benim gibi olanların değil. Çünkü o bu işin otoritesi ve tanığıdır. Yoksa bunun benzerleri her yerde vardır. Bizim Meşhed'de (birkaç yıl önce, Şah Rıza Hastanesi'nde) Carrel'in anlattığı örneğin aynısı, cerrahî bölümü uzmanlarının ve doktorlarının tanıklığıyla gerçekleşmiştir. Dosyası hâlâ oradadır; görebilirsiniz. Ama ben bu olayın macerasını oradaki doktorların ağ-

zından anlatmıyorum; ben bizzat kendisi bu işin tanığı olan birinden naklediyorum bunları.

*

Bu gece duanın ikinci türüne ve onun etkisine değinmek istiyorum. Burada dua, dua edenin nefsi, zatı, mahiyeti, davranış ve ahlakı üzerinde etkili olan bir olgu olarak ele alınmaktadır. Bu duanın bir başka şeklidir. Yani Allah'tan bir şey alma aracı olarak dua, hem İslâmî hem de bilimsel bir meseledir. Ancak ne yazık ki hakkında çok fazla konuşulmamış olan veya konuşulmayan bir başka mesele daha vardır ki o mesele şudur: Esas olarak dua, dua edenin ihtiyaç duyduğu şeyleri karşılamada bir araç olduğu gibi, bizzat duanın ve ibadetin kendisi, aynı zamanda dua edenin ruhunu ve nefsini terbiye eden bir etkendir. En temel meselelerin ortaya çıktığı yer de zaten burasıdır. Tarih boyunca, geçirdiği aklî gelişim sırasında, insanlığın fıtratında, duygusunda, irfanında ve aydınlanmasında bulunan ve insan ruhunun manevî sermayeleri olan pek çok yetenekleri felce uğrar. Carrel'in deyişiyle bir tür antropiye maruz kalır ve kullanılmaması yüzünden yavaş yavaş zayıflayarak yok olur. Çünkü insanın ruhanî ve manevî uzuvları da bedenî organları gibi, kullanılıp kullanılmamalarına göre gelişir veya yok olurlar.

Buna mukabil, bazı insanlar manevî, irfanî, duygusal, aydınlanmacı ve içe dönük bir gelişime yönelerek aşkta, irfanda ve ibadette büyük makamlara ve pek değerli kerametlere ulaşırlar, ne var ki aklî gelişimleri zayıf kalır. Ne yazık ki bizlerin, insanlar olarak, tarih boyunca Yunan, Roma veya günümüz dünya uygarlığı gibi tamamen aklî (rasyonel) uygarlıklara duçar olmamız; güç, bilgi, mantık, gelişim, bilinç ve insan olma duygusu elde etme uğrunda beşeriyetin manevî sermayelerinin hepsini kaybetmemiz bu yüzdendir. Felç! Nitekim bu durumu bugün görmekteyiz. İlan edilen ancak gerçekleşmeyen bir konferansta bu temel meselelerden birini "*Günümüz İnsanı ve Günümüz Toplumu*" başlığı altında ele almak istiyordum. Bu başlık ne anlama gelmektedir? Şu an var olan durumdan şöyle ifade etmek

mümkündür: *Uygar toplum, vahşi insan*. Bugün dünyada mevcut olan içinden çıkılmaz karmaşık mesele, *bu insanın gelişmiş veya geri kalmış olduğunun* söylenememesidir. Peki bu nasıl bir durumdur? Aynen söylediğim gibi: *Uygar toplum, vahşi insan.*

Günümüz insanının uygarlıkta, bilimde, aklî gelişimde ve sosyal bilinçte ne aşamada, hangi konumda olduğu bellidir. Nasıl yaşaması gerektiğini herkesten iyi bildiği ortadadır; tabiat üzerindeki hakimiyeti bundan önce hiç olmadığı kadar benzersiz ve şaşırtıcıdır. Günümüz insanının bilimsel gücünün gelişimi, teknolojisi, sosyal ilişkileri, tüketimi, bireysel ve toplumsal hayatının çeşitli boyutlarındaki ilerleme öyle bir noktaya ulaşmıştır ki 1960-1970 yılları arasında kimi uygarlık alanlarında elde edilen bu gelişim, insanlık tarihinin başından bugüne dek hiçbir zaman bu çapta olmamıştır. Ama çağımız uygarlığında Cengiz'in bile adlarından utanç duyacağı kimi büyük liderlerin, büyük şahsiyetlerin, ideologların, sağdan ve soldan devrimci hareketlerin kurucusu olanların meydana getirdikleri facialan, çirkinlikleri ve utanmazlıkları görüp durmaktasınız işte.

Günümüz dünyasının en büyük, uygar beyinlerinin ve vicdanlarının tezahürü ve adı Birlemiş Milletler Örgütü olan bir yerde, yani bugün bütün insanlığın kendini gösterdiği ve tanıttığı bir ortamda, "*Çöllerde yersiz yurtsuz, sığınaksız bir halde çadırlarda yaşayan kadınların ve çocukların bombalanmasının yasak edilmesi*" konusunda bir tasarı sunuluyor ve tasarı reddediliyor. Kendisi bu eylemi yapmak isteyen birisi bu tasarıyı reddetmiyor, Batı bu tasarıyı reddediyor. Bir başkası, bir yerleri bombardıman ediyor. Bir zamanlar yerleri yurtları, vatanları olan ve şimdi oradan çıkarılmış bulunan o zavallı kadınların, çocukların ve yaşlıların bir günahı yok; söyleyin onları bombalamasınlar, diye bir rica geliyor. Diyorlar ki: "*Hayır, olmaz! Bombalayın, vurun!*" Cengiz'e bile rahmet okutuyorlar!!

Yirminci yüzyılın vicdanı budur. Birleşmiş Milletler Örgütü'dür. İnsan Hakları Bildirgesi'nin onaylandığı yerdir. Bu yüzyıl, hayvan hakları için, hayvanların korunması ve savunulması

için koca koca kurumların oluşturulduğu bir yüzyıldır. Bu yüzyıl, ruh inceliğinin ortaya çıktığı bir yüzyıldır. Bazen sadece bir tek insanın, bir tek kişinin sosyal hakları yara aldı diye bütün dünyanın sarsıldığı bir yüzyıldır. Oysa bazen bugün var olan, hatta iki üç bin yıldan beri var olan bir millete, ertesi gün yok denilmektedir. Hem Doğu hem Batı onun kökünden budanması için birilerine silah vermektedir. Bu işler yirminci yüzyılın işleridir. Bunu yapan da Birleşmiş Milletler Örgütü'dür. Akılda ve rasyonel görüşte gelişmiştir. Öyle ki Ay küresine gitmeye karar vermekte ve gitmektedir. Birkaç yıla kadar Mars'a gitmek için proje sunmakta ve tam zamanında gitmektedir. Venüs'ün ve Neptün'ün çevresinde dolaşarak geri dönmektedir. İşte bu güçtür, akletme gücü.

Oysa aynı insan, aydınlanmaya, aşka ve fazilete yaslandığında, mucizevî ve şaşırtıcı kerametlere ulaşmaktadır. Heyecan verici derin bir ruh inceliğine kavuşmaktadır. Ruhsal yücelikleri bizim için tasavvur bile edilemez olan Hallac gibi, Buda gibi birisine dönüşmektedir. Ama bazen de Hindistan'da olduğu gibi iki tane İngiliz albayı beş yüz milyon insana hükmetmektedir. Aç olduğu halde ineğe tapmaktadır; cinayet işlememek, kan dökmemek için onu öldürmemektedir. İşte görüyoruz; beş bin yıl önce en iyi ansiklopediye sahip olan bir ülkenin halkı, cahillik, yoksulluk, açlık ve hastalık yüzünden acı çekmektedir. Açlık ve kıtlık soylarını kırmaktadır. Neden mi? Çünkü bilinç ve akıl bakımından, tabiata hükmetme açısından âcizdirler.

İnsanoğlu her zaman aklî gelişimle duygusal gelişim arasında bu şekilde gidip gelmiştir. Ya bu tarafa ya öteki tarafa düşmüştür. Maneviyata yöneldiğinde zaafa uğramış; depremler, mikroplar, sıcak ve soğuk rüzgarlar kendisini yok etmiştir. Kıtlık ve sel, varlığını tehlikeye atmıştır. Aklî gelişime yöneldiğinde ise güneş sistemini bile tehlikeye sokan, ama bir kurdunki kadar bile hayvanî duygusu olmayan çok güçlü bir insana dönüşmüştür. Ne yapmalıdır bu insan?

Sıradan konularda da durum böyledir. Hatta biz kendimiz de sıradan konularda, inceleme ve araştırmalarımızda, düşünsel ve toplumsal işlerimizde böyleyiz. İrşad, daha çok eğitimli genç kuşakla haşır neşir olunan bir yerdir. Bu neslin kafasında dine karşı çeşit çeşit problemler vardır; kuşku vardır; dinî inançlar taklit, kalıtım ve ibadetle ilgili konular olarak problem haline getirilmiştir. Bunları kabul edememektedir. Hatta dindar olanı bile, bütün inançlarını mantık, elekten geçirme, ispatlama ve bilimsellikle yeniden gözden geçirmek istemektedir. Bazıları tamamen sarsıntı halinde, bazıları da tamamen inkarcı bir tutum içindedirler. Ortada bir iddiaları vardır ve problemi ortaya koyduktan sonra cevabını duymak veya kendileri bir cevap vermek istemektedirler. Burada dinî meseleler üzerinde dururken, konuşmanın seyri kendiliğinden rasyonel tartışmalara doğru kaymaktadır.[56] Doğal olarak böyle bir ortamda, böyle bir dinleyiciden, duygusal, irfanî ve işrakî meseleler hakkında bu konulara ait bir dille bize kulak vermesini istemek mümkün değildir. İster istemez dinleyicinin bunları kabul edebilmesi için, en derin duygusal ve işrakî meselelerin, rasyonel ve bilimsel problemlerde olduğu gibi süzgeçten geçirilmesi gerekmektedir. Bütün dikkatimiz bu problemler üzerinde yoğunlaştığında, dinin bir başka boyutundan, yani derin ve güzel duygu ve aydınlanma boyutundan uzak düşmekteyiz. Bunlara tamamen yabancılaşır ve uzaklaşırız. Zayıfladıkça zayıflarız, sanki bir kuşmuşuz da bir kanadımız büyümüş ama öteki kanadımız cılız kalmış duygusuna kapılırız. Nitekim, bazı irfanî ve işrakî çevrelerde duygusal konulara, duaya ve ibadete fazlasıyla teveccüh edildiğini; duygu, ibadet ve ahlak bakımından bir hayli doyuma ulaşıldığını görürüz. Ancak orada bilimsel ve aklî meseleler o kadar zayıftır ki öğrencinin birisi "Neden?" diye soracak olsa, hepsi korkuya kapılır. Çünkü birisi "Neden?" diye sormuştur. Sanki bir facia meydana gelmiştir. Hiç kimsede muhalif bir inanca taham-

[56] Ben sürekli olarak bu duyguya kapılmışımdır.

mül etme, muhalif bir kavramı anlama gücü yoktur. Bir başka mesele onun kulağından içeri asla giremez. Aslında dünyanın kaç bucak olduğundan bile haberi yoktur. İslam'ın, dünyanın neresinden neresine kadar uzandığını bilmez. Kendi mahallesinden öte yanını tanımaz.

Görüyoruz ki bir insan herhangi bir tarafa yöneldiğinde[57] öteki taraftan habersiz kalmaktadır. Ben insanoğlunun güçsüz oluş nedeninin burada yattığını düşünüyorum. İşte insan tam da bu noktada, yürümeye yeni başlamış küçük bir çocuk gibi daima kendisine dikkat etmelidir ki havuza düşmesin, kuyuya düşmesin, hatta helâya düşmesin.[58] İnsan daima dikkat etmeli; artık gençlik zamanı geçti, arzular bitti, hayatımız garanti diye düşünmemelidir. Hayır, öyle insanlar vardı ki kırk yıl oruç tuttular da sonra *köpek pisliğiyle oruç bozdular*. Bu hepimizin başına gelebilecek bir atasözüdür. İşte tam bu noktada kendimizi, kendi irademizin üstünde bulunan daha yüce bir gücün himayesine sokmak zorundayız. Duanın yaptığı işlerden birisi de işte budur.

İnsanın Dört Zindanı başlığıyla Abadan'da verdiğim konferansların birinde dedim ki insanın tutsak olduğu dört zindan vardır.[59] Birinci zindan, bizi kendi yasalarına göre şekillendiren doğadır. İnsan, o irade ve o benden ibarettir. Seçimde bulunabilir, yaratabilir, düşünebilir ve imal edebilir. İkinci zindan tarihtir. Geçmiş olayların devamı olan tarih, beni ve benim mahiyetimi etkileyebilir. Üçüncü zindan toplumdur. İran'ın toplumsal sistemi, sınıfsal ilişkileri, ekonomisi, değişimi ve dönüşümü ve buna benzer şeyler benim üzerimde etkili olabilir. Dördüncüsü benlik zindanıdır ki özgür bir insanın *ben*'ini kendi içine hapsedebilir.

[57] Bunu öncelikle kendim için söylüyorum.

[58] Doksan yaşında bazı çocuklar gördüğüm olmuştur. Doksan yaşına kadar tertemiz, doğru dürüst yürümüş ama doksan yaşında helâya düşmüşlerdir.

[59] Her zindan dört duvarlıdır.

Birinci zindan olan doğadan, doğa bilimleri sayesinde kurtulmak mümkündür. Uçakla uçarken yerçekimi zindanından kurtulursunuz. Oysa yerde iki metreden daha fazla zıplayamazsınız. Çölün ortasında bayındır bir köy kurduğunuzda, doğa zindanına yani iklime galip gelirsiniz. Sürekli olarak insanları öldüren bir hastalığı yok ettiğinizde, doğaya hükmettiniz demektir. Görüldüğü gibi doğa zindanından parça parça kurtulmaktayız. İnsan şimdilerde eskiye oranla doğa zindanından epeyce kurtulmuş haldedir.

Tarih felsefesi, tarihin cebri, tarihî yasaların bilimsel olarak ortaya konması ve sosyoloji sayesinde, ikinci ve üçüncü zindanlar olan toplumsal cebrin ve tarihî cebrin zindanından bir dereceye kadar kurtulmak mümkündür.

Dolayısıyla doğa bilimleriyle doğa zindanından, tarih felsefesiyle tarih zindanından ve bilimsel, ekonomik ve siyasal bir sosyolojiyle de toplum sisteminden ve onun cebrinden kurtulmak mümkündür. Bunların hepsi bilimle olur.

Ne var ki en büyük zindan -kültürümüzde ve ahlakımızda *nefs* diye bilinen- *benlik* zindanıdır. Gördüğümüz gibi öteki üç zindandan kurtulmuş olan insan, bugün daha çok kendi içine hapsolmuş, benlik zindanına düşmüştür. Bu aşamada bilimle benlikten kurtulmak mümkün değildir. Çünkü bilim, sadece bizim öteki zindanlardan kurtulmamız için bir araçtır. Şimdi bilimi kurtuluş aracı edinmek isteyen bu *bilgili benlik* kendisi zindanda bulunmaktadır.

Bu dördüncü zindandan aşkla, sadece aşkla kurtulmak mümkündür. Fedakârlığı anlamakla, ihlasa erişmekle, her insanın içinde var olan güçle. İnsanın içindeki ilahî kıvılcım ile. Allah'ın, insanın ruhuna üflediği, ancak sönmüş, donmuş ve unutulmuş halde olan cevherle. Bunun içindir ki peygamberlerin risaleti *zikir*'dir. *Muhakkak ki sen bir müzekkir'sin*[60] ne demektir? *Muhakkak ki zikri biz indirdik*[61] nedir? Bu Kur'an'a, bu

[60] 88/Gaşiye Suresi 21.

[61] 15/Hicr Suresi 9.

vahye, bu risalete *zikr* diyoruz. Peki zikr nedir? Peygamber'in insana getirdiği şey, ona bir şey katmıyor; vahiy insana bir şey ilave etmiyor. İnsan bu hususta zaten kendi sermayesine sahip. Allah ona vermesi gereken ne varsa zaten vermiştir. İçine, fıtratına koymuştur; Allah'ın kendisi insanın fıtratına yerleşmiştir. Peygamber sadece bu durumu hatırlatmak için gelmiştir. Gündelik hayatın içindeki bu çatışmalar, düşmanlıklar, kinler, istekler; bu anlamsız, boş, bayağı ve seviyesiz dünya lezzetleri, her zaman ve her gün seni o kadar meşgul ederler ki bu gerçeği unutursun. Sonra baktığında görürsün ki bir haftadır meşgul olduğun, sıkıntısını çektiğin, özlemini duyduğun, zevkini aldığın şeyin aslında (Ali'nin deyişiyle) bir koyun öksürüğü kadar, bir keçi sümüğü kadar değeri yok; ama sen bunun farkında değilsin.

Ama risaletin ve vahyin tokadı, düşüncenin içine inip sana kiminle akraba olduğunu, sende hangi ruhun bulunduğunu, sırtında hangi emaneti taşıdığını, hangi öğretinin ve öğretmenin öğrencisi olduğunu hatırlattığında, bir anda ne kadar büyük ve halis bir cevhere sahip olduğunun, bununla birlikte çamurun içinde yuvarlandığının ve sevinç içinde çamur yiyen bir kargaya benzediğinin farkına varırsın! İşte o zaman kabuğundan dışarı çıkar, devrimci bir darbeyle, dördüncü zindanı, *benlik zindanını* da yıkarsın. Bu zindan rasyonel kanıtlarla, mantıkla, çeşitli bilimlerle, nörolojiyle, psikolojiyle, tıpla, felsefe ve tarihle, sosyoloji ve fıkıhla yıkılmaz, aşkla yıkılır. Fedakarlığı anlamlandırabilen bir aşkla; insanı ihlasın en yüksek zirvelerine çıkarabilen bir aşkla; insana, kendini inkâr etmezsen varlığını bulabilemezsin diyebilen bir aşkla...

Bunlar, aşktan başkasının söyleyemeyeceği sözlerdir. Bunlar, aşkı anlayandan başkasının anlayamayacağı anlamlardır. Carrel'in deyişiyle: "*Sevmeyi herkes anlar, Tanrı'yı bir gülün kokusunu koklarcasına idrak eder. Oysa sadece akılla anlamayı bilen birisi için Tanrı, erişilmesi ve ulaşılması imkânsız bir meçhuldür.*"

Artık duanın tanımına ulaşmış bulunuyoruz: "*Dua, kendi benliğinin zindanına düşmüş, zindanda olduğunun farkına varmış, oradan kurtulma isteğine duyduğu aşk kendisini kararsız hale getirmiş bir insanın kaygısının ve ızdırabının tecellisidir. Dua, yalnız kalan ruhun ve yalnızlığın tecellisidir.*" Yalnız ruh ve yalnızlık kavramı, birinin bir şeyden uzak düşmesi anlamınadır. Bundan dolayı yalnızlık kimsesizlik demek değildir; aksine ayrılık anlamınadır. Kimsesizlik anlamına değildir, O'nsuz olmak anlamınadır. Kendisini yalnız ve yabancı bir halde, doğa zindanında ve ondan daha da dar olan ve duvarları *ben*'in duvarlarıyla çevrili bulunan benlik zindanında mahpus hisseden bir insan, aşkın devrimci darbesinden, aşkın tedbirinden, yürek yangınıyla ibadet etmekten, aşıkane bir isteyişten, yani duadan başka bir şeyle oradan kurtuluş yolu bulamaz. Çünkü aşkı anlamayan birisi, doğanın gardiyanı olan bilimsel gücü ne denli çok olursa olsun, doğayı ne kadar kendine tutsak ederse etsin, yine de bir hayvan kadar kendine tutsak kalacaktır.

Ne yazık ki kötü bir zamandayız; ne zaman duadan ve dua etmekten söz açılsa, zihnimizde oluşan çağrışım, duanın gerçek anlamını anlamaya engel olmaktadır. Genellikle ya dua edip amel etmeyen, ya da amel edip dua etmeyen nice insanlar görmüşüzdür. Biz, Allah bizi başarıya ulaştırsın, bizi dünya ve ahiret saadetine erdirsin, bize dünya nimeti ve afiyeti versin diye amel etmeden dua ediyoruz. Oysa bunca şeyin de hiçbirine sahip değiliz. Sonra tutup diyoruz ki bu nasıl bir duadır? Dünyada bütün bunlara, hatta daha fazlasına sahip olup da dua etmeyenleri de görüp durmaktayız. Çünkü aydınların zihninde duanın değerine karşı bir sarsıntı meydana gelmiştir.

Buna karşılık, bilginin, bilincin ve sorumluluğun zirvesinde, yükümlülüklerini yerine getirerek fedakarca ölümü kabullenip şehadetin doruklarına çıkan, aynı zamanda yiğitliğin, cesaretin, sabrın, kılıç sallamanın ve kılıç yemenin ilham kaynağı olan, bilincin ve dehanın zirvelerinde bulunan en güzel simaları gör-

medik, görmezden geldik. Evet onlar, acizane ve mütevazı bir şekilde toprağa kapanarak mabutlarına dua ettiler. Biz bu tür simaları görmedik ki dünyaya ve ahirete boyun eğmeyen bir çehrede, duanın meydana getirdiği huzur ve huşu ne kadar güzel duruyor, anlayabilelim. Biz dünyada hep dua eden aciz adamlar gördük. Oysa aciz insanın üstünde hiçbir şey güzel durmaz. Bu yüzden bir insan hain olsa yine insandır, ama hain bir insan. Ama dalkavuk ve acizse kesinlikle insan değildir. Dua böyle birinin yüzünde, çehresinde güzel durabilir mi hiç?

Dua, kılıcından kan damlayan, dilinden naçizane iniltiler dökülen, gözlerinden yaşlar inen Ali gibi adamların yüzünde güzeldir.

İşte bunun için, Descartes gibi uygar ve mütefekkir bir Batılı insanın ondan daha küçük ve aşağı olduğunu görürüz. Ali'ye nispetle Doğu'nun Hintli bilgesi ve arifi de böyledir. O, yükseklerde uçan bir kartal gibi, her iki kanadıyla birden, varlığın, tarihin ve hepimizin maverasında büyük bir kudretle uçmaktadır.

Bir başka insandan bir şey istemenin, başkasının karşısında zillete ve acze düşmenin ne denli çirkin ve nefret verici olduğunu; buna karşılık başka güçler karşısında güç, cesaret ve şiddet göstermenin sembolü olan gururun, huşuun, tevazuun, Tanrı'ya naçizane dua ve hamd etmenin, onu övüp yüceltmenin ne kadar güzel olduğunu hissetmeyen kim vardır? Çünkü insan, mabudunun ve maşukunun karşısında huşu duyarak onu övmekte ve yüceltmektedir. Bu son noktadır. Çirkin olan, bir güce dalkavukluk etmektir. Oysa insan, aşkın ve sevginin karşısında alçaldığı, toprağa yüz sürdüğü ölçüde ilahîleşir.

Hayatın seyri içinde, aklın, düşüncenin, teknolojinin, ekonominin, sosyal sistemin gelişimi ve doğa yasalarının tümüne egemen oluşu insanı, özellikle de günümüz insanını, doğada ne denli güçlü kılıyor, medenîleştiriyor, Descartesçi ve Aristocu yapıyorsa, yine aynı ölçüde insanın ruh inceliğini ve manevî güzelliğini yitirmesine neden olmakta ve insan artık, ilahî yaşamın

gizemli ve bilinmez nimetlerinin tadını alamaz olduğunun farkına varmamakta, varamamaktadır. Sonuçta da güçlü, sert bir ruha sahip, hesapçı, iki kere iki dört ederden başka bir şeyden anlamayan bir insan yetişmektedir. Sadece gücü gelişen, aşkı ve aşkın tecellilerini anlamayan, aşkın, mutlak güzelliğin ve Tanrı'nın karşısında kendi benliğini yok ederek huşu duymayan bir insan, aklî gelişimi ve doğa üzerindeki egemenliği ölçüsünce, sert, kuru, madeni ve yapay bir varlık olarak ortaya çıkmakta; bazen de bütün filozoflardan daha akıllı olan ve günümüz insanı için tehlike yaratan bir kurt suretine bürünmektedir.

Dua ve ibadet, insanlık kültüründe tarih boyunca sadece insan fıtratının derinliklerine aşk şimşeğini çakıp onu daima yanık tutmakla kalmamış, aynı zamanda en büyük terbiye unsurlarından birisi olarak insan ruhunu sürekli olarak okşamıştır.

İnsan hayatının tarihi, beka için kavga üzerine kuruludur, yani şu bildiğimiz orman ve hayvan kanunu. Bizim tarihimizi yaratan bu kavgadır. Sürekli bir sınıf, millet ve ırk çelişkisi, ekonomik çatışma, olabildiğince daha çok biriktirmek, kazanmak, bir başkasını yağmalamak, soymak ve incitmektir. İnsanlık toplumuna egemen olan kanun budur; düşünmek, aklı kullanmak, teknik sahibi olmak, icat etmek, keşfetmek, bilgi biriktirmek, kültür ve medeniyet yaratmak da bu yoldadır.

Ne var ki insan sadece ve sadece bu yolda ve bu etkenlerle ilerlemiş olsaydı, bugün olduğundan daha vahşi olurdu; hatta cinayet işlemenin çirkinliğini bile hissetmezdi. Bugün, alenen, yasal ve resmî bir şekilde, Cengiz'den daha beter cinayetler işleyen egemen güçlerin aksine, sıradan insan kitlelerinin vicdanı, bütün dünyada en ince duygusal ve insanî meseleleri, ahlakî ve manevî güzellikleri anlıyor, koruyor, ihlasla can veriyor, fedakarlık ediyor, kendi çıkarlarından vazgeçiyor, aşkın, fedakarlığın, vefakarlığın ve sevmenin anlamını biliyorsa, bunun en büyük etkenlerinden birisi, ruha güzellik, duyguya incelik veren, insan bilincini arıtan ibadettir.

Şu nükte belki ifade bakımından çok güzel değil, ancak anlamı çok ilginç. Şairin biri şöyle der:[62] "*Ey tanrılar, ey tanrılar! Kıskanmalısınız bizi; çünkü tapınmanın lezzetinden yoksunsunuz. Siz hiç kimseye tapamazsınız; bu sadece insana özgü bir nimettir.*"

Hem sevmenin anlamını bilmeyen öteki varlıklar hem de tanrılar bundan yoksundurlar; kendileri mabut oldukları için âbit olamazlar. Bu büyük zevkten yoksundurlar. Bu o şairin sözüdür.

Şunu söylemek istiyorum; duayı, hayatta aciz kalan, sorumluluk yükünün altından kaçan; bütün komplekslerini, acziyetlerini, lezzetlerini ve zaaflarını dua aracılığıyla, duada ortaya koyarak tatmin eden insanların elinden alıp İslam'ın içindeki, İmam Seccâd, İmam Ali ve çocukları gibi büyük çehrelerin dilindeki şekliyle ortaya koyarsak, tarihteki o büyük gücü, insanlıktaki o büyük devrimi, dünyadaki o cihatları, çekişmeleri ve enerji patlamasını; bir duacının dilindeki en güzel, en aşıkane ve acizane sözleri, yani en güzel, en dokunaklı dua metinlerini nasıl meydana getirdikleri görülür ve benim "*Dua, tarih boyunca insan ruhunu okşayan en büyük etkendir*" şeklindeki sözüm anlaşılır. Yani akıl,[63] nasıl insan toplumlarının uygarlık ve uygar toplum yaratmadaki en büyük etken olmuşsa, aşk da[64] uygar insanı var eden en büyük etkeni olmuştur. Uygar toplum, uygar insandan başka bir şeydir. Bazen 7. yüzyıl Arabistan'ındaki Medine ve Mekke gibi ilkel bir toplumda, tarihin hâlâ benzerlerini göremediği uygar insanlar yetişmişlerdir. Bazen de bugün dünyaya egemen olan ve ta nerelere kadar ulaşan uygar toplumlarda ilkel insanların yaşadığını ve yetiştiğini görmekteyiz. Bununla kastedilen sıradan insanlar değildir; çünkü bazılarının anlattığı gibi falanca yerde, mesela Wall Street'te şu kadar cinayet işlen-

[62] Klasik şiir çağında!

[63] Aklın dışa vurumu bilimdir.

[64] Aşkın dışa vurumu dua ve ibadettir.

miş dendiğinde, cinayet işlemenin bu olduğunu zannederler. Oysa cinayetin sembolü bu serseriler değildirler; bir mahkeme kurun, bunlar düzelirler; sosyal durumları aydınlansın düzelirler. Asıl caniler, tarihe yön veren, insanlığın gelecekteki kaderini kalıba döken, daha bugünden yarının neslini planlayan kudretler ve uygar insanın yazgısına egemen olan dehalardır. Hatta kimi düşünür ve aydın beylerin, falanca Batılı cumhurbaşkanının ağzından Amerika, Fransa veya İngiltere'de şu kadar cinayet işlenmiştir diye naklettiklerini görürüz. Halbuki şurasını unutmaktadırlar ki ortada sadece bir cinayet vardır, o da bu sözü söyleyenin kendisidir. Bütün bu cinayetler bunu söyleyen beyefendinin kötülüklerinden bir kötülüktür. Bunlar bir başka cinayetin mazharlarıdırlar, işte bütün bunlar uygar bir toplumda olup bitmektedir.

Yani toplumsal gelişimin en büyük etkeni olan akıl, aklın dışavurumu olan bilimle uygar toplumu yaratmıştır ve aşk, yüksek bir ruhla, hatta bazen bütün varlık aleminden ve doğadan daha büyük bir ruhla uygar insanı yaratmıştır. Bu, varlığını Ali gibi birisinin üzerinde hissettiğimiz bir ruhtur. Onun varlığı bu bedene dar gelmektedir; onu kırmak istemektedir; bütün bu varlık duvarını parçalamak istemektedir. Izdırap içinde o darlıktan kurtulmak için onun kapısına ve duvarına el sürmektedir. Bu ruh onun göğüs kafesinin içine dar gelmektedir, onu boğmaktadır. Evet aşk bazen ruhu bu kadar ince ve güzel hale getirmektedir. Çünkü aşkın ve sevginin tecellisi dua ve ibadettir.

*

Sahîfe-i Seccâdiye'den, önceden seçmeksizin birkaç cümle okumak ve şunu göstermek istiyorum. Birincisi, dua, bizim sadece bir şey elde etmek için kullandığımız anlamsız bir şey değildir. İkincisi, dua, insanî ve aklî sorumluluklarımızın yerine ikame edebileceğimiz bir şey değildir. Üçüncüsü, dua ekolünün sembolü, insanlık tarihinin, toplumumuzun ve kültürümüzün en güzel ibadet eden ruhu olan İmam Seccâd'ın kurucusu olduğu Ali Şiası'nda dua, aşkın tecelligahı, âlem ve büyük insanî niyaz-

lar sahasında bilinç anlamına gelen bir ekoldür. Dördüncüsü, dua, anormal bir sosyal ortamda, toplumsal ve kitlesel cihat ve mücadeledir. Her neyse, burada hiçbir seçime tabi tutmadan, bizim dua okuyucularının konuşmasıyla onun konuşma tarzı arasında yerden göğe kadar fark olduğunu göstermek için *Sahîfe*'deki ilk duayı[65] okuyacağım.

Bir süre önce, dua hakkında konuşurken, *Sahife*'deki duaların zamirleri hakkında konuşup insanın dua halindeyken neler istediğini, *Sahife*'de İmam'ın kendinden söz ettiği ve birtakım şeyler istediği zaman, hangi zamirleri ve Allah'a hitap ederken hangi kelimeleri kullandığını anlattım. Bunları nasıl bir yöntemle bir araya getirmek, toplamak ve daha sonra bir sonuç çıkarmak gerektiğini açıkça ifade ettim. Dua eden bir kimsenin bazen bir şeyi Allah'tan öylesine bir ihsan olarak istediğini, bazen bir amelin karşılığı ve ödülü olarak istediğini, bazen de sadece Allah'ın kendisini bağışlamasını isteyen zelil, yoksul ve liyakatsiz birisi olarak dua ettiğini söyledim.

İmam, zilletten, kirlenmişlikten, acziyetten, düşkünlükten ve buna benzer hallerden söz ederken "*ben*" demektedir. Bazen de bir nimet olarak kurtuluş, felah, hayır ve başarı istediğinde "*bizim için*" demektedir. Bol bol ihsan ve kerem istediğinde ise "*onlar için veya Müslümanlar için*" demekte ve kendisini kenara çekmektedir. Ben bu durumun, İmam Seccâd'ın sahip olduğu özel sosyal konumdan kaynaklandığının farkına vardım. Ne de olsa o büyük facia/Kerbela olayı gözlerinin önünde gerçekleşmiştir; hiçbir insan daha gençliğinin başında böyle bir manzarayla karşılaşmamıştır. Hiç kuşkusuz bu felaketin ve üzüntünün ağır yükünü ömrünün sonuna dek omuzlarında taşımıştır. Sonraki hayatı ve hareketleri, en küçük bir belirtinin bile ona Aşura gününü çağrıştırdığını, onu ağlatıp sızlattığını ve feryat ettirdiğini göstermektedir. Şurası muhakkaktır ki İmam Seccâd, öteki imamların sahip olduğu en küçük imkanların bile var ol-

[65] Tamamını okumaya fırsatım yok. Ancak 47. duayı (Arefe duası) ve 87, 88 ve 94. sahifeleri okumanızı salık veririm.

madığı bir dönemde yaşamıştır. Yezid ile Abdülmelik'in her şeye sahip ve hakim olmasının ve büyük küçük her türlü direniş gücünün yok olmasının ardından yapayalnız kalmıştır. Şehadete bile erişememiş yalnız bir adam. Şehadet: Güçsüzlük döneminde sorumlu, bilinçli ve mümin insanın zulme ve cinayete karşı cihadı. Hakka tapan birinin mücadele edemediği, savaşamadığı, cihat edemediği, ama yine de İslam'a göre sorumluluğun üzerinden kaldırılmadığı bir dönemde, şehadet bir silahtır ve mücahit, zulümle cihat etmek için ölümü seçmektedir. Bu, hakka kul oluşun üslerinin tamamen yıkıldığı, tamamen boşaldığı ve garip kaldığı bir ortamda ortaya çıkan bir durumdur. İşte tam da bu noktada, hakka tapan kimse bir tek kişi bile olsa yine de sorumludur ve kendisine: "*Kendi ölümünü elindeki tek silah olarak, bilinçlice seç ve yüzünü düşmana doğru çevir.*" denilmektedir.

İmam Seccâd çok özel şartlar içinde bulunmaktadır; hatta kendisi güzelce ölme imkânına bile sahip değildir. Çünkü şehadet, güzelce ölmek anlamına gelir. İmam Seccâd'ın hayatında, öyle özel şartlar ortaya çıkmıştır ki o, babasının güzelce ölmek için sahip olduğu imkânlara bile sahip olamamıştır. Bellidir ki insanın ölmeye bile güç yetiremediği bir işkence ortamında yaşaması, ruhu çile potasında eritmekte, onun tabirlerinde ve sözlerinde tecelli eden o tertemiz, kırık ve yanık ruha, her türlü etkenden daha fazla eziyet etmektedir.

Burada söylediklerim, meselenin zahirî tahlilinden ibarettir. Bunlar mantığa, bilime, analize sığmayan şeylerdir. Onu bunlarla anlatmak mümkün değildir. Bir başlangıç olan o duaya baştan sona dek bir bakın ve aslında istenen şeyin ne olduğunu, İmam'ın Allah'tan ne istediğini bir görün. Bu yüzden, bu büyük etkenin hikmet olduğunu söylüyorum. Yani bu dua kitabı, aslında bir şey isteme aracı değildir; aksine bir eğitim ve öğretim kitabıdır. İnsanı, Allah'ı, insanla Allah arasındaki bağı, insanla evren arasındaki ilişkiyi, Sartre'ın deyişiyle insanın hayattaki insanî konumunu gösteren bir felsefe kitabıdır. İnsanî

konum, *ben*'i oluşturan etkenler ve şartların tümüdür. Bireyin sahip olduğu en güzel haller içinde böylesine derin bir eğitimdir ve bunun adı duadır. Ama sıradan anlamıyla bilinen dua değil; derin bir bilimsel, ahlakî ve felsefî eğitim kitabı.

*

Kendisinden önce hiçbir evvel bulunmayan Evvel olan Allah'a hamdolsun.

İfadenin güzelliği, sözdeki musiki, İmam'ın seçtiği sözcüklerdeki incelik, bunların hepsi daha sonra üzerinde dikkatle durulması gereken konulardır. Ancak şimdilik buna fırsat yok. Dolayısıyla bunları hızla geçiyor ve cümlelere son derece özet olarak anlam veriyorum ta ki söylediğim şeyler bir örnek olarak anlaşılsın.

Kendisinden önce hiçbir evvel olmayan Evvel ve kendisinden sonra hiçbir son bulunmayan Âhir olan Allah'a hamdolsun.

Şu ifadelere bir bakınız, ne kadar acayip şeylerdir bunlar. Hicrî I. yüzyılın ikinci yarısında, henüz Arap dilinin edebiyat sahasına girmemiş, metin vermemiş, henüz edebî bir kitap meydana getirmemiş olduğu bir zamana aittir bunlar. Arap edebiyatı hicrî II. ve III. yüzyıldan sonra başlar; felsefî, edebî ve aklî tabirlerin ve terimlerin gelişimi de öyledir. Oysa *Sahîfe*'nin dili zirvededir. Bunun için Arap edebiyatı tarihine ve felsefenin gelişimine bir bakınız.

Kendisinden önce hiçbir evvel olmayan Evvel ve kendisinden sonra hiçbir son bulunmayan Âhir olan Allah'a hamdolsun.

Siz o ortamda öyle bir insan tasavvur ediniz ki bütün işlerini yapmış, bütün sorumluluklarını yerine getirmiş, ama önderlerde her zaman bulunan gurur yerine bu denli alçakgönüllüce konuşuyor olsun.

Liderler insanî iradelerine dayanırlar; bazı insanlar da tevekkül duygusuna ve gaybî iradeye. Bakınız gaybî iradeye dayanan ikinciler, genellikle sosyal hayatları bakımından ilkel ve âciz in-

sanlar olarak yetişirler. Örnek olarak çeşitli maneviyatçı yaklaşımlara, maneviyatçı dinlere, tasavvufa, Budist ve Hindu aydınlanmacılığına bir bakınız.

Buna karşılık kendi akıllarına ve iradelerine dayananlarda da zalimane ve Firavunca bir gurur meydana gelmektedir. Mesela Napolyon diyordu ki: "*Benim için imkansız diye bir şey yoktur. Benim iradem sayesinde her şey mümkündür.*" Bu aşamaya gelmiş vahşi bir canavarın neleri ayaklarının altında kolayca kurban edebileceğini varın siz düşünün. Komünist Troçki de şöyle diyordu: "*Güneş benim istediğim gibi dönmezse, onu da dize getiririm.*" Oysa güneş onun istediği gibi dönmemiş ve kendisi dize gelmiştir.

Evet, böylesi bir gururla yetişen, zihninde bu denli Firavunca bir tekebbür oluşan birisi, kendi çıkarları uğruna herkesi ve her şeyi kolayca kurban edebilir. Böylece ruh, bütün zarafetini kaybeder.

Öte yandan, bir sineği bile üzerlerinden kovamayacak zayıf ve âciz insanlar yetişir.

Eğer ruh olanca gücüyle, olanca iktidarıyla, kahramanlığın zirvesinde bulunarak ve zülfikara sahip olarak Seccâd olabilirse, insanlığın en yüksek çehresini bir tablo gibi sergileyebilir. Bu ruh o kadar alçak gönüllüce konuşmaktadır ki o yüzden buna ruhun zarafeti diyorum.

Kendisinden önce hiçbir evvel olmayan Evvel ve kendisinden sonra hiçbir son bulunmayan Âhir olan Allah'a hamdolsun. O'na bakanların gözleri O'nu görmekten âcizdir.

Bu bir dua mıdır? Duacı Allah'tan ne istemektedir? Yoksa ben'ine, kendisine, söyleyicisine veya duacısına bir gerçeğin felsefî ve itikadî nitelemesini mi yapmaktadır? Yoksa sadece bir hitap mıdır?

O'na bakanların gözleri O'nu görmekten âcizdir. O'nu vasfedenlerin vehimleri O'nu vasfetmekten âcizdir. Hilkati kendi kudretiyle icat etmiştir. Bütün mahlukatı kendi iradesiyle yarat-

mıştır. Sonra hepsini dilediği bir yola sokmuştur. Hepsini kendisini sevme yoluna sevk etmiştir.

Dünyayı korku, ceberutluk, gurur, vahşet, inat, canavarlık ve hayırla şerrin gölgeleri ile dopdolu gösteren Hıristiyan kiliselerinin aksine burada hilkatin temeli, varlığın esası bir nizamla, bir iradeyle, bir aydınlıkla ve sevgiyle başlamaktadır.

Allah'ın onlar için öne aldığı bir şeyi geride bırakmaları ve geciktirmeleri imkansızdır ve Allah'ın onlar için geride bıraktığı ve geciktirdiği bir şeyi de öne almaları mümkün değildir.

Yani ölçüleri koyan tamamıyla O'nun iradesidir. Öğretileri ve sistemleri belirleyen O'dur. Burada bir cebirle karşılaşırız, oysa bu cebrin içinde yine aynı tevhidî görüş doğrultusunda mutlak bir irade bulunmaktadır.

Onlardan her birinin ruhu için bir kuvvet belirlemiş, bunu ona taksim etmiş ve içine yerleştirmiştir. Ne eksiltmek isteyen eksiltebilir onu, ne artırmak isteyen artırabilir.

Sonra da her ruh için belirli bir süre ve hayat tayin etmiştir.

Onun için sınırlı bir ömür ve belli bir son belirlemiştir.

Her şey, her ruh, her hayat, ömrü boyunca bu çizgi ve sınır üzerinde yürür.

Ve sona doğru, kaderine doğru yaklaşır.

Nihayet son eserine, yolunun sonuna ulaşır.

Süresi dolduğunda, sevabının veya günahının karşılığını almak üzere onu kendisine çeker. Kötülük edenler işledikleriyle, iyilik edenler de iyilikleriyle cezalandırılırlar.

Peki bütün bu yaratılış, bu yola gidiş, bu icat ediş, her şeyi bir ölçüye bağlayış, her şeye belirli bir ömür veriş, her şeyi kendi iradesi doğrultusunda belirleyiş, bütün bunlar ne içindir?

Kötülük edenlerin kötülüklerinin, iyilik edenlerin de iyiliklerinin karşılığını görmesi için.

İmam, buradan hareketle yaratılışın nihai ve felsefî amacına gelmektedir. Gördüğümüz gibi henüz bir şey istememiştir.

O'nun bütün isimleri mukaddestir ve bütün nimetleri meydandadır. O yaptıklarından sorumlu tutulamaz, oysa yarattıklarından hesap sorulacaktır.

Hamd Allah'adır. Eğer o kullarını kendini tanımaktan ve verdiği nimetlere şükretmekten âciz bıraksaydı, insanlar O'nun nimetlerini elde ettikleri halde ona şükretmekten geri kalır ve insanlıktan hayvanlık derekesine düşerlerdi.

Bu hamd, ibadet demektir; ibadetin ta kendisi demektir. Yani aşkın garazsız ve halisane tecellisi. Bu hamd, insanın Allah'tan başkası için diline gelen bütün başka övgüleri ve şükürleri haram kılan bir hamddır ve başka türlüsüne şirk adı verilmektedir. Bu ne kadar ince bir husustur. Burada insanın bilincinden, gelişiminden, ahlakından ve faziletinden söz edilmektedir. Evet hamd; peki İmam, hangi nimetlere hamd etmektedir?

Hacda görürüz, hacılar Allah'a hep birlikte hamd ederler, şükrederler, Allah'a hamd olsun, sıra onlarındı, ama biz kendimizi onlardan önce attık buraya derler.

O Allah'a hamd olsun ki eğer kullarını kendini tanımaktan ve verdiği nimetlere şükretmekten âciz bıraksaydı ne olurdu? İnsanlar O'nun nimetlerinden nasiplenir, yer içer ama bu nimetlere şükretme nimetinden mahrum kalırdı.

Ve Allah insanın rızkını genişletir ama o bunun şükrünü eda edemezdi ve hayvanlık derekesine düşerdi.

Çünkü Allah kendi nimetini tanıma ve ona şükretme bilgisini insanın elinden almıştır. Eğer böyle olsaydı insan, insanlık dairesinden çıkardı.

Çünkü hayvan, her yanı nimetlerle dolsa, yeryüzünün her yerine yağmur yağsa ve ortalık yemyeşil olsa dahi yine de kime şükür ve hamd etmesi gerektiğini bilemez. Çünkü bilinci yoktur. Şükreden insan, bilinç sahibi insandır. Şükür, bilinçli insanın tepkisidir. Şükretmek yaltaklanmak değildir, aksine insanın kendi hayat kaynağı hakkındaki bilgisinin göstergesidir.

İşte o zaman insan, Allah'ın muhkem Kitabı'nda buyurduğu gibi bir hale gelirdi: "*Onlar hayvanlar gibi, belki onlardan da aşağıdırlar.*"[66]

Çünkü hayvanlar bilgi ve bilinç sahibi değildirler. Oysa bu insanlarda hem bilgi, hem bilinç vardır ve bu daha kötü bir durumdur.

Kendi zatı hakkında bize bilgi veren, bize şükrünü ilham eden, rabliği ile bize ilim kapılarını açan Allah'a hamd olsun.

Bu ibareler, eğitim ve öğretimin en yüksek yöntemlerinden birisini göstermektedir. Bir çocuğa şunu yap bunu yapma diye emredip yasaklamaktansa, bu işleri yapan veya yapmayan birisini anlat ona. Ona emretmek yerine durumu anlat ki kendisini bir memur olarak değil, hakikat konusunda bilgi ve bilinç sahibi bir insan olarak bulsun.

İmam, eğer bu nimetleri bize vermeseydin, eğer bize nimete şükretmeyi öğretmeseydin hayvanlar gibi olurduk diye bu nimetlere şükretmektedir. "*Ey insan, nimete şükretmek, nimeti artırır; eğer şükretmezsen bir hayvan gibisin, hatta ondan da aşağılıksın, öyleyse şükret.*" demek yerine, sadece "*Şükrediyorum.*" demektedir. Yani şükrediyorum ve hamd ediyorum demek, kesin bir ifadedir. Nihayetinde İmam'ın söz ettiği şey bizim şükredişimizin değeridir: Allah'ın bize bunu vermesi, şükrün ve hamdın marifetine ulaştırması büyük bir nimettir. Biz bu marifete sahibiz; eğer birisi bu marifete sahip değilse, bu durumda da ona baskı yapmamakta, onu memur kılmamakta, doğal bir şey olarak görmekte ve insan, bu konuda zaaf içindeyse kendi zaafını bulsun ve gidersin istemektedir. Eğitimin en güzel yolu, dolaylı eğitimdir. İmam, bu nimetlere sahip olduğu için şükretmektedir. Oysa biz çok zaman bu nimetlere sahip olmadığımız için emreder ve kınarız.

Rabliğinin eliyle ilim kapılarını bize açtığın için hamd olsun sana.

[66] 7/A'raf Suresi 179 (Çev.)

"*Tevhidinizde ihlasa ulaşın, halis bir tevhide sahip olun.*" diyerek emretmek yerine:

"*Bizi tevhidinde ihlasa ulaştıran ve bu yolda bize yol gösterip hidayet eden Allah'a hamd olsun.*" demektedir.

Bizi kendi emrinde ve hikmetinde ilhattan ve şüpheden uzaklaştırarak yarattıkları arasında bir ömür boyu kendisine hamd ederek yaşatan Allah'a hamd olsun.

Burada öne geçme meselesini ortaya koymaktadır. Öne geçme! Bizim bütün hayatımızı Allah'ı överek, şükrederek ve ibadet ederek geçirmemiz değil burada söz konusu olan. Böyle olması zaten kesin, zaten açık seçik bir husus. Söz konusu olan, bu konuda başkalarından öne geçmektir.

Bütün bir ömür boyunca Allah'a hamd ederek yaşamak. Allah'ın yarattıkları arasında O'na şükrederek bir hayat geçirmek.

Ben, O'nun rızasını ve affını elde etmek isteyenler arasında herkesten önce ve öndeyim.

Yani ben bu yarışmayı bu yola, bu çizgiye çekiyorum. Yarışılacak şeyin bu olduğunu söylüyorum.

Berzah karanlıklarını ışığıyla bize aydınlatacak, kıyamet yolunu bize açacak, şahitlerin huzurunda -yani melekler, peygamberler ve imamlar- derecelerimizi yükseltecek bir hamd ile Allah'a hamd olsun.

Burası herkesin huzura çıkacağı, herkese şeref ve izzet katacak bir duraktır. Burası herkesin yaptığının karşılığını göreceği bir menzildir.

Hilkatin başlangıcındaki cebri görmüştük; burada yine insandan, onun ihtiyar ve iradesinden söz edilmektedir.

O gün herkes kendi kazandığının karşılığını görür ve hiç kimseye zulmedilmez. Yani herkes kendi kaderini kendi eliyle yaratır. "*İnsan o gün kendi eliyle ne getirdiğine bir baksın.*"[67] Kıyamet işte böyle bir gündür.

[67] 78/Nebe Suresi 40.

O gün arkadaş, arkadaş için hiçbir şey yapamaz. Orada kimseye yardım olunmaz.

Bizim içimizden, bizim özümüzden en yüceler yücesine yükselen bir hamd ile Allah'a hamd olsun.

Sanki Carrel'in şu cümlesinin çevirisidir: "*Duacıların erimiş kalplerinden ateş yalımları gibi yerden göğe doğru yükselen dualar, âlemin aslî manevî merkezine doğru cezbolurlar.*"

Bunlar Allah'a yakın meleklerin şahit olduğu bir Kitap'ta yazılıdır.

Gözlerin korkudan kamaştığı bir anda bize sevinç veren, bütün yüzlerin karardığı anda bizim yüzümüzü ağartan bir hamd ile Allah'a hamd olsun.

Bizi Allah'ın azabından azat edip yine O'nun keremine komşu eden bir hamd ile Allah'a hamd olsun.

Allah'a yakın meleklerin kalabalığı arasına karışacağımız, bizi onların kalabalığı arasında Allah'a yaklaştıracak, bizi gönderdiği peygamberlerle buluşturacak ve ebediyen zeval bulmayacak ve değişmeyecek olan bir makama eriştirecek bir hamd ile Allah'a hamd olsun.

Bize yaratılışın güzelliklerini veren ve bize tertemiz rızıklar ihsan eden Allah'a hamd olsun.

Ekmek, ruh, gönül, ekonomi, maddî ve manevî hayat gibi meseleler her zaman aynı safta olup birbirinden ayrı değildirler. Bu maneviyatın zirveye ulaştığı bir sırada, yine hayatın maddî meselelerinin gündeme getirildiğini görmekteyiz.

Bize yaratılışın güzelliklerini veren ve bize tertemiz rızıklar ihsan eden Allah'a hamd olsun.

Biz, yani insan; söz konusu olan kendisi veya ailesi değil, bütün insanlıktan söz ediyor burada. Başka varlıkların tümüne karşı Allah ile konuşuyor. İşte bu kadar engin ve geniş bir dünya görüşü bu.

Bizi bütün yarattıkları arasında fazilet ve kudretle donatmıştır. Allah'ın verdiği bu güçle her türlü mahluk bizim emrimize boyun eğmiştir. O'nun izzetiyle her türlü olgu insana itaatkâr olmuştur. (İnsanlığın azameti).

Bütün bunlar bize verilen nimetlere şükretmek şeklinde ortaya konmuş birer fermandır, birer derstir. Sahip olmadığımız nimetleri istemek yerine, durumu şöyle ifade etmekte ve demektedir ki: "*Ben bir köpeğin başka köpeklerin önünde boyun eğdiğini görmedim.*" Yaltaklanmayın, dalkavukluk etmeyin, onun bunun kapısının önünde eğilip bükülmeyin. Böyle ifade etmektedir durumu.

Kendisinden başkasına yöneliş kapılarını kilitleyen Allah'a hamd olsun.

Allah, kendisinden başka herkesin kapısını bizim yüzümüze kapatmıştır; zaten O'ndan başkasından bir şey istemek mümkün değildir. Zaten istesen de sana kimse bir şey veremez; çünkü kapılar kapalıdır.

İşte bu eğitimdir, öğretimdir. Başka bir şeye gerek yoktur.

Öyleyse O'na nasıl hakkıyla hamd edebiliriz? Nasıl ve ne zaman şükrünü eda edebiliriz? Hayır, hiçbir zaman edemeyiz!

Çalışması için bedenimize organlar veren, adaleler koyan, bizi hayatın huzur ve refahıyla nasiplendiren, bize tertemiz rızıklar nasip eden, kendi keremiyle zengin kılan ve nimetiyle sermaye veren Allah'a hamd olsun.

Bütün bunları bize verdi. Peki bunun sonrasında ne var: Sorumluluk!

Sonra O'na itaatimizin ölçüsünü denemek için bize emretti, sonra şükrümüzü imtihan etmek için yasaklar koydu. (Şükür burada bizim anladığımızdan çok daha yüksek bir manaya sahiptir.)

Emrine ve fermanına muhalefet edip başka bir yola girdik. Yasakladığı şeylere koşa koşa gittik. Ama O bizi cezalandırmada

acele etmedi. Gazabında ve intikamını almada aceleci olmadı. Rahmeti ve keremiyle işi ağırdan aldı. Hilmiyle bizim halimizi gözledi.

Bizi tövbeye hidayet eden Allah'a hamd olsun. Biz onu ancak O'nun ihsanıyla bulduk. O'nun bizim hakkımızdaki ihsanı ve keremi çok büyük ve çok yücedir. Çünkü O'nun tövbe hususunda bizden önceki kavimler hakkındaki sünneti böyleydi.

Eski dinlerde tövbe bir tür kendini yakma eylemiydi; tövbe etmek isteyenin ya kendi derisini yüzmesi ya da derisinin yüzülmesi gerekiyordu. Böyle birisi ya yakılıyordu ya da etini bir başkası yiyordu. Filipin'de oranın büyük ruhanîlerinden birisi zahitlerden, temiz adamlardan, dolayısıyla muhakkak cennetliklerden olduğu için, Filipin kralı tövbe etmek istediğinde, onun yerine kendisini öldürdü ve kral onun ölü etinden yedi.[68] Tabi kralın tövbesi hiç kuşkusuz kabul oldu!! Başka dinlerin tövbelerinde bundan daha çirkin ve feci şeyler de vardır. İmam burada buna işaret etmektedir. Geçmiş dinlerde tövbe böyle değildi; bizim tövbenin bu şekillerine dayanacak gücümüz olmadığından Allah onu hafifletti.

Burada bir ders vermektedir.

Bundan sonra bu hususta insanın hiçbir gerekçesi ve özrü kalmasın diye Allah bize yüklenebileceğimizden daha fazlasını yüklemez.

O'na hiçbir ölçüye sığmayan, hiçbir sayıya girmeyen, O'na itaat etmeye ve affına mazhar olmaya ulaştıran, rızasına sebep olan, mağfiretine eriştiren, cennetine götüren, azabından koruyan, gazabından emin kılan, taatine dayanak olan, O'na isyan etmeye engel olan, hakkını ve O'na karşı vazifeleri eda etmeye yardımcı olan ve bizi dostları arasında saîdlerden eyleyecek, bizi düşmanların kılıçlarıyla şehitlerin saflarına katacak bir hamd ile hamd olsun.

[68] Şu adamdaki fedakarlığa bir bakın hele!!!

Bakınız burada iş nereye varıyor. Bu sözler yükün altından kaçmak için değil. Dua, bir işin olmasını zorlamaktır zaten, yani iki kere iki dört eder. Bu son duadır, son sözdür.

Muhakkak ki Allah Veli ve Hamid olandır.

Vesselam.

İman Seccâd'ın Duası

Öncesiz Evvel ve sonrasız Âhir olan, bakan gözlerin görmekten ve tasvir eden hayallerin nitelemekten aciz kaldığı Allah'a hamd olsun. O, kudretiyle mahlukatı örneksiz olarak yarattı; dilemesiyle onları yepyeni bir şekilde vücuda getirdi; sonra onları iradesinin yoluna sevketti; sevgi yoluna koydu. Onlar ne onun öne aldığını geciktirebilirler ne de ertelediğini öne alabilirler. Onlardan her bir ruha rızkı taksim edilmiş belli bir güç verdi. Onun rızkını artırdığını eksiltecek, eksilttiğini de artıracak kimse yoktur. Sonra hayatta onun için süreli bir ecel belirledi ve ömür günleriyle kendisine doğru adım atacağı ve hayatının yıllarıyla yaklaşacağı sınırlı bir son tayin etti. Tâ'ki böylece sürenin sonuna vardığında ve ömür kabını doldurduğunda onu davet ettiği bol sevap veya tehlikeli azapla karşı karşıya getirsin. Kötülük yapanları işledikleri kötülükle cezalandırması ve iyilik yapanları işledikleri iyilikle ödüllendirmesi onun adaletinin gereğidir.

Onun isimleri mukaddes, nimetleri aşikardır. O yaptıklarından mesul değildir ama onlar yaptıklarından hesaba çekileceklerdir.

Allah'a hamd olsun ki; eğer O, kullarını kendilerine verdiği sürekli nimetlere ve tamamladığı lütuflara hamd etme bilgisinden mahrum kılsaydı onlar bu nimetler üzerinde tasarruf ettikleri halde O'na hamdetmezler, rızkını bol bol harcadıkları halde O'na şükretmezlerdi. Eğer böyle olsalardı insanlık dairesinden çıkıp hayvanlar sınıfına girerlerdi. Dolayısıyla O'nun muhkem kitabında nitelediği gibi olurlardı: "Onlar hayvanlar gibidirler; belki onlardan bile daha sapıktırlar."

Bize kendisini tanıtan, şükrünü ilham eden, Rablığını bilme kapılarını açan, bize yalnızca kendisine kulluk etme yolunu gösteren, bizi sapıklıktan ve işinde şüphe etmekten koruyan bir hamd ile hamdolsun. Bize, kendisine hamdeden kulları arasında yaşamayı ve rızasına ve afvına kavuşan kulları içine girmeyi nasip ettiği için O'na hamdolsun.

Bize berzah karanlıklarının aydınlanmasını sağlayan, bize diriliş yolunu kolaylaştıran ve her nefsin yaptıklarının karşılığını gördüğü, haksızlığa uğratılmadığı, dostun dosta hiçbir faydasının dokunmadığı ve kimsenin yardım almadığı günde makamımızı şahitler derecesine yükselten bir hamd ile hamdederim.

Yalnızca Allah'a yakın kulların görebileceği yazılı bir kitapta bizden yüceler yücesine yükselen bir hamd ile hamdederim.

Gözlerin korkudan dışarı fırladığı günde gözlerimizin aydınlanmasını, yüzlerin karardığı günde yüzümüzün ağarmasını sağlayan bir hamd ile hamdederim.

Allah'ın cehenneminin azabından komşuluğunun keremine götüren bir hamd ile hamd ederim.

Hiç son bulmayan bir makamda ve değişmeyen cömertlik mekanında yakın melekleri ve gönderilen peygamberleri arasına girmemizi sağlayan bir hamd ile hamdederim.

Bizim için güzel huylar seçen, bize temiz rızıklar ihsan eden ve bizi bütün yaratıklardan meleke olarak üstün kılan Allah'a hamdolsun. Her mahluku O'nun kudretiyle bize boyun eğmiş, izzetiyle emrimize girmiştir.

Kendisi dışındaki bütün ihtiyaç kapılarını bize kapatan Allah'a hamdolsun. Yoksa biz O'na nasıl hamdeder ve ne zaman şükrünü eda edebilirdik? Bu imkansızdır. Vücudumuza faydalandığımız ve tutma organları yerleştiren, bizi hayat ruhuyla nimetlendiren, bedenimize çalışma uzuvları koyan, bizi temiz yiyeceklerle rızıklandıran, bizi lütfuyla zenginleştiren, bizi ihsanıyla hoşnut kılan, itaatimizi denemek için bize emreden, şükrümüzü denemek için yasaklar koyan Allah'a hamdolsun. Fakat biz O'nun emrine karşı çıktık, yasağını çiğnedik. Buna rağmen bize azap etmede ve bizden intikam almada acele etmedi. Aksine bize rahmetiyle yumuşak davrandı, şefkatle dönüşümüzü bekledi.

Bizi ancak lütfu sayesinde eda edebildiğimiz tevbeye yönelten, fazlı olmasa buna layık olamayacağımız Allah'a hamdolsun.

O'nun bizi sınaması ne güzel, bize olan ihsanı ne yüce, fazlı ne büyüktür. Zira O'nun bizden öncekiler hakkında tövbe sünneti böyle değildi. Bizi gücümüzün yetmediği şeylerden muaf tuttu, bize kapasitemizin üstünde yük yüklemedi, bizi ancak kolay olanla yükümlü kıldı. Böylece hiçbirimiz için ileri sürecek bir delil ve mazeret bırakmadı. Bizden helak olan ancak O'nun rızası hilafına kendisini tehlikeye atandır; mutlu da ancak O'na yönelendir.

Allah'a, tıpkı Rabbimizin tüm kullarına lütufta bulunması gibi bütün hamdlardan üstün olan bir hamd ile, en yakın meleklerin, en yüce kulların ve katında O'nu öven en hoşnut kimselerin hamdıyla hamdederim.

O'nun hem bize hem de gelmiş gelecek bütün kullarına olan her nimetine karşılık ilminin kuşattığı her şey sayısınca ve onlardan her birinin yerine sayılarınca, kat kat ve edebiyen, kıyamete kadar hamdolsun. Sonsuz, sayısız, uçsuz bucaksız ve kesintisiz bir hamd ile hamdolsun. Tâat ve afvına ulaştıracak; rızasına sebep, bağışlamasına vesile, cennetine yol, intikamına karşı koruyucu, gazabından emin kılıcı, itaatine destek olucu, kendisine isyan etmekten alıkoyucu, hak ve ödevlerini ifa etmeye yardım edici olacak bir hamd ile hamdolsun.

Sayesinde mesut dostları içinde mutlu olacağımız, düşmanlarının kılıçlarıyla şehit düşmüş olanların safında yer alacağımız bir hamd ile hamdolsun. O dosttur, övgüye lâyıktır.

Ey Rabbim!

Alimlerimize sorumluluk, avamımıza ilim, müminlerimize aydınlık, aydınlarımıza iman, tutucularımıza anlayış, anlamışlarımıza tutuculuk, kadınlarımıza şuur, erkeklerimize şeref, yaşlılarımıza bilgi, gençlerimize asalet, hocalarımıza ve öğrencilerimize inanç, uyumuşlarımıza uyanıklık, uyanıklarımıza irade, tebliğcilerimize hakikat, dindarlarımıza din, şairlerimize şuur, araştırmacılarımıza hedef, umutsuzlarımıza umut, zayıflarımıza güç, muhafazakârlarımıza perva, oturmuşlarımıza kıyam, donup kalmışlarımıza hareket, ölülerimize hayat, körlerimize görüş, suskunlarımıza feryat, Müslümanlarımıza Kur'an, Şiilerimize Ali, fırkalarımıza birlik, kıskançlarımıza şifa, kendini beğenmişlerimize insaf, küfürbazlarımıza edep, mücahitlerimize sabır, halkımıza özbilinç, bütün milletlerimize karar alma himmeti, fedakarlık kabiliyeti, kurtuluş yeterliliği ve izzet bağışla.

ISBN 978-975-6004-59-3

w w w . f c r . c o m . t r